

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική**

**«Η συμβολή της εκπαίδευσης ενηλίκων Ρομά στη Κοινωνική
τους ένταξη και ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης- Δήμος
Ι.Π. Μεσολογγίου»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Γκόρου Αρετή

Τριμελής εξεταστική Επιτροπή:
Νικόλαος Φωτόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής Πα.Πελ. (επιβλέπων)
Κατσήs Αθανάσιος, Καθηγητής Πρύτανης - Καθηγητής Πα.Πελ.
Βενιέρης Δημήτριος Καθηγητής, Συντονιστής Μ.Π.Σ. Πα.Πελ.

Κόρινθος, Ιούνιος 2019

Τίτλος «Η συμβολή της εκπαίδευσης ενηλίκων Ρομά στη Κοινωνική τους ένταξη και ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης- Δήμος Ι.Π. Μεσολογγίου»

© 2019

Γκόρου Αρετή του Γεωργίου

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος, All Rights Reserved

Η σελίδα του Copyright διασφαλίζει από μόνη της τα δικαιώματα σας σε περίπτωση προσφυγής ή παράβασης, βάσει του Ν2121/93 (Φ.Ε.Κ. Α25).

Η χρήση κάθε υλικού με κατοχυρωμένα πνευματικά δικαιώματα (Copyright) στην εργασία σας προϋποθέτει γραπτή άδεια του ιδιοκτήτη των δικαιωμάτων.

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

*Την Διπλωματική μου εργασία αφιερώνω στο σύζυγό μου Αντώνη και τις κόρες μου
Δέσποινα, Ναταλία και Αναστασία για την ηθική τους στήριξη και τους ευγνωμονώ
που στέκονται πάντα δίπλα μου τόσο στις Επιτυχίες όσο και στις αποτυχίες, δίνοντάς
μου την ελπίδα και τη δύναμη να συνεχίσω να προσπαθώ για το καλύτερο.*

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Σε αυτό το σημείο αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω τις Θερμές μου ευχαριστίες σε ορισμένους ανθρώπους η συμβολή και η συμπαράσταση των οποίων ήταν πολύτιμη και καθοριστική στην εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω, καταρχάς, στον Καθηγητή και επιβλέποντα της διπλωματικής μου εργασίας κ. Νικόλαο Φωτόπουλο, για την καθοδήγηση, τις πολύτιμες συμβουλές του και παρατηρήσεις επί της οργάνωσης, της δομής και του περιεχομένου της παρούσας εργασίας, αλλά και για τον επιδέξιο τρόπο που επεσήμανε λάθη και παραλήψεις μου.

Τον κ. Βενιέρη Δημήτριο και τον κ. Καστή Αθανάσιο κυρίως τους ευχαριστώ, διότι μέσα από την πολυδιάστατη επιστημονική τους σκέψη και τις εξόχως επικοινωνητικές συζητήσεις, εμπλούτισαν τις γνώσεις μου σε θέματα σχετικά με την Διεθνή και Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική και με βοήθησαν να διαμορφώσω άποψη και να μπορώ να την υποστηρίξω με επιχειρήματα.

Συνακόλουθα ευγνωμοσύνη κι ευχαριστίες προς Όλους ανεξαιρέτως τους καθηγητές μου στο πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών, του Τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής για όσα με τον ένα ή τον άλλο τρόπο μας δίδαξαν.

Τέλος, από καρδιάς για την αγάπη τους τούς συμφοιτητές μου στο πρόγραμμα, με τους οποίους ζήσαμε, σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα, ανείπωτες στιγμές που ζυγίζουν «αιωνιότητα».

Κόρινθος Ιούνιος 2019
Αρετή Γ. Γκόρου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	2
Περίληψη	4
Abstract	5
Κεφάλαιο 1^ο.	
Εννοιολογικό και θεωρητικό πλαίσιο	
1.1. Ιστορία των Ρομά.....	6
1.2. Οι Ρομά στην Ελλάδα.....	8
1.3. Κοινωνικά Χαρακτηριστικά.....	8
1.4. Η γλώσσα των Ρομά.....	9
1.5. Το Οικιστικό Ζήτημα	10
1.6. Η Υγεία των Ρομά.....	11
1.7. Η εκπαίδευση.....	12
1.8. Επαγγελματική Δραστηριότητα.....	14
Κεφάλαιο 2^ο.	
2.1. Οι πολιτικές της Ε.Ε. σχετικά με την ένταξη των Ρομά στην εκπαίδευση.....	15
2.2. Οι πολιτικές της Ελλάδας σχετικά με την ένταξη των Ρομά στην εκπαίδευση.....	16
2.3. Ένταξη και εκπαίδευση των παιδιών Ρομά ΕΣΠΑ 2014-2020.....	18
2.4. Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην εφαρμογή εκπαιδευτικής πολιτικής για τους Ρομά.....	18
2.5. Ο ρόλος του Δήμου στην αντιμετώπιση των προβλημάτων των Τσιγγάνων και οι πολιτικές για την ένταξη τους.....	21
2.6. Ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης στο Δήμο Ι.Π.Μεσολογγίου.....	23
2.7. Δομές για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των Ρομά.....	25
2.8. Ευάλωτες Κοινωνικά Ομάδες.....	28
Κεφάλαιο 3^ο.	
Μεθοδολογία της έρευνας	
3.1. Σκοπός και στόχοι της έρευνας	30
3.2. Μεθοδολογία έρευνας.....	30
3.3. Δείγμα.....	32
3.4. Ερευνητικά ερωτήματα του εν λόγω εγχειρήματος	33
3.5. Συμμετέχοντες στην έρευνα.....	33
3.6. Εργαλείο συλλογής δεδομένων	34
3.7. Διαδικασία της έρευνας	36

3.8. Στατιστική ανάλυση	37
3.9. Γραφικές Μέθοδοι.....	38
3.10. Περιορισμοί της έρευνας	38
3.11.Παρπυσίαση Γραφημάτων βάση ερωτηματολογίου.....	40
3.12. Όψεις και εκφάνσεις του κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομα.....	58
Κεφάλαιο 4^ο	
Συμπεράσματα – Συζήτηση.....	62
Πηγές - Βιβλιογραφία	71
Νομοθεσία – Εγκύκλιοι	77
Λίστα πινάκων /διαγραμμάτων	
Πίνακας 1 ^{ος} Οικισμοί Ρομά / Δ.Ε. Μεσολογγίου.....	24
Πίνακας 2 ^{ος} . Εκπαιδευτικό Επίπεδο.....	43
Πίνακας 3 ^{ος} . Συγκριτικός πίνακας.....	44
Πίνακας 4 ^{ος} . κύρια πλεονεκτήματα.....	48
Πίνακας 5 ^{ος} . Θέση στην απασχόληση.....	50
Πίνακας 6 ^{ος} . Συγκριτικός πίνακας.....	52
Γράφημα-Ραβδόγραμμα 1 ^ο . Δημογραφικό προφίλ	40
Γράφημα - Ραβδόγραμμα. 2 ^ο . Ηλικιακές ομάδες.....	41
Γράφημα -Ραβδόγραμμα . 3 ^ο . Οικογενειακής κατάστασης.....	42
Γράφημα -Ραβδόγραμμα .4 ^ο .Εκπαιδευτικό επίπεδο.....	43
Γράφημα- Ραβδόγραμμα 5 ^ο . Γιατί παρακολουθείτε το εκπ. Πρόγραμμα.....	47
Γράφημα- Ραβδόγραμμα 6 ^ο . «Πλεονεκτήματα εκπαίδευσης.....	49
Γράφημα -Ραβδόγραμμα 7 ^ο . Απασχόληση – Ανεργία.....	55
Γράφημα –Ραβδόγραμμα 8 ^ο . Συνθήκες κατοικίας	56
Κυκλικό διάγραμμα 1 ^ο . Επαγγελματική κατάσταση.....	51
Κυκλικό Διάγραμμα 2 ^ο . Βαθμός ικανοποίησης κατοικίας.....	59
Παράρτημα	
Ερωτηματολόγιο.....	80
Αναλυτικά το πρόγραμμα της ΝΕΛΕ στο Δήμο Ι.Π.Μεσολογγίου.....	85
Το Ο.Π.Δ. του Δήμου Ι.Π. Μεσολογγίου.....	88
Συντομογραφίες.....	90

Εισαγωγή

Οι τρέχουσες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, οι ραγδαίες τεχνολογικές, οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις των τελευταίων ετών προκάλεσαν σημαντικές αλλαγές στη δομή της κοινωνίας. Η οικονομική κρίση που πλήττει τη χώρα μας τα τελευταία χρόνια έχει επηρεάσει όλους τους ανθρώπους και κυρίως τις ευάλωτες ομάδες της κοινωνίας μας όπως είναι οι Ρομά. Ο κρατικός μηχανισμός επιχειρεί σημαντικές αλλαγές για την επίλυση προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι πληθυσμιακές ομάδες που βιώνουν κοινωνικό αποκλεισμό. Οι προσπάθειες αυτές επιχειρούνται σε Ευρωπαϊκό, σε Εθνικό και τοπικό επίπεδο.

Ο σκοπός της έρευνας είναι να διαπιστώσουμε κατά πόσο η εκπαίδευση στοχεύει στην αρμονική ένταξη ατόμων με πολιτιστικές και γλωσσικές ιδιαιτερότητες. Τη διασφάλιση της αποδοχής των Ρομά μέσα στην εκπαιδευτική κοινότητα και την υποστήριξη των οικογενειών τους, ώστε να ανταποκριθούν στις εκπαιδευτικές τους υποχρεώσεις. Στόχος είναι η ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας, ώστε να κερδίσει την εμπιστοσύνη τους για την κοινωνική τους ένταξη και την άρση του κοινωνικού αποκλεισμού που υφίστανται.

Στην συνέχεια διερευνάται ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης ως προς την αντιμετώπιση ενός κοινωνικού φαινομένου, που είναι αυτό του κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομά, για αυτό κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν τα ερευνητικά ερωτήματα του εν λόγω εγχειρήματος, που διαμορφώθηκαν ως εξής:

Πως η εκπαίδευση ενισχύει το ρόλο της γυναίκας σε καίρια θέματα όπως η οικογένεια και οι έμφυλες σχέσεις;

Πως η κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα των Ρομά επηρεάζει τις σχέσεις τους με την εκπαίδευση;

Με ποιο τρόπο αντιμετωπίζονται τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις που συνοδεύουν τους Ρομά;

Πως αξιολογείται το γεγονός ότι, ενώ τα τελευταία χρόνια γίνονται εντατικές προσπάθειες εκ μέρους της πολιτείας να προωθηθεί η εκπαιδευτική ένταξη των Ρομά, τα αποτελέσματα δεν είναι ικανοποιητικά;

Ποια αποτελέσματα έχει η ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης των Ρομά;

Η εργασία αποτελείται από τρία μέρη. Το θεωρητικό και εννοιολογικό πλαίσιο του θέματος, την έρευνα και τα συμπεράσματα. Το πρώτο μέρος αποτελείται από δυο κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο εξετάζονται η Ιστορία και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των Ρομά. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφέρονται οι πολικές της ΕΕ και της Ελλάδας σχετικά με την ένταξη των Ρομά στην εκπαίδευση και ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Το δεύτερο μέρος αποτελείται από το τρίτο κεφάλαιο στο οποίο αναπτύσσεται η μεθοδολογία της έρευνας. Αναλύεται η διαδικασία χορήγησης του ερωτηματολογίου και των συνεντεύξεων. Στην συνέχεια ακολουθεί στατιστική επεξεργασία και ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων και των αποτελεσμάτων.

Το τρίτο μέρος αποτελείται από το τέταρτο κεφάλαιο με την παρουσίαση των συμπερασμάτων και τη διατύπωση προτάσεων. Η έρευνα αποσκοπεί στη διατύπωση συμπερασμάτων και πολιτικών που προωθεί η Τοπική Αυτοδιοίκηση, ώστε να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά την ένταξη των Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα σε τοπικό επίπεδο. Καθόσον μέσω της εκπαίδευσης εξασφαλίζεται η κοινωνική, οικονομική και πολιτική τους ένταξη.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη πραγματοποιήθηκε στην Ι.Π. Μεσολογγίου και αποτελεί μια προσπάθεια να διερευνηθεί κατά πόσο η εκπαίδευση ενηλίκων Ρομά συμβάλει στη Κοινωνική τους ένταξη και ποιος ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο εγχείρημα αυτό .

Ειδικότερα πραγματοποιήθηκε ποιοτική έρευνα όπου τα μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν ήταν η δομημένη συνέντευξη με ειδικά επεξεργασμένες φόρμες ερωτηματολογίου.

Η ερευνα στηρίχθηκε στις απόψεις των εκπαιδευομένων Ρομά και στην προσπάθεια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, με στόχο την κοινωνική τους ένταξη.

Τα αποτελέσματα της έρευνας μας ανέδειξαν ότι, μεγάλο ποσοστό των συμμετεχόντων έχουν ενταχθεί στον κοινωνικό ιστό της πόλης και αυτό οφείλεται κυρίως στην αναγνώριση της ανάγκης εκπαίδευσης από τους ίδιους ως μέσου για την αποφυγή του κοινωνικού τους αποκλεισμού.

ABSTRACT

The present study has been accomplished in the S. T. of Messolaggi and characterizes an effort to be investigated how the education of the Romans attributes to their social absorption and what is the role of the Local Administration to this venture.

It is about a quality research. The set of rules that were used were the structured interview with specially processed forms of questionnaires.

The research was based on the views of the educated Romans and on the effort of the Local Administration in order for them to be awakened and to claim the place they deserve in the society.

The results of the research have shown that a big percentage has been absorbed in the social net of the city and this is attributed to the acknowledgment of the need for education by them as a way to avoid social exclusion.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο.

1. Εννοιολογικό και θεωρητικό πλαίσιο

1.1. Ιστορία των Ρομά

Οι Ρομά είναι γνωστοί και ως Τσιγγάνοι, Αθίγγανοι ή Σίντηδες και κάποιες φορές με τον χαρακτηρισμό «Γύφτοι». Ήταν και είναι περιπλανώμενοι άνθρωποι που έφτασαν στα Βαλκάνια τον μεσαίωνα και σταδιακά εξαπλώθηκαν σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Ξεκινώντας από τις Ινδίες, έφτασαν στην Δυτική Ευρώπη, και η άφιξή τους προκάλεσε δυσάρεσκα λόγω της καταγωγής τους. Μελετητές και ιστορικοί αφού εξέτασαν τα στοιχεία της γλώσσας τους, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η καταγωγή τους ξεκίνησε από την Ινδία (Κόμης, 1998).

Η πρώτη ιστορική αναφορά για τους Ρομά γίνεται από τον Ηρόδοτο που τους αναφέρει ως λαό των "Σιγύνων", ενώ η μετανάστευσή τους άρχισε το 1000 μ.Χ. Η Ινδική τους καταγωγή αποδεικνύεται, κυρίως, από τη γλώσσα τους, τη Ρομανί, την οποία μιλούν μέχρι και σήμερα. Οι Αθίγγανοι διεθνώς αποκαλούνται Ρομά, ύστερα από την αναγνώρισή τους από τον Ο.Η.Ε. το 1979 με την ονομασία «Διεθνής Ένωση Ρομανί» Romano International no Jekhetanipe ένας οργανισμός που ασχολείται με τα δικαιώματα του λαού των Ρομά. Η έδρα του βρίσκεται στην Πράγα. Η International Romani Union I.R.U. αποτελείται από τέσσερα όργανα: το Κογκρέσο, το Κοινοβούλιο, το Προεδρείο, το Δικαστήριο.

Το Κογκρέσο, και το Κοινοβούλιο απαρτίζεται από έναν αντιπρόσωπο και ένα αναπληρωματικό μέλος από κάθε χώρα. Το Κοινοβούλιο δέχεται εκθέσεις σχετικά με την κατάσταση των λαών Ρομά σε όλο τον κόσμο και αποφασίζει για την εσωτερική και διεθνή πολιτική της I.R.U., επίσης εγκρίνουν τον προϋπολογισμό κάθε έτους.

Το Προεδρείο λειτουργεί ως εκτελεστικό όργανο της I.R.U. και διεξάγει εργασίες μέσω υπο-επιτροπών σχετικά με την «εξωτερική πολιτική, τις κοινωνικές και οικονομικές υποθέσεις, τα πολιτιστικά και εκπαιδευτικά θέματα, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις εσωτερικές υποθέσεις, τα δημοσιονομικά θέματα, τα νομικά και νομοθετικά θέματα. Οι περισσότεροι αναφέρονται με τα φυλετικά ονόματά τους ROM ή ROMA, που σημαίνουν "το άτομο" ή "οι άνθρωποι" (Fraser, 1992).

Με το πέρασμα των αιώνων, και την περιπλάνησή τους από τόπο σε τόπο ήταν εκτεθειμένοι σε πολλών ειδών κινδύνους, κοινωνικό αποκλεισμό, διώξεις αλλά παρ'όλα αυτά κατάφεραν να διατηρήσουν την ταυτότητα τους και έδειξαν εξαιρετική προσπάθεια επιβίωσης.

Αναφορές ιστορικών, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι Ρομά έφυγαν από την Ινδία μεταξύ του 7ου και 13ου αιώνα και ήρθαν στην Ευρώπη, την περίοδο του βυζαντινού αυτοκράτορα Κωνσταντίνου τον 11^ο αιώνα. Οι απόψεις δίστανται μερικοί μελετητές υποστηρίζουν ότι οι Ρομά ήρθαν στην Κωνσταντινούπολη 200 χρόνια μετά, μετανάστευσαν σταδιακά κατά νομάδες για λόγους που δεν γνωρίζουμε μέχρι σήμερα (Liegeois, 1987)

Κάνεις δεν μπορεί να αμφισβητήσει την προσφορά τους στην ιστορία του Βυζαντίου από τις επιθέσεις των Οθωμανών, πριν την άλωση της Κωνσταντινούπολης, δέχτηκαν πολλές διώξεις για το δικαίωμα στην ελευθερία.

Ήρθαν στα Βαλκάνια ως υπηρέτες, χρησιμοποιήθηκαν ως σκλάβοι, τεχνίτες αλλά και ως βοηθητικό προσωπικό του στρατού, και μετά ξεκίνησαν οι μετακινήσεις τους προς την Ευρώπη, όπου θεωρήθηκαν παρείσακτοι με την άφιξή τους.

Οι κοινωνίες αντέδρασαν με φόβο ενάντια στους Ρομά, από την στιγμή που δεν αναγνώριζαν την ανθρώπινη υπόστασή τους. Πήραν αυστηρά μέτρα ενάντια στην ύπαρξή τους, σε μερικές περιπτώσεις τους απαγόρευαν ακόμη και την κυκλοφορία. Οι ποινές που εφαρμόζονταν ποίκιλλαν στα διάφορα κράτη που κατοικούσαν οι Ρομά τιμωρώντας τους με σωματικές ποινές βασανιστήρια ακόμη και με δολοφονίες.

Στην Ολλανδία οργανωνόταν κυνήγι εναντίον των Ρομά και ο καθένας ήταν ελεύθερος να βασανίζει και να δολοφονεί οποιαδήποτε ώρα και στιγμή, χωρίς καμία συνέπεια και τιμωρία.

Στη ναζιστική Γερμανία του 20ου αιώνα, οργανώθηκε εκστρατεία αφανισμού τους, εξολοθρεύοντας τους. Όσοι ανήκαν στη φυλή Εβραίων Ρομά φυλακίζονταν , στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, Άουσβιτς και το Νταχάου, όπου δολοφονήθηκαν περισσότεροι από 500.000 άνθρωποι.

Μετά το τέλος των πολέμων έκαναν την εμφάνισή τους ανθρωπιστικές οργανώσεις και έβαλαν τέλος στην σωματική τιμωρία, την σκλαβιά, και τα βασανιστήρια. Σκοπό είχαν την αφομοίωση τους από το κοινωνικό σύνολο και χαρακτηρίζονταν ως άτομα με πολλά ψυχολογικά και κοινωνικά προβλήματα.

1.2. Οι Ρομά στην Ελλάδα

Η πρώτη αναφορά στους Ρομά είναι το 1068 μ.Χ., σε ένα Γεωργιανό κείμενο τον βίο του Αγίου Γεωργίου του Αθωνίτη. Κατά την διάρκεια της Ελληνικής επανάστασης τα στοιχεία που υπάρχουν δεν μας δείχνουν την εμπλοκή τους στην Ελληνική επανάσταση και καμία δράση τους δεν αναφέρεται είτε στην καθημερινή ζωή η σε πολεμικές δραστηριότητες (Τερζοπούλου & Γεωργίου, 1998).

Έφτασαν στο ελλαδικό χώρο με ημερομηνία που δεν έχει προσδιοριστεί, από στοιχεία της (Ε.Ε.Τ.Α.Α.), μια ομάδα Ρομά μετακινήθηκε στην Ελλάδα το 1323. Δεν υπάρχουν στοιχεία για την προσφορά των Ελλήνων Ρομά στους βαλκανικούς πολέμους, καθώς επίσης και για το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο κατά τον οποίο σύμφωνα με μαρτυρίες είχαν ενεργό ρόλο γιατί θεωρούσαν την Ελλάδα πατρίδα τους. Εκδιώχθηκαν από τις γερμανικές δυνάμεις κατοχής.

Οι Ρομά παρά την σημαντική προσφορά τους στη διαμόρφωση του νεοελληνικού κράτους, μέχρι και το 1955, θεωρούνταν λαός αγνώστου προελεύσεως. Το 1976 αναγνωρίστηκαν ως Έλληνες πολίτες. Ο αρχηγός των Ελλήνων Τσιγγάνων, Κωνσταντίνος Χαλιλόπουλος συνεργάστηκε με την τότε κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή, για την πολιτογράφηση των Ελλήνων Τσιγγάνων. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε σταθμό στην ιστορία των Τσιγγάνων στην Ελλάδα (Τρουμπέτα, 2008).

1.3. Κοινωνικά χαρακτηριστικά των Ρομά

Οι Ρομά μέλη της πιο αδικημένης μειονότητας στην Ευρώπη, είναι κυρίως πληθυσμοί που ζουν νομαδικά. Συνήθως πέφτουν θύματα ρατσιστικών προκαταλήψεων που συνδυάζετε με την φιλοσοφία τους, τον τρόπο ζωής και τις επιλογές των κοινοτήτων τους.

Τα δικαιώματα τους μέχρι σήμερα παραβιάζονται σχεδόν σε όλα τα κράτη. Οι μη Τσιγγάνοι τους αντιμετωπίζουν με καχυποψία και κρίνονται διαρκώς για τη στάση ζωής τους, το ταπεραμέντο τους, την κουλτούρα τους, αγνοώντας την ιστορία, τα ήθη και τα έθιμα τους. Βασικός σταθμός για την διασπορά τους στην Ευρώπη υπήρξε η Ελλάδα. Δεν παρατηρήθηκαν νομοθετικές απαγορεύσεις διωγμοί, τιμωρίες και βασανιστήρια σε σχέση με την φιλοσοφία τους για την ζωή, την κουλτούρα τους, τα ήθη και τα έθιμα τους. Από τους ίδιους θεωρούνται στοιχεία της κληρονομιάς τους και είναι για αυτούς ηθική πηγή υπερηφάνειας. Ζουν στη χώρα μας εδώ και 700 χρόνια περίπου και μέχρι σήμερα οι βασικές

ανάγκες τους δεν καλύπτονται αφού παραμένουν αόρατοι, βρίσκονται στο περιθώριο και την περιφρόνηση.

Τα προβλήματα τους είναι διαφορετικού είδους: οι ενταγμένες ομάδες αντιμετωπίζουν πρόβλημα ισότιμης μεταχείρισης από το ελληνικό κράτος αλλά και τους πολίτες ενώ πέφτουν θύματα καθημερινών ρατσιστικών διακρίσεων. Οι ομάδες σκηνιτών αντιμετωπίζουν προβλήματα επιβίωσης, και είναι ανεπιθύμητοι στις περισσότερες περιοχές που εγκαθίστανται (Εξαρχος, 1998).

Αντιμετωπίζουν διακρίσεις σε όλα τα πεδία, στην απασχόληση, στην στέγαση, στην υγεία, στην παιδεία και στις επαγγελματικές ευκαιρίες. Ζουν ελεύθερα μακριά από ωράρια και συγκεκριμένες ώρες εργασίας, ενώ ακολουθούν το επάγγελμα των γονιών τους, χωρίς να εκδηλώνουν κανένα ενδιαφέρον για την εκπαίδευση.

Οι αποστάσεις που κρατούν από το σχολείο οφείλονται κυρίως στο φόβο τους να μην χάσουν τα πολιτισμικά στοιχεία τους και την ταυτότητά τους. Η διατήρηση στην καθαρότητα της φυλής τους φαίνεται και από το γεγονός ότι αρνούνται γάμους με άτομα διαφορετικής καταγωγής και αυτό οφείλεται κυρίως στην περιθωριοποίηση που βιώνουν και στην απομάκρυνσή τους από τον κεντρικό ιστό της πόλης.

Επικρατεί ο μύθος ότι απολαμβάνουν τις άθλιες συνθήκες ζωής τους οι οποίες συνδέονται με τον αναλφαβητισμό, την παραβατικότητα, κλέβουν, εξαπατούν, λένε ψέματα, ξεγελούν τους άλλους, είναι αναξιόπιστοι, μικροαπατεώνες και παραβάτες του νόμου. Στην πλειοψηφία τους είναι χριστιανοί ορθόδοξοι και ένα μικρό ποσοστό είναι μουσουλμάνοι.

1.4. Η Γλώσσα των Ρομά

Η γλώσσα που μιλούν μεταξύ τους είναι ρομικά ενώ με τους μη Τσιγγάνους μιλούν την ελληνική. Η γλώσσα τους ήταν και είναι βασισμένη στον προφορικό λόγο, για την ασφάλεια τους, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν στοιχεία στους γλωσσολόγους, να αναγνωρίσουν την ρίζα τους .

Μετά από πολύχρονες έρευνες, μελετητές κατέληξαν στο συμπέρασμα πως η ρίζα της γλώσσας τους είναι τα Ινδικά και πιο συγκεκριμένα η διάλεκτος «Hindi».

Λόγω των τακτικών μετακινήσεων τους από τόπο σε τόπο, υιοθέτησαν διάφορα γλωσσικά και πολιτιστικά στοιχεία, τα οποία ενσωμάτωσαν στη δική τους γλώσσα παράλληλα με

κάποια από τα έθιμα τους, και έως ένα βαθμό τροποποιήθηκε, με τα έθιμα και τη γλώσσα των χωρών που πέρασαν.

Η ρομανί τσιπ ήταν και παραμένει προφορική γλώσσα και αποτελεί την πρώτη γλώσσα για την οποία έγινε απόπειρα να καταγραφεί με γραπτά σύμβολα στη Ρωσία το 1930, χωρίς αποτέλεσμα. Τα ρομικά διακρίνονται σε περισσότερες από 60 διαλέκτους με τις οποίες όμως οι Ρομά εύκολα μιλούν μεταξύ τους, είναι η γλώσσα που χρησιμοποιείται από την πλειονότητα των Ρομά.

Πήραν πολλά γλωσσικά στοιχεία από την ελληνική γλώσσα πριν τον 15^ο αιώνα αλλά και από άλλες γλώσσες, όπως από την τουρκική, περσική, κουρδική, σλαβική, γερμανική, ανάλογα τον τόπο διαμονής τους και το πέρασμα της ζωής τους.

Η γλώσσα αποτελεί το σημαντικότερο εμπόδιο ένταξης των παιδιών στην εκπαίδευση. Τα περισσότερα παιδιά αντιμετωπίζουν δυσκολίες και δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του σχολείου, παρά τις αναπροσαρμογές των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ως προς την διδακτική ύλη.

Χαρακτηριστικό τους είναι η διγλωσσία, καθώς αυτοί, έχουν ως μητρική τους γλώσσα, τη romani, αλλά οι περισσότεροι μιλούν και την ελληνική γλώσσα.

.

1.5. Το οικιστικό ζήτημα

Το κύριο πρόβλημα των Ρομά είναι το στεγαστικό, αφού η πλειοψηφία στεγάζεται σε λυόμενα, παράγκες, καλύβια, καταλύματα πρόχειρης κατασκευής, συνωστισμένοι σε ένα δωμάτιο χωρίς τις βασικές υποδομές. Οι συνθήκες διαβίωσης αποτελούν εμπόδιο για την αξιοπρεπή διαβίωση και την κοινωνική τους ένταξη.

Οι συνθήκες διαμονής είναι ιδιαίτερα άσχημες και ακατάλληλες γιατί επηρεάζονται άμεσα από ελλείψεις σε θέματα υποδομών. Η ατομική υγιεινή δεν υφίστανται καθώς απουσιάζει υδροδότηση, αποχετευτικό σύστημα και είναι ανύπαρκτη η αποκομιδή απορριμμάτων. Οι περιοχές διαμονής τους είναι ιδιαίτερα υποβαθμισμένες. Η νομαδική ζωή τους σε παράνομους καταυλισμούς είναι άθλια κάτω από οποιαδήποτε standards, στο έλεος των καιρικών φαινομένων και των επιδημιών, (οι δήμοι δεν τους εντάσσουν στο σχέδιο πόλεως), γεγονός που λειτουργεί ως τροχοπέδη για την κοινωνική τους ένταξη. Οι πολίτες θεωρούν πως

η περιοχή τους υποβαθμίζεται με την παρουσία των Ρομά και προσπαθούν με κάθε τρόπο να τους διώξουν, σε κάποιες περιπτώσεις ακόμα και παράνομα (Καραθανάση,2000).

Οι ίδιοι επιθυμούν μόνιμη κατοικία και αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι μεγάλο ποσοστό ζουν για πολλά χρόνια στο ίδιο μέρος αγοράζουν οικοπέδα εκτός σχεδίου πόλεως μη οικοδομήσιμα, ή υπό ένταξη. Χτίζουν παράγκες ή σπίτια, χωρίς νόμιμες διαδικασίες με τρόπο αυθαίρετο χωρίς σχέδιο πόλεως και πρόβλεψη οικιστικών κανονισμών και συχνά δεν ξεφεύγουν από τα συνεργεία κατεδάφισης. Οι μετακινήσεις τους γίνονται όλο και αραιότερες, και αυτό συμβαίνει, κυρίως για λόγους εργασίας (Καλούτση,1993).

1.6. Υγεία των Ρομά

Η κατάσταση της υγείας τους δεν είναι καθόλου ικανοποιητική αν λάβουμε υπόψη, τις άσχημες συνθήκες κάτω από τις οποίες είναι αναγκασμένοι να ζουν (σε καταυλισμούς δίχως νερό, φως, θέρμανση κλπ.).

Η υγεία των γυναικών Ρομά είναι περισσότερο επιβαρυνόμενη εξαιτίας των πολλών και πρόωρων τοκετών αφενός, αλλά και εξαιτίας του αδιεξόδου που βιώνουν λόγω του ασφυκτικού και μονοδιάστατου μοντέλου ζωής που τους επιβάλλεται.

Η διαχείριση της φροντίδας της υγείας των Ρομά περιλαμβάνει ιδιαίτερα ευαίσθητες πλευρές. Το γάμο ανηλίκων, της προγεννητικής φροντίδας, περιλαμβανομένης της αντισύλληψης, του προγεννητικού ελέγχου και του οικογενειακού προγραμματισμού, των ενδοοικογενειακών σχέσεων, της ανατροφής των παιδιών κλπ. Δεδομένου ότι κομβικό σημείο της ζωής και κοινωνικής παρουσίας των Ρομά είναι ο γάμος, ο οποίος συμβαίνει σε πολύ πρόωμη ηλικία. Τα παιδιά αγόρια και κορίτσια οδηγούνται στο γάμο, στη σύναψη σεξουαλικών σχέσεων και στην τεκνοποίηση σε ηλικία 12-15 ετών για τα κορίτσια 15-17 για τα αγόρια.

Οι «γάμοι» αυτοί τελούνται συχνά εκτός θεσμικού πλαισίου, κανονίζονται δε συχνά από τα μεγαλύτερα μέλη της οικογένειας (Μωραΐτου,2013).

Μέσα σε αυτό το εννοιολογικό πλαίσιο οι Ρομά αποτελούν τους φτωχούς των φτωχών, και ζουν στην μεγάλη τους πλειοψηφία έξω από το πλαίσιο των βασικών κοινωνικών δικαιωμάτων σε κατάσταση καθολικού κοινωνικού αποκλεισμού, οικονομικής ένδειας και φτώχειας.

Στους κυριότερους παράγοντες που επηρεάζουν την υγεία των Ρομά συμβάλλουν οι κακές συνθήκες διαβίωσης και η παραμέλησή τους. Αποτέλεσμα αυτού είναι η περιορισμένη πρόσβαση στις δομές υγείας, η περιθωριοποίησή τους και η εκδήλωση ρατσιστικών φαινομένων.

Ανεμβολίαστα παιδιά που δεν έχουν πάει ποτέ σχολείο, μητέρες που έχουν γεννήσει και δεν έχουν εξεταστεί ποτέ από γυναικολόγο, Ρομά που δεν έχουν υποβληθεί ποτέ στη ζωή τους σε καρδιολογικό ή ενδοκρινολογικό έλεγχο. Δεν δίνουν σημασία σε "ύποπτα" συμπτώματα που εμφανίζουν και τα οποία μπορεί να κρύβουν σοβαρά, χρόνια νοσήματα».

Στα παραπάνω προβλήματα αν προσθέσουμε και αυτό της ασφάλισης, (το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού είναι εντελώς ανασφάλιστο) τότε ορθά καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως η κατάσταση της Ιατρικής περίθαλψής τους δεν είναι καθόλου ικανοποιητική.

1.7. Εκπαίδευση

Ο αναλφαβητισμός αναμφίβολα αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα στις σύγχρονες κοινωνίες. Από όποια σκοπιά κι αν προσεγγισθεί το φαινόμενο (εκπαιδευτική, κοινωνιολογική, πολιτική, οικονομική), οι αρνητικές του διαστάσεις και οι συνέπειες γίνονται άμεσα ορατές.

Ο αναλφαβητισμός αναγνωρίζεται ως πρόβλημα οικονομικό, υπό την έννοια των περιορισμένων εισοδηματικών δυνατοτήτων που παρέχει και των δυσχερειών ένταξης στην αγορά εργασίας και στη δομή της απασχόλησης που διαμορφώνει. Αναγνωρίζεται ως πρόβλημα κοινωνικό, καθώς περιορίζει τις δυνατότητες ευχερούς ενσωμάτωσης και κυρίως τις δυνατότητες πρόσβασης στα κοινωνικά αγαθά. Οι διαστάσεις αυτές του αναλφαβητισμού αλληλοσυνδέονται και ανατροφοδοτούν η μία την άλλη, έτσι ώστε να διαμορφώνεται ένα ευρύτερο πλαίσιο, που συνδέεται με τα χαμηλά εισοδήματα, τη φτώχεια, την περιθωριοποίηση και τον κοινωνικό αποκλεισμό (Ευστράτογλου,1999).

Αιτίες της δύσκολης προσαρμογής ή της μη φοίτησης των Ρομά στο σχολείο είναι κυρίως η συνεχής μετακίνηση των οικογενειών τους ανά τακτά χρονικά διαστήματα από τόπο σε τόπο με συνέπεια η υποχρεωτική εκπαίδευση να είναι ανύπαρκτη γι' αυτά.

Οι προκαταλήψεις, η φτώχεια, οι κοινωνικές διακρίσεις, η αδιαφορία τους για εκπαίδευση και ο τρόπος ζωής τους δυσκολεύουν τη προσαρμογή τους στη σχολική κοινότητα και την ενσωμάτωση τους στην κοινωνία.

Συχνά τα παιδιά αντιμετωπίζονται ως ενοχλητικά από τους δασκάλους και τους συμμαθητές. Θεωρούνται η αιτία της επιβράδυνσης του μαθήματος πράγμα που τους δημιουργεί το συναίσθημα του ανεπιθύμητου και τα οδηγεί στην εγκατάλειψη του σχολείου. Ένας επιπλέον παράγοντας της εγκατάλειψης του σχολείου είναι και η μηδενική υποστήριξη από το οικογενειακό περιβάλλον το οποίο στερείται εκπαίδευσης.

Αποτέλεσμα του αποκλεισμού των παιδιών απ' την εκπαίδευση είναι η έλλειψη μόρφωσης με συνέπεια την δυσκολία επαγγελματικής αποκατάστασης, την αύξηση της παραβατικής συμπεριφοράς, η οποία δημιουργεί προβλήματα στην κοινωνική συνοχή και εν γένει στη λειτουργία της δημοκρατίας. Είναι η κυριότερη αιτία αναλφαβητισμού υποθάλλει την εκπαιδευτική ανισότητα και αυξάνει το συναίσθημα μειονεξίας στη χώρα.

Βέβαια έχει μειωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια το ποσοστό αναλφαβητισμού στους ανήλικους, σε σχέση με το παρελθόν, συγκρίνοντας τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ζουν.

Η *romani* όπως έχει διαπιστωθεί από μελετητές είναι μια φτωχή και ελλειμματική γλώσσα, η οποία δεν βοηθά την ανάπτυξη του λόγου, της σκέψης και της έκφρασης των παιδιών. Η αδυναμία των εκπαιδευτικών να κατανοήσουν τα προβλήματα της γλώσσας τους, τους οδηγεί σε συμπεράσματα και χαρακτηρισμούς και θεωρούνται ως προβληματικά παιδιά με μαθησιακά προβλήματα και απροσάρμοστες συμπεριφορές. Αποτέλεσμα αυτού είναι η απομάκρυνσή ή η εγκατάλειψη του σχολείου, η οποία θεωρείται σαν αναμενόμενη κατάσταση (Πολίτου,1996).

Οι σχολικοί φορείς με την εφαρμογή των προγραμμάτων γραμματισμού και συμβουλευτικής για ενήλικες, στοχεύουν στην λύση, του προβλήματος μέσα από προγράμματα προσαρμοσμένα στους Ρομά, με στόχο την ενημέρωση και πληροφόρησή τους, που θα τους ανοίξει τις πόρτες της κοινωνίας.

1.8.Επαγγελματική δραστηριότητα

Οι Ρομά ήταν και είναι κλειστή κοινωνία με τα δικά της μοναδικά στοιχεία. Μερικά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν είναι η μη μόνιμη κατοικία, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, σχεδόν καθόλου πρόσβαση στον κρατικό μηχανισμό, ο ρατσισμός και η ανεργία.

Οι ασχολίες τους περιορίζονται σε μεγάλο ποσοστό στο εμπόριο και την μουσική, επαγγέλματα που δικαιολογούν τη συχνή μετακίνησή τους. Σαν έμποροι κάλυπταν και καλύπτουν ακόμη και σήμερα βασικές ανάγκες του ελληνικού πληθυσμού μεταφέροντας τα προϊόντα τους στις δύσβατες και απομακρυσμένες περιοχές.

Επίσης σαν μουσικοί, είναι μεγάλη η συνεισφορά τους στην διάσωση και διάδοση του ελληνικού δημοτικού τραγουδιού.

Κατά κύριο λόγο τα εισοδήματά τους εξαρτώνται από την εργασία τους, η οποία έχει κυρίως εποχιακό χαρακτήρα και συνήθως είναι αποκομμένη από την τυπική αγορά εργασίας. Η οικογένεια στηρίζεται στην εποχιακή απασχόληση του άνδρα αρχηγού της οικογένειας και στα επιδόματα πρόνοιας που δικαιούνται ως πολύτεκνοι και άποροι. Το εισόδημα τους συνήθως είναι χαμηλό με αποτέλεσμα μεγάλο ποσοστό των νοικοκυριών να έχει εισόδημα κάτω από το όριο της φτώχειας.

Συνέπεια αυτών είναι η αποκοπή από την τυπική αγορά εργασίας και η πλειοψηφία τους να ασχολείται σε μια άτυπη "παρά- αγορά", χωρίς βιώσιμες οικονομικά προοπτικές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο.

2.1. Οι πολιτικές της Ε.Ε. σχετικά με την ένταξη των Ρομά στην εκπαίδευση.

Με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου οι νικήτριες δυνάμεις οδηγήθηκαν το 1945 στην ίδρυση του ΟΗΕ. Το 1945 ιδρύθηκε η ΟΥΝΕΣΚΟ (Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό) η οποία στρέφεται υπέρ της εξάλειψης του ρατσισμού και θέτει υπό την ευθύνη της το δικαίωμα στην εκπαίδευση.

Σύμφωνα με την Λευκή Βίβλο σχετικά με την εκπαίδευση αναφέρεται «Διδασκαλία και μάθηση προς την κοινωνία της γνώσης». Αυτό συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα, την εκπαίδευση και την κατάρτιση. Απαιτείται η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού που εμποδίζει την ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή (Marigo,1996).

Το 1960 υπό το κανονιστικό της έργο η ΕΕ παρήγαγε τη Σύμβαση κατά των Διακρίσεων στην Εκπαίδευση και το 2000 εγκαινίασε το κίνημα «Εκπαίδευση για όλους».

Με τον όρο “διακρίσεις” όπως αναφέρεται στο πρώτο άρθρο της ΕΕ, εννοείται κάθε διαφοροποίηση λόγω φυλής, φύλου, χρώματος, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, γλώσσας, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, οικονομικής κατάστασης ή κοινωνικής καταγωγής και έχει ως σκοπό την εκμηδένιση ή αποδυνάμωση της άνισης μεταχείρισης στην εκπαίδευση.

Το Στρατηγικό πλαίσιο στο τομέα της εκπαίδευσης και κατάρτισης σύμφωνα με το Συμβούλιο της ΕΕ το 2009 αναφέρει την προώθηση της ισότητας, κοινωνικής συνοχής και ενεργούς συμμετοχής στα κοινά. Αποσκοπεί στην εκπαίδευση για την ζωή χωρίς αποκλεισμούς και στην εξασφάλιση ότι όλοι συμπεριλαμβανομένων και αυτών που προέρχονται από μειονεκτικό περιβάλλον (Ρομά, μετανάστες, πρόσφυγες κλπ.) πρέπει να ολοκληρώσουν την εκπαίδευσή τους και να συμμετέχουν στην Διά Βίου Μάθηση.

Στόχος της εθνικής στρατηγικής για τους Ρομά είναι η ισότιμη και ενεργός ένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο και σε όλες τις δομές του κράτους, προκειμένου να έχουμε αποτελεσματική συμμετοχή τους στα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα που το Σύνταγμα αναφέρει για τους πολίτες του. Με τον τρόπο αυτό διασφαλίζεται η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών τους και η πρόληψη του κοινωνικού απο-

κλεισμού που τους απομακρύνει από την κοινωνική τους ένταξη λόγω μη πλήρους ή ανεπαρκούς πρόσβασης σε αυτά.

Το 2011 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με ψήφισμά του σχετικά με την στρατηγική ένταξης των Ρομά προτείνει προς την ΕΕ και τα κράτη μέλη να επικεντρωθούν στην βελτίωση της εκπαίδευσης των Ρομά παιδιών ως βασικό μέσο για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης. Την καταπολέμηση κάθε μορφής εκπαιδευτικού αποκλεισμού με προγράμματα που προωθούν την εκπαιδευτική επιτυχία και συμπεριλαμβάνουν τις οικογένειες Ρομά.

Το κοινοτικό πλαίσιο για τις εθνικές στρατηγικές έως το 2020 καλεί τα κράτη μέλη να χαράξουν πολιτικές με στοχευμένα μέτρα σχετικά με την κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση των Ρομά στην εκπαίδευση, την υγεία, την απασχόληση και την στέγαση. Επειδή η εκπαίδευση θεωρείται το ποιο ισχυρό στοιχείο για την κοινωνική οικονομική και πολιτική τους ένταξη βασικός στόχος του πλαισίου είναι όλα τα παιδιά Ρομά να ολοκληρώσουν την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

2.2. Οι πολιτικές της Ελλάδας σχετικά με την ένταξη των Ρομά στην εκπαίδευση

Οι Ρομά στην Ελλάδα δεν θεωρούνταν ως εθνική μειονότητα και για αυτό δεν υπήρχε ως τα τελευταία χρόνια η υποχρέωση του κράτους να ασκήσει ιδιαίτερη εκπαιδευτική πολιτική, εφόσον θεωρείτο αυτονόητο ότι η πρόσβαση στην εκπαίδευση είναι ίση για όλους τους πολίτες της. Για πρώτη φορά γίνονται επίσημες αναφορές από το ελληνικό κράτος το 1987 με έγγραφο που αφορούν την εκπαίδευση των Ρομά. Η πρώτη εγκύκλιος από το Υπουργείο Παιδείας (Φ1/206/14-4-1987) ζητούσε από τις κρατικές υπηρεσίες να παρέμβουν στις εκπαιδευτικές μονάδες σχετικά με τις ηλικίες των Ρομά. Η δεύτερη εγκύκλιος Γ1/206/14-4-1987 ανέφερε την παντελή σχεδόν απουσία των Ρομά από την εκπαίδευση. Επίσης ανέφερε τον μικρό αριθμό εγγραφών Ρομά μαθητών στις σχολικές μονάδες και τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν ως μαθητές με την εγγραφή τους στο σχολείο.

Τη δεκαετία του '90 το κράτος αναγνωρίζει την ύπαρξη του τσιγγάνικου θέματος και εφαρμόζει δράσεις με αποσπασματικό χαρακτήρα και έλλειψη κεντρικού στοχευμένου σχεδιασμού και συντονισμού. Οι παρεμβάσεις επικεντρώθηκαν κυρίως στο τομέα της εκπαίδευσης.

Η πρώτη περίοδος μέσω της Ε.Ε. και του Α΄ Κ.Π.Σ., έδωσε την εντύπωση ότι διακρίνεται στον ορίζοντα ένα μέλλον περισσότερο ευόιο για τους Τσιγγάνους, και τις κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες με τα Κ.Ε.Κ. της Ν.Ε.Λ.Ε. Υλοποίησε προγράμματα αναλφαβητισμού, κατάρτισης, κοινωνικής υποστήριξης, απόκτησης δεξιοτήτων και πληροφόρησης για τους Ρομά. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από παρεμβάσεις αποσπασματικού χαρακτήρα και μεμονωμένες δράσεις. Περίοδος κατά την οποία είναι εμφανής η έλλειψη εμπειρίας των εμπλεκόμενων φορέων και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για την αντιμετώπιση του ζητήματος (Χαλκιώτης,2000).

Η δεύτερη περίοδος το Β Κ.Π.Σ. (1994-1999), χαρακτηρίζεται από την έγκριση του Ε.Π. «καταπολέμηση του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας». Τη δημιουργία δομών, π.χ. σύσταση κοινωνικής υπηρεσίας, για την διαμόρφωση και υλοποίηση κοινωνικών πολιτικών και χρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Ταμείο σε ποσοστό 75% και από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων σε ποσοστό 25% (Βεργίδης,1995).

Η Τρίτη περίοδος έχοντας ο κρατικός μηχανισμός αποκτήσει κάποια εμπειρία στρέφεται στην σύναψη συνεργασιών για να αντιμετωπιστεί το ζήτημα, με αποκορύφωμα τη δημιουργία του Δικτύου Ρομ. Το Δίκτυο DROM ιδρύθηκε το 1995 και προάγει τα κοινωνικά δικαιώματα των Τσιγγάνων. Πρόκειται για μη κυβερνητική οργάνωση που λειτουργεί σε αποκλειστικά εθελοντική βάση, για την παρακολούθηση, υπεράσπιση και προώθηση των δικαιωμάτων των Τσιγγάνων.

Το σημαντικότερο έργο του δικτύου ROM ήταν ο ρόλος του στην εκπόνηση του Ολοκληρωμένου Προγράμματος Δράσης, για την κοινωνική ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων το οποίο αποτέλεσε βασικό εργαλείο για τους Δήμους (Ντούσας,1997).

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση στα πλαίσια του Ολοκληρωμένου Πλαισίου Δράσης με το σχεδιασμό αντίστοιχων πολιτικών είχε την δυνατότητα να προσαρμόζει τις ανάγκες της κάθε περιοχής, οι οποίες συνέβαλαν στην αντιμετώπιση του στεγαστικού και την υλοποίηση των αντίστοιχων έργων υποδομής. Δράσεις για την ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας, και την δημιουργία Δομών στήριξης των Τσιγγάνων για την κοινωνική τους ένταξη.

2.3. Ένταξη και εκπαίδευση των παιδιών Ρομά ΕΣΠΑ 2014-2020

Η «Ένταξη και εκπαίδευση των παιδιών Ρομά» εντάσσεται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» που συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Υλοποιείται από τρία Πανεπιστήμια, το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ), το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ) και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (ΠΘ). Η διάρκεια του έργου ήταν δύο έτη, 2016-2018 και αφορούσε:

1. την πρόσβαση και τη φοίτηση των παιδιών σε νηπιαγωγεία και δημοτικά
2. τη διοργάνωση εκπαιδευτικών δράσεων, νέων και ενηλίκων Ρομά που έχουν εγκαταλείψει πρόωρα το σχολείο προκειμένου να ολοκληρώσουν την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και
3. την εφαρμογή προγραμμάτων σχολικής ψυχολογίας
(Παρθένης & Φραγκούλης,2016).

2.4. Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην εφαρμογή εκπαιδευτικής πολιτικής για τους Ρομά

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, στην αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι Ρομά, οφείλει να προσπαθεί διαρκώς να διαμορφώνει ένα υγιές ανθρώπινο περιβάλλον μέσω της αναβάθμισης των συνθηκών κάτω από τις οποίες ζει ένας άνθρωπος ώστε να εξασφαλίσει την κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη.

Οφείλει να διασφαλίζει στους πολίτες του ίση μεταχείριση και προστασία από το νόμο, να παρέχει ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση και την αγορά εργασίας. Η ενίσχυση του δικαιώματος όλων των κοινωνικών ομάδων να διατηρούν την πολιτισμική τους ταυτότητα, και παράλληλα να διαμορφώνουν ένα πλαίσιο κοινά αποδεκτών αξιών, και διαδικασιών, σύμφωνα με το οποίο θα διαβιούν ειρηνικά. Είναι καθήκον του σχολείου και των εκπαιδευτικών να προωθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και να ενισχύουν το σεβασμό στην ετερότητα, να διδάσκει την αλληλεγγύη, να καλλιεργεί την αίσθηση του «ανήκειν», τη γόνιμη καλλιέργεια της εθνικής ταυτότητας και να απομακρύνει τα φαινόμενα ρατσισμού, εθνοκεντρισμού, στερεοτύπων και προκαταλήψεων.

Η συνεργασία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των τοπικών φορέων εκπαίδευσης, αποσκοπεί στο να βρίσκουν τρόπους ώστε όλοι μαζί να αντιπαλεύουν το ρατσισμό, τις προκαταλήψεις, τις διακρίσεις και τη μάστιγα του κοινωνικού αποκλεισμού.

Η εξίσωση των ευκαιριών, ο σεβασμός των τοπικών πολιτισμών, της δημοκρατίας, της αλληλεγγύης, και της κατανόησης των πολιτών με την διαφορετικότητα που τους χαρακτηρίζει, είναι θέματα που χαράζουν μια νέα εκπαιδευτική κατεύθυνση σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Το πρόγραμμα της Τ.Α. περιελάμβανε:

1. μελέτες και έρευνες για τις ψυχοπαιδαγωγικές ανάγκες των Ρομά
2. ειδικά προγράμματα σπουδών
3. συστηματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ώστε να διδάσκουν σε Ρομά
4. ευαισθητοποίηση γονέων, και εκπαιδευτικών σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και κοινωνικού περιβάλλοντος.

Το ΟΠΔ Δήμου Ι.Π. Μεσολογγίου το 2013

Το ΟΠΔ του Δήμου Μεσολογγίου περιλαμβάνει δράσεις που αποσκοπούν να καλύψουν κενά που υπάρχουν από την ελλιπή πρόσβαση των παιδιών Ρομά στην προσχολική αγωγή. Η φοίτηση στην προσχολική αγωγή θεωρείται θεμελιώδης για την απόκτηση κοινωνικών δεξιοτήτων και την εξοικείωση των παιδιών προνηπιακής και νηπιακής ηλικίας στο σχολικό περιβάλλον ώστε να διευκολυνθεί η εγγραφή τους στο σχολείο. Ο προγραμματισμός και οι παρεμβάσεις στις σχολικές μονάδες περιλαμβάνει δράσεις που σχετίζονται με τη δημιουργία των προϋποθέσεων που ευνοούν τη βελτίωση των συνθηκών ένταξης και παραμονής των παιδιών Ρομά στο σχολείο.

Επιδιώκει την ενθάρρυνση των παιδιών ρόμικης καταγωγής και κυρίως των οικογενειών τους. Αρχικά, να εγγραφούν στο σχολείο και να παραμείνουν σε αυτό, υποστηρίζοντας αφενός την αποφυγή διαρροής, αφετέρου τη διασφάλιση της αποδοχής των παιδιών από το σύνολο της εκπαιδευτικής κοινότητας και την εξάλειψη του σχολικού και κοινωνικού αποκλεισμού τους.

Το πρόγραμμα σπουδών σε συνδυασμό με τις συμβουλευτικές υπηρεσίες επαγγελματικού προσανατολισμού έχει ως αποτέλεσμα την πρόσβαση στην αγορά εργασίας.

Ο πυρήνας του προγράμματος σπουδών διαμορφώνεται από το γλωσσικό, τον αριθμητικό, τον πληροφορικό, τον κοινωνικό, τον γραμματισμό και την πολιτισμική αγωγή. Βαρύτητα δίνεται στην απόκτηση βασικών προσόντων και προσωπικών δεξιοτήτων που υποστηρίζονται με συλλογικές δράσεις.

Η ίση μεταχείριση αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παράνομη είναι κάθε διάκριση λόγω φυλετικής ή εθνικής καταγωγής φύλου, θρησκείας, και των πεποιθήσεων ενός ατόμου.

Η συνεργασία ψυχολόγων και σχολείου θεωρείται απαραίτητη για ψυχοκοινωνική στήριξη των μαθητών και γενικότερα να βελτιωθεί η ένταξή τους στο σχολείο.

Τακτικές επισκέψεις των ψυχολόγων στα σχολεία, συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς Ρομά και υπηρεσίες στήριξης στο σύνολο της μαθητικής κοινότητας.

Ανασταλτικοί παράγοντες κάνουν δύσκολη την εφαρμογή των προγραμμάτων όπως είναι το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, η ανεργία, οικονομική αστάθεια, οι πολιτισμικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες και η περιθωριοποίηση πολλών κοινωνικών ομάδων. Οι παράγοντες αυτοί αποτελούν εμπόδιο για την κοινωνική συνοχή, την ανάπτυξη και πρέπει να εξαλειφθούν αν στοχεύουμε στην ανάπτυξη, και κυρίως σε ανθρωπιστικούς λόγους.

Οι εκπαιδευτές με βάση τις ανάγκες που έχουν εντοπίσει οι κοινωνικοί λειτουργοί, διαμεσολαβητές, ψυχολόγοι, οργανώνουν μαθήματα για εφήβους και ενήλικες Ρομά που δεν έχουν ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια ή δευτεροβάθμια εκπαίδευση ή διέκοψαν τη φοίτησή τους. Η εκπαίδευσή τους έχει στόχο την ένταξή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα για την απόκτηση απολυτήριου Δημοτικού και φοίτηση στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας.

Η οικογένεια και το σχολείο είναι τα δύο βασικά στοιχεία για την κοινωνική ανάπτυξη, τη διαμόρφωση των κοινωνικών σχέσεων. Διασφαλίζουν την προστασία των παιδιών από τους κινδύνους και αποτελούν τους πρώτους κοινωνικούς σχηματισμούς μέσα στους οποίους τα παιδιά αποκτούν κοινωνικές εμπειρίες, διαμορφώνουν την οικογενειακή και σχολική φυσιογνωμία τους (Χαλκιάτης,2000).

Στο πρόγραμμα επιμόρφωσης ενηλίκων Ρομά δεν έχει εμφανισθεί κανένα κρούσμα εκπαιδευτικού αποκλεισμού, γιατί η στρατηγική του προγράμματος ήταν η αποφυγή σύγκρουσης. Η εκπαίδευση τους οφείλουμε να προσεχτεί ιδιαίτερος γιατί είναι το κλειδί που θα ανοίξει τις πόρτες της κοινωνίας και της οικονομίας στην αποκλεισμένη αυτή ομάδα. Η εκπαίδευση τους συνδέεται άμεσα με την Τοπική Αυτοδιοίκηση και πρέπει να

αναζητηθούν αποτελεσματικά μέτρα, μέσα κι έξω από το σχολείο, ώστε η εκπαίδευση να αποδώσει στο μέγιστο στην περιθωριοποιημένη και αποκλεισμένη ομάδα Ελλήνων πολιτών. Πρέπει να καταρριφθούν οι δυσοίωνοι συσχετισμοί που απομακρύνουν τους Τσιγγάνους από την εκπαιδευτική κοινότητα.

Η Τ.Α. να τροφοδοτεί το έδαφος με ενεργοποίηση της τοπικής κοινωνίας για την ένταξη και παραμονή των παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Να δίνονται ανταποδοτικές παροχές στους ενήλικες ώστε να παρακολουθήσουν τα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας. Να συμμετέχουν Ρομά στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που τους αφορούν, ώστε να λειτουργήσουν διαμεσολαβητικά μεταξύ Τσιγγάνων και σχολείων.

2.5. Ο ρόλος του Δήμου στην αντιμετώπιση των προβλημάτων των Τσιγγάνων και οι πολιτικές για την ένταξη τους.

Οι Τσιγγάνοι που ζουν στο Δήμο Μεσολογγίου όπως και αυτοί που ζουν σε άλλες περιοχές του Δήμου (Αιτωλικό, Μαγούλα κλπ.) αντιμετωπίζουν προβλήματα μεταξύ των κοινωνικών ομάδων που συγκροτούν τον πληθυσμό τους.

Οι συμπεριφορές τους, οι σχέσεις τους στην ευρύτερη περιοχή, δείχνουν ότι υπάρχει κοινωνική ένταξη και κοινωνική συνοχή. Σε αυτό στο αποτέλεσμα αυτό έχουν συμβάλει σε μεγάλο βαθμό οι πολιτικές της δημοτικής αρχής με την πολιτική κοινωνικής ένταξης και υποστήριξης ευπαθών κοινωνικών ομάδων.

Οι Δημοτικοί Άρχοντες από την πρώτη στιγμή που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή, τους αντιμετώπιζαν πάντα με θετικό τρόπο. Ταυτόχρονα υλοποιούσαν δράσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων τους, όπως τη ρατσιστική διάθεση των κατοίκων, και ποτέ δεν εκδιώχτηκαν με άμεσο τρόπο από αυτή .

Η έλλειψη οικονομικών πόρων, η άγνοια των ιδιαίτερων προβλημάτων, ο μη εντοπισμός των πραγματικών τους αναγκών και των πολιτισμικών χαρακτηριστικών τους, δημιούργησαν ανέκαθεν το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η δημιουργία εμποδίων στην χάραξη πολιτικών για την ένταξή τους στην τοπική κοινωνία.

Οι δράσεις που είχαν πραγματοποιηθεί στην περιοχή την δεκαετία του 1980 ήταν από τη Ν.Ε.Λ.Ε. με το πρόγραμμα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας, γραφής, ανάγνωσης,

αριθμητικής, προγράμματα εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης. Με τη βοήθεια κρατικών φορέων και διάφορων συλλόγων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, η οποία συμμετείχε μέσα από προτάσεις.

Οι προσπάθειες όλων αυτών των δράσεων είχαν σαν αποτέλεσμα τη σταδιακή ένταξη των παιδιών στην σχολική κοινότητα, γεγονός που βοήθησε την διαδικασία κοινωνικής ένταξης.

Η εκάστοτε Δημοτική Αρχή είχε ως υποχρέωση της να εξασφαλίσει σε όλους τους πολίτες της, χωρίς διακρίσεις, πρόσβαση και δυνατότητα «ίσων» απολαβών ωφέλειας, από τις διοικητικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και ψυχαγωγικές υπηρεσίες και δραστηριότητες της πόλης. Σκοπός της ήταν η κατανόηση από το σύνολο του πληθυσμού της διαφορετικότητας του κάθε πολίτη. Η αλληλεγγύη και η συνεργασία για την βελτίωση των συνθηκών της ζωής τους, για αυτό έκανε ουσιαστικές και θετικές δράσεις ανάπτυξης στην κατεύθυνση της ένταξής τους.

Έθεσε έτσι τους παρακάτω στόχους :

1. την βελτίωση της ποιότητας της ζωής και της στέγασής τους
2. την μείωση του αναλφαριθμητισμού
3. την πρόληψη της ανεργίας, την προώθησή τους στην αγορά εργασίας
4. την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας τους
5. την καταπολέμηση των προκαταλήψεων
6. την συμμετοχή τους στα κοινά
7. την ανάπτυξη της κοινωνικής συνοχής της πόλης

Η δραστηριοποίηση τους στις δημοτικές εκλογές και η συμμετοχή τους στα τοπικά θέματα και στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων, είχε σαν αποτέλεσμα να συμμετέχουν ως ενεργοί πολίτες. Αντιμετωπίζοντας θέματα που τους απασχολούν, εκπροσωπώντας τους Τσιγγάνους και τα προβλήματα τους με την υποστήριξη της Τοπικής Αρχής.

Στο Δήμο λειτουργεί παιδικός σταθμός, υπό την εποπτεία του, Νηπιαγωγείο, Δημοτικό Σχολείο. Τα παιδιά φοιτούν και εντάσσονται στις ίδιες σχολικές τάξεις με τα παιδιά μη Ρομά. Η αντιμετώπιση των παιδιών Ρομά από τους εκπαιδευτικούς είναι ισότιμη με τα άλλα παιδιά.

Στόχος έως το 2020

Ο πρωταρχικός στόχος του ΟΠΔ του Επιχειρησιακού Πλαισίου και του Σχεδίου Δράσης είναι η άρση των όρων του κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομά και η δημιουργία των

προϋποθέσεων της κοινωνικής ένταξης των Ρομά. Ο παραπάνω στρατηγικός στόχος εξυπηρετείται μέσα από τρεις επιμέρους γενικούς στόχους. Ειδικότερα ανά γενικό στόχο:

1. Εξασφάλιση και εγγύηση του «κατοικείν»
2. Ανάπτυξη υποστηρικτικού πλέγματος κοινωνικής παρέμβασης (στους τομείς της εκπαίδευσης, απασχόλησης, υγείας και Κοινωνικής ένταξης)
3. Ανάπτυξη Κοινωνικού διαλόγου και συναίνεσης, μέσω της κοινωνικής χειραφέτησης και της συμμετοχής των ίδιων των Ρομά.
 - i. Τακτοποίηση Αστικοδημοτικής κατάστασης
 - ii. Πολιτισμός
 - iii. Ευαισθητοποίηση

2.6. Ανάλυση υφιστάμενης κατάστασης στο Δήμο Ι.Π. Μεσολογγίου

Η ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης στις κοινότητες των Ρομά αποτέλεσε αντικείμενο απογραφής που πραγματοποιήθηκε από το Αυτοτελές Τμήμα Κοινωνικής Προστασίας Παιδείας και Πολιτισμού του Δήμου το 2012. Η καταγραφή της μέσα από την απογραφή του πληθυσμού στόχευσε στον εντοπισμό των ιδιαίτερων αστικοδημοτικών, δημογραφικών, κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών καθώς και των ιδιαίτερων προβλημάτων και δυνατοτήτων του συγκεκριμένου πληθυσμού. Η απογραφή πραγματοποιήθηκε στους καταυλισμούς, στις περισσότερες περιπτώσεις με επίσκεψη στις κατοικίες των νοικοκυριών από τα στελέχη του Αυτοτελούς Τμήματος Κοινωνικής Προστασίας του Δήμου.

Το 2012 με χρηματοδότηση από πρόγραμμα του υπουργείου Εργασίας δημιουργήθηκαν υποδομές στην θέση «Αγκινάρα» για να μετακινηθούν οι Ρομά που διαμένουν σε παράνομα παραπήγματα στον Αιγιαλό στην είσοδο του Αιτωλικού.

Κατατέθηκαν 32 αιτήσεις και στόχος της δημοτικής αρχής ήταν να μεταφερθούν αυτές οι οικογένειες για τη μόνιμη διαμονή τους στη θέση Αγκινάρα. Πρόκειται για ένα δημοτικό οικόπεδο στο οποίο είχε ξεκινήσει η δημιουργία υποδομής για τη μεταστέγασή τους, όμως περιορίστηκε στη δημιουργία 15 περίπου τσιμεντένιων βάσεων, επάνω στις οποίες θα τοποθετούνταν λυόμενα σπίτια.

Ωστόσο οι 22 από αυτούς είχαν κάνει χρήση των δανείων που δόθηκαν παλιότερα από τις τράπεζες με την εγγύηση του Ελληνικού Δημόσιου, για την ανέγερση κατοικίας. Οι συγκε-

κριμένοι δεν εγκαταστάθηκαν ποτέ σε αυτά τα σπίτια. Πρόκειται για οικισμούς που είχαν δημιουργηθεί στη θέση Μπούζα του Αιτωλικού και στο Γαλατά, που ποτέ δεν ολοκληρώθηκαν, αλλά ούτε κατοικήθηκαν, αφήνοντας ερωτηματικά για τον τρόπο που κάποιοι διαχειρίστηκαν και χρησιμοποίησαν τα χρήματα. Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι το Ελληνικό Δημόσιο, το οποίο τελικά επιβαρύνθηκε με εκατοντάδες χιλιάδες ευρώ, δεν έκανε τον παραμικρό έλεγχο, με αποτέλεσμα αυτά τα σπίτια λεηλατήθηκαν και σήμερα να έχουν μετατραπεί σε ερείπια.

Η περιοχή της Αγκινάρας είναι ιδανική, αφού υπάρχουν ανθρώπινες συνθήκες διαβίωσης, που και οι ίδιοι οι τσιγγάνοι επιθυμούν.

Οι Ρομά της εισόδου του Αιτωλικού εντάχθηκαν στο πρόγραμμα «κοινωνικής ένταξης των Ρομά για την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους», σύμφωνα με την πρόταση που κατατέθηκε στο υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

Ο Δήμος Μεσολογγίου έβαλε σε προτεραιότητα την μετεγκατάσταση των Ρομά της εισόδου του Αιτωλικού στην θέση «Αγκινάρα», βάσει του προτύπου που απέστειλε το υπουργείο. Στην συγκεκριμένη θέση έχουν ήδη ολοκληρωθεί οι υποδομές από τον δήμο και αναμένεται η μεταφορά των Ρομά.

Πίνακας 1^{ος}. Οικισμοί Ρομά Ι.Π. Μεσολογγίου

Οικισμοί ανα Δημοτική Ενότητα	Άτομα	Οικογένειες
Δημοτική Ενότητα Μεσολογγίου	1045 *	200*
Ταμπακαριά- Άγιος Παύλος	110	35
Κλείσοβα	120	15
Συνοικισμός-Μάνας-Αγίου Δημητρίου Αγριλιάς	25	17
Τοπικό διαμέρισμα εντός Αγίου Γεωργίου	100	5
Τοπικό διαμέρισμα Αγίου Γεωργίου Κοκορέικα	35	15
Τοπικό διαμέρισμα Αγίου Θωμά	200	5
Τοπικό διαμέρισμα Ευηνοχωρίου	10	1

1 *Αριθμός κατ' εκτίμηση των οικογενειών και των ατόμων κατηγοριοποιημένο ανά συνθήκη διαμονής, εδραιωποιημένοι: μένουν στη θέση αυτή οι ίδιες οικογένειες τη μεγαλύτερη περίοδο του χρόνου, ή εποχικοί/περαστικοί: χρησιμοποιούν για μικρό χρονικό διάστημα τη συγκεκριμένη θέση.

Πηγή: Αυτοτελές Τμήμα Κοινωνικής Προστασία Δήμου Ι.Π. Μεσολογγίου

2.7. Δομές για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των Ρομά.

Η Κοινωνική Υπηρεσία, με στόχο την υποστήριξη όλων των πολιτών ώστε, να έχουν πρόσβαση και να απολαμβάνουν ισότιμα τα κοινωνικά αγαθά, ανέπτυξε μια σειρά από δραστηριότητες οι οποίες απευθύνονται στο σύνολο του πληθυσμού. Απευθύνεται κυρίως στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες όπως είναι οι Τσιγγάνοι, που απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό, οι μακροχρόνια άνεργοι και άλλες ομάδες πληθυσμού με προβλήματα κοινωνικού χαρακτήρα. Στόχος είναι η βελτίωση της καθημερινότητάς τους, η φροντίδα του ατόμου και της οικογένειας η πρόληψη, η προαγωγή της ατομικής και δημόσιας υγείας, η βελτίωση των συνθηκών της κοινωνικής ζωής των πολιτών.

Στελεχώθηκε από Διοικητικούς υπαλλήλους, κοινωνικούς Λειτουργούς, ψυχολόγους, κοινωνιολόγους οι όποιοι υποστήριζαν συμβουλευτικά τα άτομα και τις οικογένειες για θέματα που τους απασχολούσαν και ανέπτυξαν μια σειρά συνεργασιών με φορείς, υπηρεσίες και συλλόγους.

Για την πραγματοποίηση όλων των δραστηριοτήτων η Κοινωνική Υπηρεσία του Δήμου συνεργάστηκε με όλες τις υπηρεσίες που έρχονται σε καθημερινή επαφή με τους πολίτες και με μια σειρά από τοπικούς και υπερτοπικούς φορείς και συλλόγους, ώστε να κινηθούν αποτελεσματικά στην κατεύθυνση αντιμετώπιση και επίλυση των προβλημάτων τους, καθώς και στην καλλιέργεια κοινωνικών και προσωπικών δεξιοτήτων που θα συντελέσουν στην άμεση κοινωνική τους ένταξη.

Με την ολοκλήρωση καταγραφής τους το 2015 συνεργάστηκε με το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) – Εθνικό σημείο επαφής για θέματα Ρομά και συμμετείχε στην έρευνα επικαιροποίησης των χαρτογραφικών δεδομένων των οικισμών Ρομά ή οποία αποτελούσε απαραίτητη προϋπόθεση για την δρομολόγηση υλοποίησης στοχευόμενων πολιτικών ένταξης για τους Ρομά.

Στον Δήμο Μεσολογγίου τα τελευταία χρόνια υλοποιήθηκαν σημαντικές αλλαγές νοοτροπίας και προτεραιοτήτων. Οι υπηρεσίες πρόνοιας με ομάδες εργασίας αποτελούμενες από κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους διοικητικούς και νομικούς, ανέλαβαν να ανασχεδιάσουν τις δομές, να εκπαιδεύσουν το υπάρχον προσωπικό σε ειδικά θέματα και να συμβάλλουν συμβουλευτικά ο καθένας από την ειδικότητά του, τους φορείς κοινωνικής πολιτικής της πόλης.

Οι Ρομά γνωρίζουν τις δράσεις των κοινωνικών υπηρεσιών αυτό διευκολύνει την επίλυση των προβλημάτων, που τους απασχολούν, δηλαδή οι υπηρεσίες πρόνοιας έχουν κερδίσει την εμπιστοσύνη των Ρομά και έχουν καταφέρει να ανοίξουν δρόμους δικτύωσης με άλλες κοινωνικές δομές.

Συνήθως προσέρχονται στις κοινωνικές υπηρεσίες και αιτούνται για παροχές όπως είναι το Κοινωνικό Παντοπωλείο, το Κοινωνικό φαρμακείο, οικονομικά και κοινωνικά βοηθήματα, για τους εμβολιασμούς και εξετάσεις που γίνονται δωρεάν κ.α. Συνέπεια αυτού είναι η υπηρεσία να δέχεται όλα τα αιτήματα και να τα διεκπεραιώνει σε συνεργασία με τους άλλους φορείς, με αποτέλεσμα να δημιουργείται σχέση εξάρτησης από μία και μόνο υπηρεσία.

Χαρακτηριστικό είναι ότι για ένα απλό θέμα που τους απασχολεί επισκέπτονται τις κοινωνικές δομές πολλοί μαζί. Απόρροια αυτού είναι ο αναλφαβητισμός και η άγνοια στοιχεία που τους καθιστούν καχύποπτους, και εξαρτώμενους από ένα μέλος της κοινωνίας τους, που γνωρίζει στοιχειωδώς γράμματα.

Οι Ρομά δεν είναι μόνο μία κοινωνικά ευπαθής ομάδα, είναι πρωτίστως ένας διαφορετικός πολιτισμικά Ελληνικός πληθυσμός και κάθε φορέας, που ασχολείται μαζί τους, χρειάζεται εξειδικευμένες γνώσεις και απόλυτο σεβασμό στις εθιμικές τους συνήθειες.

Παρατηρούμε θετικά αποτελέσματα τα τελευταία χρόνια στο θέμα της εκπαίδευσής τους, αύξηση εγγραφών των παιδιών τους στα σχολεία, μείωση της σχολικής διαρροής, αύξηση του χρόνου παραμονής πέραν της δημοτικής εκπαίδευσης, στην ευρύτερη κοινωνικοποίηση τους, και ένταξη τους μέσα από την φοίτηση.

Με οργανωμένο και καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό, σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς των σχολείων της περιοχής, οι εργαζόμενοι μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην λύση πολυσύνθετων προβλημάτων. Την εκπαιδευτική αναβάθμιση του πληθυσμού των Ρομά και την μείωση του αναλφαβητισμού των ενηλίκων Ρομά, με την λειτουργία του σχολείου δεύτερης ευκαιρίας.

Το 1997, η Ν.Ε.Λ.Ε., εκπόνησε πρόγραμμα κοινωνικού αποκλεισμού για τους Τσιγγάνους στο Δήμο. Αντικείμενο του προγράμματος ήταν η εκμάθηση-ενίσχυση του αλφαβητισμού των ενηλίκων τσιγγάνων, ώστε να ανταποκρίνονται σε καταστάσεις της καθημερινής ζωής με τίτλο «Συμβουλευτική Τσιγγάνων» (παράρτημα 3^ο)

Το Κέντρο Κοινότητας με Παράρτημα Ρομά Δήμου Ιεράς Πόλεως Μεσολογγίου λειτουργεί στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Δυτική Ελλάδα 2014-2020» με την συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Είναι ο βασικός πυρήνας διευρυμένων υπηρεσιών με εξατομικευμένη προσέγγιση, σε συνεργασία με το Αυτοτελές τμήμα Κοινωνικών Υπηρεσιών, αποτελούν μία ομπρέλα, παρέχοντας υπηρεσίες οι οποίες ανταποκρίνονται και ενισχύουν τις πολιτικές που ήδη υλοποιούνται ή προγραμματίζονται. Η καθολική εφαρμογή του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης, το πρόγραμμα του ΤΕΒΑ, τις ρυθμίσεις του Ν. 4320/2015 για την αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης, την εφαρμογή ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης σε συνεργασία με τον ΟΑΕΔ και την ΓΓ Δια Βίου Μάθησης, κλπ.

Με τη λειτουργία του επιχειρείται η ανάπτυξη ενός σημείου αναφοράς για την υποδοχή, εξυπηρέτηση και διασύνδεση των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων με όλα τα κοινωνικά προγράμματα και υπηρεσίες που υλοποιούνται στην περιοχή. Το Κέντρο Κοινότητας έχει ως στόχο να συμβάλει στην επίλυση της έλλειψης ολοκληρωμένου σχεδιασμού και εφαρμογή της κοινωνικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο. Στην αντιμετώπιση της αποσπασματικότητας των δράσεων μεμονωμένων φορέων χωρίς κεντρικό σχεδιασμό και στην άνιση κατανομή των κοινωνικών δομών και υπηρεσιών.

Οι παρεχόμενες υπηρεσίες του Κέντρου Κοινότητας, είναι:

1. Υποδοχή -Ενημέρωση - Υποστήριξη των πολιτών

Ενημέρωση και πληροφόρηση των πολιτών για τα προγράμματα πρόνοιας και κοινωνικής ένταξης που υλοποιούνται σε δήμο μας, σε περιφερειακό ή εθνικό επίπεδο.

Υποστήριξη των πολιτών για την ένταξη στα προγράμματα και παροχή υποστήριξης κατά τη διαδικασία υποβολή και την ορθή συμπλήρωση των αιτήσεων, για την συλλογή των απαραίτητων εγγράφων και δικαιολογητικών.

2. Συνεργασία με Υπηρεσίες και Δομές.

Συνεργασία και παραπομπή αιτημάτων σε άλλες δομές και υπηρεσίες που παρέχονται στα γεωγραφικά όρια του δήμου.

Συνεργασία με την τοπική αγορά εργασίας με στόχο την ένταξη των ανέργων. Στόχος είναι η επικοινωνία με φορείς εργοδοτών και εργαζομένων, η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση του κόσμου των επιχειρήσεων, για την αντιμετώπιση της ανεργίας στο Δήμο. Η προσφορά εργατικού δυναμικού και ειδικοτήτων μέσα από τη συμμετοχή σε κοινές δραστηριότητες, για την ανάπτυξη των σχετικών συνεργειών.

3. Παροχή Υπηρεσιών που αποσκοπούν στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και θα διασφαλίζουν την κοινωνική ένταξη των Ρομά.

Τα «Κέντρα Κοινότητας» παρέχουν υπηρεσίες που επιδιώκουν στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και διασφαλίζουν την κοινωνική ένταξη των Ρομά, όπως παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης για την ένταξη στην αγορά εργασίας, υπηρεσίες επαγγελματικού προσανατολισμού κ.α.

Παροχή συμβουλευτικής στη δημιουργία ευκαιριών για νέους, επαγγελματικός προσανατολισμός, βελτίωση δεξιοτήτων, πολιτισμικές δραστηριότητες, προγράμματα νεανικής συμμετοχής και στήριξης, σε συνεργασία με άλλες υπηρεσίες και δομές.

Οργάνωση- μεικτές δράσεις για την κοινωνικοποίηση και την κοινωνική ένταξη των Ρομά. Ειδικότερα εκδηλώσεων με επιμορφωτικό, επικοινωνιακό και κοινωνικό περιεχόμενο, για την ενεργοποίηση των πολιτών. Οργάνωση εκπαιδευτικών σεμιναρίων, δικτύωση με φορείς της τοπικής κοινωνίας (σχολεία, πολιτιστικοί σύλλογοι, επαγγελματικοί φορείς κλπ) με πρωτοβουλίες δράσεων για την τοπική ανάπτυξη, την καταπολέμηση και αντιμετώπισης της φτώχειας κ.α.

2.8. Ευάλωτες Κοινωνικά Ομάδες

Ο Όρος του «κοινωνικού αποκλεισμού» συνδέεται με την έννοια της «φτώχειας» και τον αποκλεισμό από την αγορά εργασίας. Συνυπάρχει με τον ρατσισμό και τις διακρίσεις, κυρίως για αυτούς που δεν έχουν πρόσβαση στις ίσες ευκαιρίες, στα κοινωνικά δικαιώματα και πόρους. Οι άνθρωποι ζουν κάτω από συνθήκες φτώχειας, ανέχειας, στο περιθώριο και την αφάνεια. Στιγματίζονται από την κοινωνική προκατάληψη, αποκλείονται από αγαθά και υπηρεσίες και στερούνται αυτών που απολαμβάνει η πλειοψηφία των πολιτών (Κυρίδης,2014).

Το φαινόμενο του ρατσισμού στη σημερινή εποχή αποτελεί το σημαντικό πρόβλημα, του κοινωνικού αποκλεισμού σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο σε κοινωνικά αγαθά όπως είναι η εκπαίδευση, η υγεία, η αγορά εργασίας κ.α. Τα άτομα που ανήκουν σε αυτές τις ομάδες ονομάζονται ευπαθείς κοινωνικές ομάδες ή περιθωριακές ομάδες. Τα άτομα που ανήκουν σε αυτές, βιώνουν σε καθημερινή βάση επιθετικές, υποτιμητικές και προσβλητικές συμπεριφορές, λόγω ρατσισμού (Μουχελή,1996).

Φαινόμενο που έρχεται σε αντίθεση με τις αρχές της δημοκρατίας και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Οι Ρομά ανήκουν στις ομάδες που υφίστανται έντονα το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού, εξαιτίας των προκαταλήψεων και στερεότυπων που υπήρχαν από προηγούμενες γενιές. Με τον τρόπο αυτό στερούνται από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο την δυνατότητα αποδοχής των θετικών χαρακτηριστικών που προέρχονται από την κουλτούρα τους.

Οι πληθυσμιακές αυτές ομάδες, συνήθως αποτρέπονται από την συμμετοχή τους στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή ενός τόπου και από την πρόσβασή τους στην εκπαίδευση, στην αγορά εργασίας και άλλους πόρους (Μαντούβαλου & Μαυρίδου,2007).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο.

3. Μεθοδολογία της έρευνας

3.1. Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Η έρευνα αυτή σε πρώτη ανάλυση σκοπό έχει να διερευνήσει:

1. κατά πόσο η εκπαίδευση ενηλίκων Ρομά συμβάλει στη κοινωνική τους ένταξη
2. τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους
3. την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και

σε δεύτερη ανάλυση κατά πόσο η Τοπική Αυτοδιοίκηση συμμετέχει σε αυτό, με στόχο στη συμβολή :

1. στην αποδοχή της διαφορετικότητας των Ρομά
2. στη διαμόρφωση ίσων ευκαιριών πρόσβασης στη εκπαίδευση
3. στην απασχόληση, στην οικονομική και κοινωνική τους ανάπτυξη.

3.2. Μεθοδολογία έρευνας

Η μελέτη θα πραγματοποιηθεί σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ποιοτικής έρευνας. Με την ποιοτική έρευνα ερευνώνται σε βάθος, στάσεις, αντιλήψεις, κίνητρα, και δεδομένα της συμπεριφοράς των ατόμων. Στόχος της ποιοτικής έρευνας είναι η ολική κατανόηση μιας στάσης ή μιας συμπεριφοράς και η ολική κατανόηση διερευνώντας την εμπειρία των ατόμων και τα νοήματα που τη συγκροτούν (Ιωσηφίδης,2008).

Η ποιοτική έρευνα δίνει έμφαση και εστιάζει στο νόημα και όχι στη συμπεριφορά των ανθρώπων. Οι ποιοτικοί ερευνητές, σύμφωνα με την (Willing,2001), ενδιαφέρονται για το νόημα, για τον τρόπο που οι άνθρωποι βιώνουν τα γεγονότα, υπάρχουν ποιοτικές προσεγγίσεις που εστιάζονται στην περιγραφή της συμπεριφοράς (Hayes,1997).

Η ποιοτική έρευνα πραγματοποιείται σε πραγματικές και όχι σε τεχνητές, συνθήκες. Ο (Parker,1995) ισχυρίζεται: *«ότι οι ποιοτικές προσεγγίσεις ταιριάζουν για τη μελέτη των ανθρώπων στον «πραγματικό κόσμο».*

Η ποιοτική έρευνα προσφέρει:

1. εμπειρία του τρόπου προσέγγισης και κατανόησης των βιωμάτων και της συμπεριφοράς των συμμετεχόντων στην έρευνα.
2. διερεύνηση ζητημάτων για τα οποία η γνώση που διαθέτουμε είναι πενιχρή ή αμφισβητούμενη, δηλαδή ανάπτυξη θεωριών για τα υπό διερεύνηση φαινόμενα, κυρίως όταν γι' αυτά δεν υπάρχει επαρκής γνώση και αφορά συγκεκριμένους πληθυσμούς.
3. στοιχεία για να αναπτύξουμε μια λεπτομερή περιγραφή και κατανόηση του υπό διερεύνηση θέματος. Τις λεπτομέρειες αυτές τις αποκτούμε με την άμεση επαφή με τα πρόσωπα της έρευνας καταγράφοντας τις απαντήσεις τους, παρατηρώντας τη συμπεριφορά τους, έτσι ώστε να έχουμε μια καλύτερη κατανόηση των πλαισίων (πραγματιστικών, χωρο-χρονικών, επικοινωνιακών, κοινωνικών, πολιτισμικών κ.ά.), όπου τα άτομα της έρευνας μας, ζουν, εργάζονται και εκπαιδεύονται.
4. διευκόλυνση στο να μελετήσουμε τις απαντήσεις των ερωτηθέντων και να κατανοήσουμε σε βάθος τις συμπεριφορές και τις πρακτικές τους ελαχιστοποιώντας συγχρόνως, με την κατάλληλη συνεργασία μαζί τους σε όλα τα στάδια της έρευνας, τις σχέσεις εξουσίας που συνήθως αναπτύσσονται σε τέτοια θέματα.
5. κατανόηση στις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ανθρώπων, σε ευαίσθητα θέματα προσωπικών δεδομένων σε ζητήματα, που αφορούν τις διαφορές των δύο φύλων, τη φυλή, τις ατομικές διαφορές κ.ά. (Τσιώλης,2014).

Ο ερευνητής θεωρεί δεδομένη την υποκειμενική ανταπόκριση και τον αναστοχασμό των ερωτηθέντων και προσπαθεί να τα λάβει υπόψη ως αναπόσπαστο μέρος της ερευνητικής διαδικασίας.

Η ψυχολογική-πολιτισμική σχέση μεταξύ του ερευνητή και των ερωτηθέντων είναι διαπροσωπική, ενσυναισθηματική. Ο ερευνητής εμπλέκεται, με στόχο τη βαθύτερη κατανόηση της προοπτικής τους, την κατανόηση της κοινωνικής-πολιτισμικής πραγματικότητας μέσα από τα δικά τους μάτια.

Η αλληλεπίδραση μεταξύ του ερευνητή και των ερωτηθέντων, βασίζεται στην εγγύτητα, στη στενή επαφή, η οποία θεωρείται απαραίτητη για τη βαθύτερη κατανόηση των προοπτικών τους.

Οι ερευνητές εστιάζουν την προσοχή τους στη βαθύτερη κατανόηση της προοπτικής μικρού δείγματος υποκειμένων (Ισαρη,2015)

Το αντικείμενο της ανάλυσης είναι το άτομο, η ανάλυση της συμπεριφοράς και των προοπτικών του και όχι ένας μικρός αριθμός μεταβλητών και γι' αυτό δεν μπορεί να είναι απρόσωπη. Τα ανθρώπινα όντα δεν μπορούν να διασπαστούν σε ένα σύνολο μεταβλητών και γι' αυτό η ανάλυση της συμπεριφοράς τους θα πρέπει να έχει ολιστικό χαρακτήρα.

Αντικείμενο της έρευνας δεν είναι απλώς να περιγράψει ποιοτικά τις διάφορες πτυχές μιας πραγματικότητας, αλλά η συστηματοποίησή της προκειμένου να φθάσει σε εννοιολογήσεις και συνθέσεις ανώτερου επιπέδου (π.χ. σε ιδεώδεις τύπους), σε ποιοτικές γενικεύσεις (να φθάσει σε αυτό που κάποιοι ονομάζουν ερμηνεία) (Hammersley & Atkinson,1983) (Lofland,1971),(Spradley,1980).

Η έρευνα θα διεξαχθεί στις σχολικές μονάδες του δήμου μας που καλύπτουν τις προϋποθέσεις της έρευνας και στο φυσικό περιβάλλον των υποκειμένων του καταυλισμού.

Ο στόχος των αποτελεσμάτων της έρευνας είναι η εμβάθυνση σε μικρό αριθμό περιπτώσεων αποκαλύπτοντας την ιδιαιτερότητα και εστίαση στο ιδιαίτερο και ανεπανάληπτο.

Θα χρησιμοποιήσουμε την στρωματοποιημένη δειγματοληψία η οποία σχεδιάστηκε για να εξασφαλίσει την αντιπροσώπευση κάθε τμήματος του πληθυσμού, τη μείωση του σφάλματος εκτίμησης και την ύπαρξη ικανού αριθμού υποκειμένων που προέρχονται από υποπληθυσμούς. Ο πληθυσμός είναι σχετικά μικρός χωρίς μεγάλη γεωγραφική διασπορά, ώστε να περιοριστεί το κόστος της έρευνας. Η διαδικασία για την εφαρμογή της μεθόδου είναι η εξής: Ο πληθυσμός χωρίζεται σε στρώματα (strata) και στη συνέχεια επιλέγονται επιμέρους δείγματα με απλή, δειγματοληψία από κάθε στρώμα. Τα στρώματα αποτελούνται από όσο το δυνατόν περισσότερο ομοιογενείς ομάδες στοιχείων του πληθυσμού ως προς κάποια χαρακτηριστικά (γεωγραφικά, κοινωνικά, δημογραφικά, κ.ά.) (Παπαγεωργίου,2015).

3.3. Δείγμα

Στο Δήμο μας έχει γίνει πλήρης καταγραφή του πληθυσμού και από την συλλογή των στοιχείων έχουμε 1.800 άτομα με μόνιμη κατοικία την περιοχή Ταμπακαριά και ΤΕΙ Μεσολογγίου και 1.200 άτομα στην περιοχή Αιτωλικού (συνολικά 3.000) με αναλυτικά στοιχεία που αφορούν:

Στην έρευνα θα συμμετέχουν 50 Ρομά από τον οικισμό της περιοχής Ταμπακαριά Μεσολογγίου, δηλαδή έχουμε ένα ποσοστό 3,6% του πληθυσμού της περιοχής Μεσολογγίου, η

ηλικία τους είναι μεταξύ 18 και 45 ετών. Η έρευνα θα πραγματοποιήθηκε στο ΣΔΕ, νυχτερινό Γυμνάσιο και Λύκειο, Κέντρο Κοινότητας του Δήμου μας, που παρακολουθούν μαθήματα οι εκπαιδευόμενοι.

3.4. Ερευνητικά ερωτήματα του εν λόγω εγχειρήματος

Τα ερευνητικά μας ερωτήματα διαμορφώθηκαν ως εξής:

1. πως η εκπαίδευση ενισχύει το ρόλο της γυναίκας σε καίρια θέματα όπως η οικογένεια και οι έμφυλες σχέσεις;
2. πως η κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα των Ρομά επηρεάζει τις σχέσεις τους με την εκπαίδευση;
3. με ποιο τρόπο αντιμετωπίζονται τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις που συνοδεύουν τους Ρομά;
4. πως αξιολογείται το γεγονός ότι, ενώ τα τελευταία χρόνια γίνονται εντατικές προσπάθειες εκ μέρους της πολιτείας να προωθηθεί η εκπαιδευτική ένταξη των Ρομά, τα αποτελέσματα δεν είναι ικανοποιητικά;
5. ποια αποτελέσματα έχει η ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης των Ρομά;

3.5. Συμμετέχοντες στην έρευνα

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα είναι ενήλικες και επιλέχθηκαν προκειμένου να αντιλαμβάνονται τις ερωτήσεις ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθούν ευκολότερα στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Η τρέχουσα έρευνα πραγματοποιήθηκε στο ΣΔΕ, στο Εσπερινό Γυμνάσιο και Λύκειο του Δήμου Μεσολογγίου και στα μαθήματα που γίνονται μέσω του Κέντρου Κοινότητας με παράρτημα Ρομά με στόχο την ανάπτυξη δράσεων δημιουργικής απασχόλησης και κοινωνικής ένταξης Ρομά, ώστε να εξαχθούν έγκυρα αποτελέσματα ως προς το αντικείμενο της έρευνας.

Επίσης, να σημειωθεί ότι επιλέχθηκαν με τα εξής χαρακτηριστικά η ομάδα που μας απασχόλησε είναι εργαζόμενοι, έγγαμοι, με μόνιμη διαμονή στην ίδια ή σε όμορη αστική περιοχή, ώστε να εξασφαλιστεί όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ομοιογένεια στην ανάλυση των αποτελεσμάτων του δείγματος. Για μεγαλύτερη διευκόλυνση της έρευνας κρίνεται σκόπιμο να δοθούν ορισμένα από τα χαρακτηριστικά του δείγματος όσον αφορά την

ηλικία, το φύλο, την οικογενειακή κατάσταση και τον αριθμό του δείγματος που αναλογεί σε κάθε τάξη.

3.6. Εργαλείο συλλογής δεδομένων

Η συλλογή των δεδομένων θα γίνει με την χρήση ερωτηματολογίου και ημιδομημένης συνέντευξης. Ο ερωτώμενος προτρέπεται στο να απαντήσει σε μια σειρά ερωτήσεων (συνήθως κλειστού τύπου) που ο αριθμός, η σειρά και το περιεχόμενο προκαθορίζεται από το έντυπο-πρωτόκολλο της συνέντευξης. Σε όλους τους συμμετέχοντες γίνονται ακριβώς οι ίδιες ερωτήσεις με τα ίδια ακριβώς λόγια, με την ίδια σειρά από τον ερευνητή, έτσι ώστε να συμπεριφέρεται σε κάθε συμμετέχοντα με τον ίδιο (ουδέτερο) τρόπο.

Το ερωτηματολόγιο είναι διαδομένο και εύχρηστο εργαλείο συλλογής δεδομένων, και εύκολο ως προς την ανάλυση των στοιχείων. Ενδείκνυται γιατί παρέχει δομημένα ερωτήματα, συνήθως έχει αριθμητικά δεδομένα.

Τα ερωτηματολόγια που δημιουργήθηκαν διαμορφωθήκαν, με περιοριστικούς παράγοντες, χωρίς τη συγκέντρωση και άλλων στοιχείων εξίσου σημαντικών όπως το ετήσιο οικογενειακό και ατομικό εισόδημα, κλπ. Η αξιολόγηση θα γίνει με βάση τις κλίμακες Likert, είναι κλίμακες συμφωνίας ή διαφωνίας του ερωτωμένου για μία άποψη. Οι κλίμακες Likert είναι από τις πιο συχνά χρησιμοποιούμενες στην έρευνα των κοινωνικών επιστημών. Προσφέρουν ένα απλό σύστημα αξιολόγησης που είναι κοινό για τις έρευνες όλων των ειδών. Μια κοινή χρήση της κλίμακας Likert είναι μια έρευνα που ζητά από τους ερωτηθέντες να προσφέρουν τη γνώμη τους για κάτι, δηλώνοντας το επίπεδο στο οποίο συμφωνούν ή διαφωνούν (Παπαδημητρίου, Φλώρου, Αναστασιάδου, 2001).

Οι κλίμακες Likert αφορούν σε διατάξιμες μεταβλητές (ordinal variates), στις οποίες η σειρά ή, αλλιώς, η διάταξη μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών έχει σημασία. Οι μεγαλύτερες αριθμητικές τιμές, αντιπροσωπεύουν την παρουσία ενός χαρακτηριστικού σε μεγαλύτερο βαθμό και οι μικρότερες την παρουσία του ίδιου χαρακτηριστικού σε μικρότερο βαθμό.

Οι κλίμακες Likert εισήχθησαν για πρώτη φορά στις επιστήμες το 1932 από τον Αμερικανό ψυχολόγο Rensis Likert (1903–1981). Τα αντικείμενα μιας μεταβλητής όχι μόνο

«διασπώνται» και εντάσσονται σε διάφορες κατηγορίες ή τάξεις, αλλά είναι δυνατή και η διάταξη των τάξεων αυτών με τρόπο που να επιτρέπει τις μεταξύ τους συγκρίσεις.

Η κλίμακα Likert είναι μια κλίμακα που χρησιμοποιείται στα ερωτηματολόγια εκτίμησης του βαθμού συμφωνίας (ή διαφωνίας) των συμμετεχόντων αναφορικά με διάφορες δηλώσεις/προτάσεις. Είναι το άθροισμα των απαντήσεων των συμμετεχόντων στα διάφορα στοιχεία Likert που συνιστούν την κλίμακα. Κάθε στοιχείο Likert αποτελεί μια δήλωση/πρόταση, στην οποία οι συμμετέχοντες καλούνται να δηλώσουν το βαθμό συμφωνίας τους ή το βαθμό διαφωνίας τους. Συνήθως, υπάρχουν 5 (ή σπανιότερα 7 ή 9) απαντήσεις σε διατεταγμένη κλίμακα και οι συμμετέχοντες καλούνται να επιλέξουν αυτή που τους εκφράζει περισσότερο. Η τυπική δομή ενός στοιχείου Likert στο οποίο υπάρχουν 5 πιθανές απαντήσεις σε διατεταγμένη κλίμακα, (αναφορικά με το βαθμό συμφωνίας ή το βαθμό διαφωνίας με μια δήλωση/πρόταση), υπάρχει η δυνατότητα ουδέτερης απάντησης του ερωτώμενου ενώ, σε κλίμακα τεσσάρων θέσεων δεν δίνεται η δυνατότητα ουδέτερης θέσης και θα πρέπει να εκφράσει την άποψή του ο ερευνητής (Παπαδημητρίου, Φλώρου, Αναστασιάδου,2001).

Για να κατασκευάσουμε μια τέτοια κλίμακα διατυπώνουμε καταφατικά μια πρόταση και ζητάμε από τον ερωτώμενο να δηλώσει το βαθμό συμφωνίας του στην πρόταση που διατυπώσαμε. Η δημιουργία κλίμακας τύπου Likert είναι:

1. Η διατύπωση μιας καταφατικής πρότασης
2. Η πρόταση προς τον ερωτώμενο να δηλώνει το βαθμό συμφωνίας του προς τη διατυπωμένη άποψη.
3. Η κλιμάκωση τιμών, συνήθως ξεκάνει από το «διαφωνώ απόλυτα» έως το «συμφωνώ απόλυτα».

Οι κλίμακες Likert έχουν συνήθως πέντε τιμές απαντήσεων: 1«διαφωνώ απόλυτα», 2«διαφωνώ», 3«ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ»,4 «συμφωνώ», 5«συμφωνώ απόλυτα» ή 1.Καθόλου, 2. Πολύ Λίγο, 3.Λίγο, 4. Πολύ σημαντικό, 5.Πάρα πολύ σημαντικό.

διαφωνώ απόλυτα	διαφωνώ	ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	συμφωνώ	συμφωνώ απόλυτα
Καθόλου	Πολύ Λίγο	Λίγο	Πολύ σημαντικό	Πάρα πολύ σημαντικό
1	2	3	4	5

Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει 30 ερωτήσεις και η δομή τους χωρίζεται: α) αρχικά αναφέρονται τα «Δημογραφικά στοιχεία και οικογενειακής κατάστασης», και αξιολογούνται οι συνθήκες κάτω από τις οποίες οι εκπαιδευόμενοι έχουν τις προϋποθέσεις να παρακολουθήσουν τα μαθήματα εκπαίδευσης. β) το «Εκπαιδευτικό Επίπεδο» που βρίσκονται και εκτιμάται για ποιους λόγους παρακολουθούν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα. γ) η «Απασχόληση- Ανεργία» αξιολογείται κατά πόσο η εκπαίδευση σχετίζεται με την ανεργία γιατί το ποσοστό ανεργίας στους Ρομά είναι τόσο υψηλό και αξιολογείται αν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα καλύπτει τις αρχικές ανάγκες τους για εκπαίδευση και δ) οι «Συνθήκες Υγιεινής- Κατοικίας» κατά πόσο τους επιτρέπουν την συστηματική παρακολούθηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Στην ημιδομημένη συνέντευξη, ο συνεντευκτής ξεκινά από ένα αρχικό θέμα, αλλά στη συνέχεια, και σε κάποιο βαθμό, καθοδηγείται από τις απαντήσεις του ερωτώμενου. Περιλαμβάνει ερωτήσεις κλειστού τύπου αλλά ταυτόχρονα υποβάλλονται και ανοιχτές ερωτήσεις για πληρέστερη κατανόηση των απαντήσεων.

Ήρθα σε επαφή με επτά (7) συνεντευξιζόμενους Ρομά και τους έθεσα ερωτήματα σχετικά με την συμμετοχή τους στα εκπαιδευτικά προγράμματα.

3.7. Διαδικασία της έρευνας

Για τη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων χρειάστηκε να πραγματοποιηθούν συγκεκριμένες προαπαιτούμενες ενέργειες. Αρχικά ήρθα σε επικοινωνία με την δευτεροβάθμια εκπαίδευση προκειμένου να λάβω πληροφορίες για τη μαθητική σύνθεση την ανεύρεση του δείγματος, καθώς επίσης και για να προγραμματιστούν οι επισκέψεις μου στο εκάστοτε σχολείο. Σε δεύτερη φάση ήρθα σε τηλεφωνική επικοινωνία με τις Διευθύνσεις των σχολικών μονάδων προκειμένου να τους ενημερώσω για το αντικείμενο της έρευνας και να λάβω πληροφορίες σχετικά με το χρόνο συνάντησης από τις οποίες επρόκειτο να συγκεντρωθεί το υπό εξέταση δείγμα.

Η διαδικασία της έρευνας, διεξήχθη αφού ήρθα σε συνεννόηση με τον υπεύθυνο εκπαιδευτικό της κάθε τάξης, μου υπέδειξαν τους Ρομά μαθητές στους οποίους θα διένειμα το ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε σε κενή αίθουσα με τους εκπαιδευόμενους να έρχονται σταδιακά ο ένας μετά τον άλλο για να μην επηρεαστούν οι απαντήσεις τους.

Αφού τους συστήθηκα τους ενημέρωσα σχετικά με την έρευνα μου και την διαδικασία που θα ακολουθήσουν για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

Η διαδικασία προσέγγισης των σχολείων δεν ήταν εύκολη, γιατί αρκετοί Διευθυντές σχολείων διατηρούσαν κάπως αρνητική στάση. Πολύ συχνά αντιμετώπιζα δυσκολίες στην ανεύρεση των Ρομά οι οποίοι δεν είχαν συστηματική παρουσία στα σχολεία, οπότε τους επισκέφτηκα στο χώρο κατοικίας τους.

3.8. Στατιστική ανάλυση

Για την περιγραφή των απαντήσεων των εκπαιδευομένων χρησιμοποιήθηκαν δείκτες της περιγραφικής στατιστικής (ποσοστά και μέσοι όροι). Η περιγραφική στατιστική (descriptive statistics) ασχολείται με τη συνοπτική και αποτελεσματική παρουσίαση των δεδομένων μιας στατιστικής έρευνας. Αποτελεί το δεύτερο στόχο του συνόλου των αρχών και μεθοδολογιών της επιστήμης της στατιστικής που σημειώνουμε ότι είναι κατά σειρά:

1. Ο σχεδιασμός της διαδικασίας συλλογής δεδομένων που αποτελεί τον πρώτο στόχο της επιστήμης της στατιστικής και ονομάζεται σχεδιασμός πειραμάτων (experimental design)
2. Η συνοπτική και αποτελεσματική παρουσίαση των δεδομένων μιας στατιστικής έρευνας που αποτελεί τον δεύτερο στόχο και ονομάζεται περιγραφική στατιστική (descriptive statistics)
3. Η ανάλυση και εξαγωγή αντίστοιχων συμπερασμάτων που αποτελεί τον τρίτο και τελευταίο στόχο και ονομάζεται επαγωγική στατιστική ή στατιστική συμπερασματολογία (inferential statistics).

Η περιγραφική στατιστική περιλαμβάνει τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές στατιστικές τιμές. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνει α) μέτρα κεντρικής τάσης: Μέσοι όροι, διάμεσοι και επικρατούσες τιμές, β) μέτρα διασποράς: εύρη τιμών, διακυμάνσεις και τυπικές αποκλίσεις, καθώς και γ) μέτρα σχετικής θέσης (Φουσκάκης,2013).

Μέσος όρος ή αλλιώς δειγματική μέση τιμή ενός συνόλου (\bar{v}) παρατηρήσεων αποτελεί το σπουδαιότερο και χρησιμότερο μέτρο της Στατιστικής και είναι ένα μέτρο θέσης, δηλαδή δείχνει σχετικά τις θέσεις των αριθμών στους οποίους αναφέρεται. Η μέση τιμή συμμετέχει σε αρκετούς τύπους της στατιστικής και εξετάζεται σε σχεδόν όλες τις στατιστικές

κατανομές. Γενικά, ορίζεται ως το άθροισμα των παρατηρήσεων δια του πλήθους αυτών. Είναι δηλαδή η μαθηματική πράξη ανεύρεσης της «μέσης απόστασης» ανάμεσα σε δύο ή περισσότερους αριθμούς. Η μέση τιμή συμβολίζεται με \bar{x} . Γενικός τύπος της μέσης τιμής είναι:

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n t_i = \frac{1}{n} (t_1 + \dots + t_n),$$

όπου t_i η i παρατήρηση και n το πλήθος των παρατηρήσεων.

Για τις συγκρίσεις των αποτελεσμάτων της έρευνας θα χρησιμοποιηθούν πίνακες των μέσων όρων των απαντήσεων των εκπαιδευομένων- μαθητών, των ομάδων και διαγράμματα.

3.9. Γραφικές Μέθοδοι

1.Ραβδόγραμμα.

Στο ραβδόγραμμα οι κατηγορίες της μεταβλητής παρουσιάζονται στον ένα άξονα και οι αντίστοιχες συχνότητες τους στον άλλο άξονα, και εν συνεχεία κατασκευάζονται ορθογώνια πάνω από κάθε κατηγορία με ύψος ίσο με την αντίστοιχη συχνότητα της.

2.Τομεόγραμμα.

Στο τομεόγραμμα διαιρούμε ένα κύκλο σε τομείς ανάλογα προς τις σχετικές συχνότητες των κατηγοριών.

3.10. Περιορισμοί της έρευνας

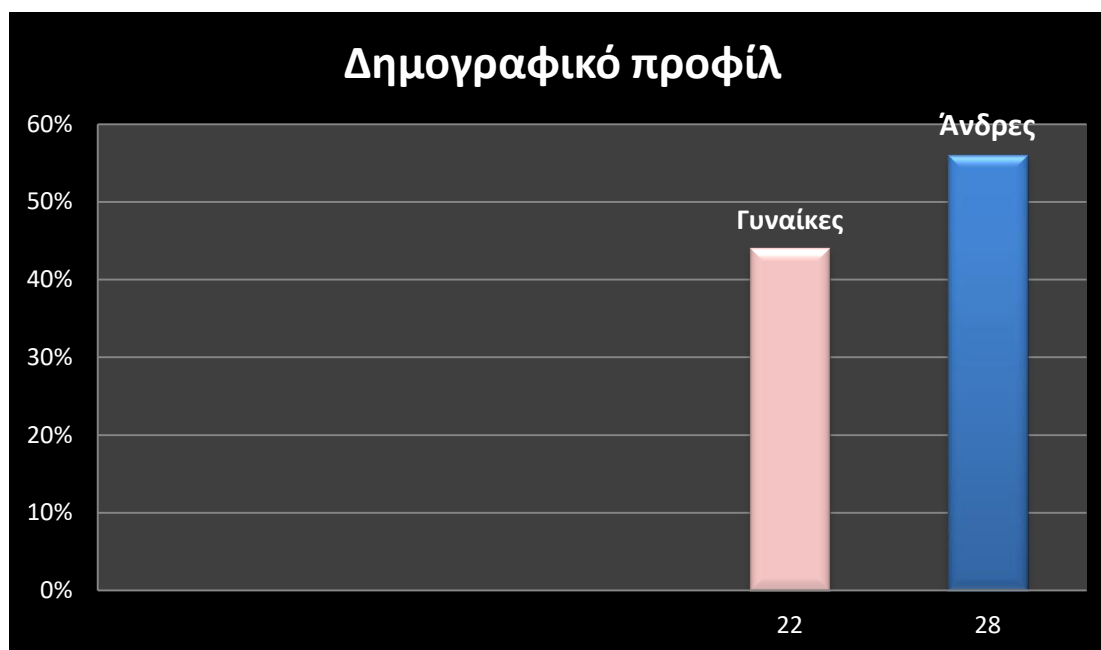
Η έρευνα παρουσιάζει κάποιους περιορισμούς. Ο αριθμός του δείγματος είναι σχετικά μικρός, 50 εκπαιδευόμενοι- ενήλικοι μαθητές Ρομά. Το δείγμα των ατόμων που έχουν τα

χαρακτηριστικά που μας ενδιαφέρουν δηλώνει ότι τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής δεν είναι γενικεύσιμα. Παρέχουν όμως επαρκή στοιχεία για τα κίνητρα ενήλικων εκπαιδευμένων Ρομά που παρακολουθούν εκπαιδευτικά προγράμματα στο Δήμο.

Επίσης το χρονοδιάγραμμα της έρευνας όσον αφορά την προσέγγιση των ενήλικων Ρομά εκπαιδευόμενων, το κόστος, ο χρόνος μετακίνησης και το ωράριο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που καθόριζαν το τόπο και το χρόνο (ΣΔΕ, νυχτερινό Γυμνάσιο και Λύκειο, Κέντρο Κοινότητας του Δήμου) για να διανεμηθούν και να συγκεντρωθούν τα ερωτηματολόγια.

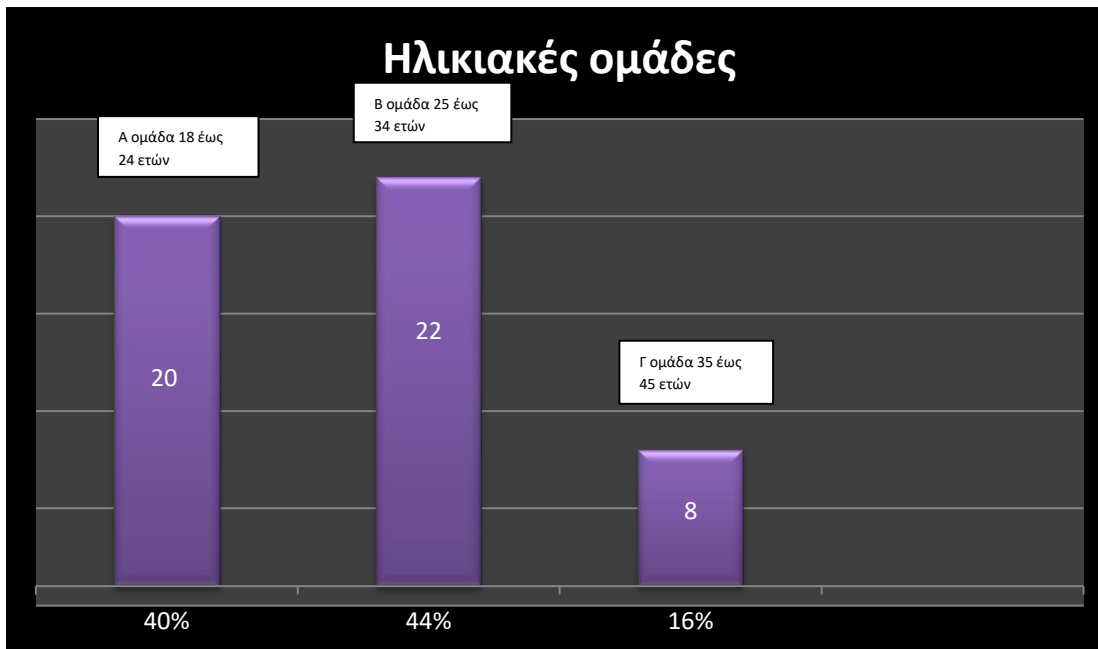
Καταβλήθηκε κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε τα αποτελέσματα της έρευνας να είναι όσο το δυνατόν πιο πλήρη και αντιπροσωπευτικά σύμφωνα με το δείγμα μας, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είναι δεκτικά γενίκευσης και αναγωγής στον πληθυσμό της χώρας.

3.11. Παρουσίαση γραφημάτων βάση ερωτηματολογίου

Γράφημα –Ραβδόγραμμα. 1^ο. Δημογραφικό προφίλ

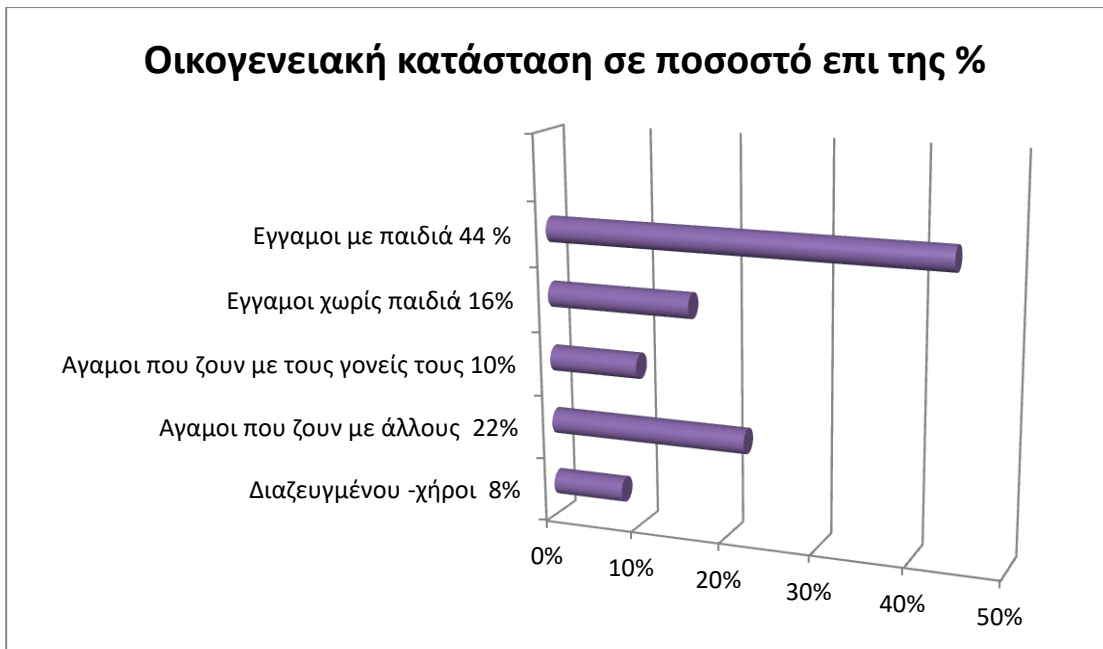
Ο αριθμός των εκπαιδευομένων που συμμετέχουν στην έρευνα είναι 50 εκπαιδευόμενοι και από αυτούς 22 γυναίκες και 28 άνδρες για να έχουμε μια καλύτερη εικόνα του ραβδόγραμμα το αναφέρουμε σαν ποσοστό επί τοις εκατό %. τους οποίους χωρίζουμε σε τρεις ηλικιακές ομάδες σύμφωνα με το παρακάτω ραβδόγραμμα .

Γράφημα - Ραβδόγραμμα. 2^ο . Ηλικιακές ομάδες

Στο ραβδόγραμμα 2, χωρίζουμε τους εκπαιδευόμενους σε τρεις ηλικιακές ομάδες, στην πρώτη ομάδα ανήκουν αυτοί, που η ηλικία τους είναι από 18 έως 24 ετών, είναι είκοσι (20) άτομα και ποσοστό 40%. Στην δεύτερη ηλικιακή ομάδα ανήκουν αυτοί, που η ηλικία τους κυμαίνεται από 25 έως 34 ετών, είναι είκοσι δύο (22) άτομα και καλύπτουν το 44%. Στην τρίτη ομάδα ανήκουν αυτοί, που η ηλικία τους κυμαίνεται μεταξύ 35 και 45 ετών, είναι οκτώ (8) άτομα και καλύπτουν ποσοστό 16%.

Παρατηρούμε ότι τα άτομα που βρίσκονται στην δεύτερη ηλικιακή ομάδα έχουν το υψηλότερο ποσοστό και ακολουθεί η πρώτη ηλικιακή ομάδα με μικρή διαφορά στην παρακολούθηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Σε αυτό συμβάλουν κυρίως λόγοι επαγγελματικής και οικογενειακής κατάστασης. Σε αυτή την ομάδα ανήκει η πιο δημιουργική ηλικία, κυρίως, γιατί η κουλτούρα τους γύρω από την οικογένεια (παντρεύονται σε πολύ μικρή ηλικία) και την αποκατάστασή τους είναι για αυτούς στόχος ζωής και τα υπόλοιπα έπονται.

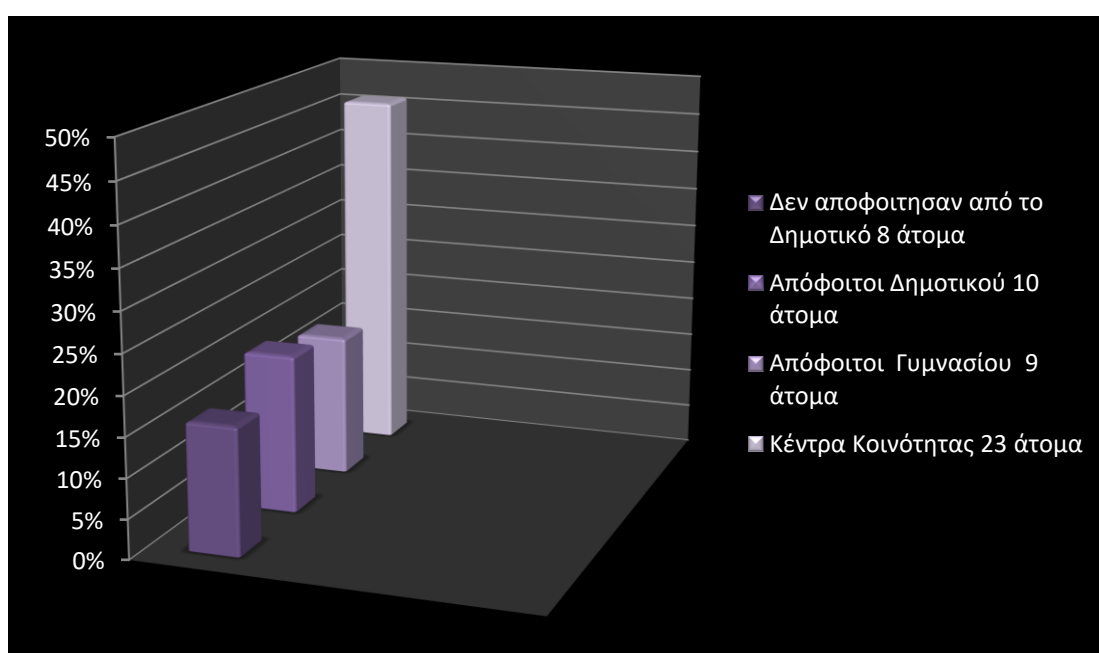
Γράφημα -Ραβδόγραμμα . 3^ο. οικογενειακής κατάστασης σε ποσοστό επί της %

Από το ανωτέρω ραβδόγραμμα 3 διαπιστώνουμε ότι, από το δείγμα της ερευνάς μας τα είκοσι δύο (22) άτομα είναι έγγαμοί με παιδιά ένα ποσοστό 44% . Έγγαμοί χωρίς παιδιά είναι οκτώ (8) άτομα ένα ποσοστό 16%. Άγαμοί που ζουν με τους γονείς και τα αδέρφια τους πέντε άτομα δηλαδή ένα ποσοστό 10%. Άγαμοί που συζούν με άλλους (ξαδέλφια, παππούδες, θείους και λοιπούς συγγενείς είναι έντεκα (11) άτομα ένα ποσοστό 22% και διαζευγμένοι – χήροι είναι τέσσερα άτομα (4) ένα ποσοστό 8%.

Από την ανάλυση των στοιχείων παρατηρούμε ότι το υψηλότερο ποσοστό 44% που παρακολουθούν τα εκπαιδευτικά προγράμματα είναι έγγαμοί με παιδιά. Αυτό σημαίνει ότι παρά τις δυσκολίες και τις αντιξοότητες που αντιμετωπίζουν με τα βάρη των οικογενειακών υποχρεώσεων προσπαθούν να μορφωθούν ώστε να προσδοκούν σε καλύτερη επαγγελματική ανέλιξη, βελτίωση των οικογενειακών σχέσεων και επιδίωξη νέων κοινωνικών ερεθισμάτων. Αποφυγή του κοινωνικού αποκλεισμού και ενσωμάτωσή τους στον κοινωνικό γίγνεσθαι.

Πίνακας 2^{ος}. Εκπαιδευτικό Επίπεδο.

Εκπαιδευτικό επίπεδο	Άτομα	Ποσοστό %
Δεν έχουν ολοκληρώσει τη φοίτηση στο Δημοτικό	8	16%
Απόφοιτοι Δημοτικού	10	20%
Απόφοιτοι Γυμνασίου	9	18%
Παρακολουθούν μαθήματα στα Κέντρα Κοινότητας	23	46%

Γράφημα -Ραβδόγραμμα .4^ο.Εκπαιδευτικό επίπεδο.

Τα δεδομένα του πίνακα 2 μπορούν να παρασταθούν γραφικά με την χρήση του excel σε ένα ραβδόγραμμα (barchart), όπου η κάθε ράβδος παρουσιάζεται σε ποσοστό επί τις % . Στο ανωτέρω ραβδόγραμμα, οι κατηγορίες της μεταβλητής παρουσιάζονται στον έναν άξονα και οι αντίστοιχες συχνότητές τους στον άλλο άξονα, και εν συνεχεία κατασκευάζονται ορθογώνια πάνω από κάθε κατηγορία με ύψος ίσο με την αντίστοιχη συχνότητά της. Στο ραβδογράμμο 4 παρουσιάζονται τα στοιχεία του πίνακα 2 σχετικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο των ερωτώμενων. Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό 46% που παρακολουθεί εκπαιδευτικά προγράμματα είναι στα Κέντρα Κοινότητας.

Πίνακας 3^{ος}. Συγκριτικός πίνακας των συμμετεχόντων του δείγματος, κατά φύλο και ηλικία.

Ερώτημα: γιατί παρακολουθείτε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα;	Φύλο		Ηλικία κατά τα έτη		
	Ανδρες	Γυναίκες	18 έως 24	25 έως 34	35 έως 45
	Μέσος όρος	Μέσος όρος	Μέσος όρος	Μέσος όρος	Μέσος όρος
Εκμάθηση ελληνικής γλώσσας	8,0	6,5	6,5	7,5	3,0
Βελτίωση επικοινωνιακής ικανότητας	6,75	6,0	5,0	7,5	3,0
Επιδίωξη κοινωνικής επαφής	6,5	6,0	6,0	7,0	3,0
Γενικότερο ενδιαφέρον για μάθηση & γνώση	7,5	6,5	4,75	6,5	2,75
Επαγγελματική ανέλιξη	7,25	6,25	6,5	7,5	3,0
Βελτίωση οικογενειακών σχέσεων	7,0	5,75	6,5	7,25	2,75
Επιδίωξη νέων κοινωνικών ερεθισμάτων	8,0	6,5	5,75	7,0	3,0
Παρακολουθώντας την εκπαιδευτική διαδικασία θα συνεχίσετε τις σπουδές σας;	6,0	4,75	3,5	4,75	2,25
Σε ποιο βαθμό το πρόγραμμα σπουδών αξιοποιεί προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες	5,5	5,0	3,75	5,0	2,75
Το πρόγραμμα σπουδών βοηθά στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς σας	8,0	6,5	6,5	7,5	3,0

Ανάλυση και απεικόνιση πίνακα 3.

Από τη συγκριτική μελέτη του ύψους των τιμών του μ.ό. στους διάφορους δείκτες για την ερώτηση « γιατί παρακολουθούν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα από τους συμμετέχοντες του δείγματος» προκύπτει ότι οι τιμές των δεικτών μπορούν να ταξινομηθούν σε τέσσερις ομάδες:

Η πρώτη ομάδα αποτελείται από τρεις δείκτες με τους υψηλότερους μ.ό. : η συμβολή των ατόμων ηλικίας 25 έως 34 ετών έχει το μεγαλύτερο ποσοστό παρακολούθησης για την α) «εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας» β) η ίδια ηλικιακή κατηγορία παρακολουθεί τα εκπαιδευτικά προγράμματα για «επιδίωξη νέων κοινωνικών ερεθισμάτων», που θα συμβάλει στην κοινωνική τους ένταξη και γ) «το πρόγραμμα σπουδών βοηθά στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς σας;» οι μέσοι όροι είναι οι υψηλότεροι γιατί οι ίδιοι πιστεύουν ότι μέσα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα που παρακολουθούν αποκτούν γνώσεις που τους επιτρέπουν να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους με συναισθήματα όπως η **ευσυνειδησία, ο αυτοέλεγχος, η αποφασιστικότητα, η επιμονή, η συναισθηματική σταθερότητα και η αισιοδοξία**, τα οποία αποτελούν προϋπόθεση για μεγαλύτερη οικονομική σταθερότητα., μικρότερη κοινωνική απομόνωση και βελτίωση οικογενειακών σχέσεων.

Η δεύτερη ομάδα, σύμφωνα με το ύψος της τιμής των δεικτών, περιλαμβάνει δύο συνολικά δείκτες με τιμές οι οποίες μπορούν να χαρακτηρισθούν ικανοποιητικές.

Πρόκειται για τους δείκτες: « επαγγελματική ανέλιξη » που παρατηρούμε ότι, α) το ποσοστό μ.ό. ανδρών είναι υψηλότερο των γυναικών και β) «η ηλικιακή ομάδα 25 έως 34 ετών έχει τον υψηλότερο μ.ό. που σημαίνει ότι αυτή η ομάδα παρουσιάζει υψηλότερο ενδιαφέρον για επαγγελματική αποκατάσταση .

Η τρίτη ομάδα αποτελείται από τρεις δείκτες με τους χαμηλότερους μέσους όρους, παρατηρούμε στο δείκτη α) «Παρακολουθώντας την εκπαιδευτική διαδικασία θα συνεχίσετε τις σπουδές σας;» το ποσοστό είναι αρκετά χαμηλό σε όλες τις ηλικιακές ομάδες κάτι που σημαίνει ότι δεν τους απασχολεί η περεταίρω εκπαίδευση . β) η τρίτη ηλικιακή ομάδα έχει τα χαμηλότερα ποσοστά μ.ό. στο σύνολο των ερωτήσεων αυτό σημαίνει ότι δεν δείχνουν και ιδιαίτερο ενδιαφέρον για επιπλέον εκπαίδευση πέραν αυτών που είχαν ως πρωταρχικό στόχο. γ) στο ερώτημα « σε ποιο βαθμό το πρόγραμμα σπουδών αξιοποιεί προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες» παρατηρούμε και εδώ ότι τα ποσοστά των μ.ό. είναι πολύ χαμηλά. Οι ιδιαίτερα χαμηλές τιμές των μέσων όρων για τους δείκτες αυτούς, αποτελούν μία επισήμανση γιατί φαίνεται να έχουν σημαντικό αν όχι καθοριστικό ρόλο στην επιτυχή παρακολούθηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

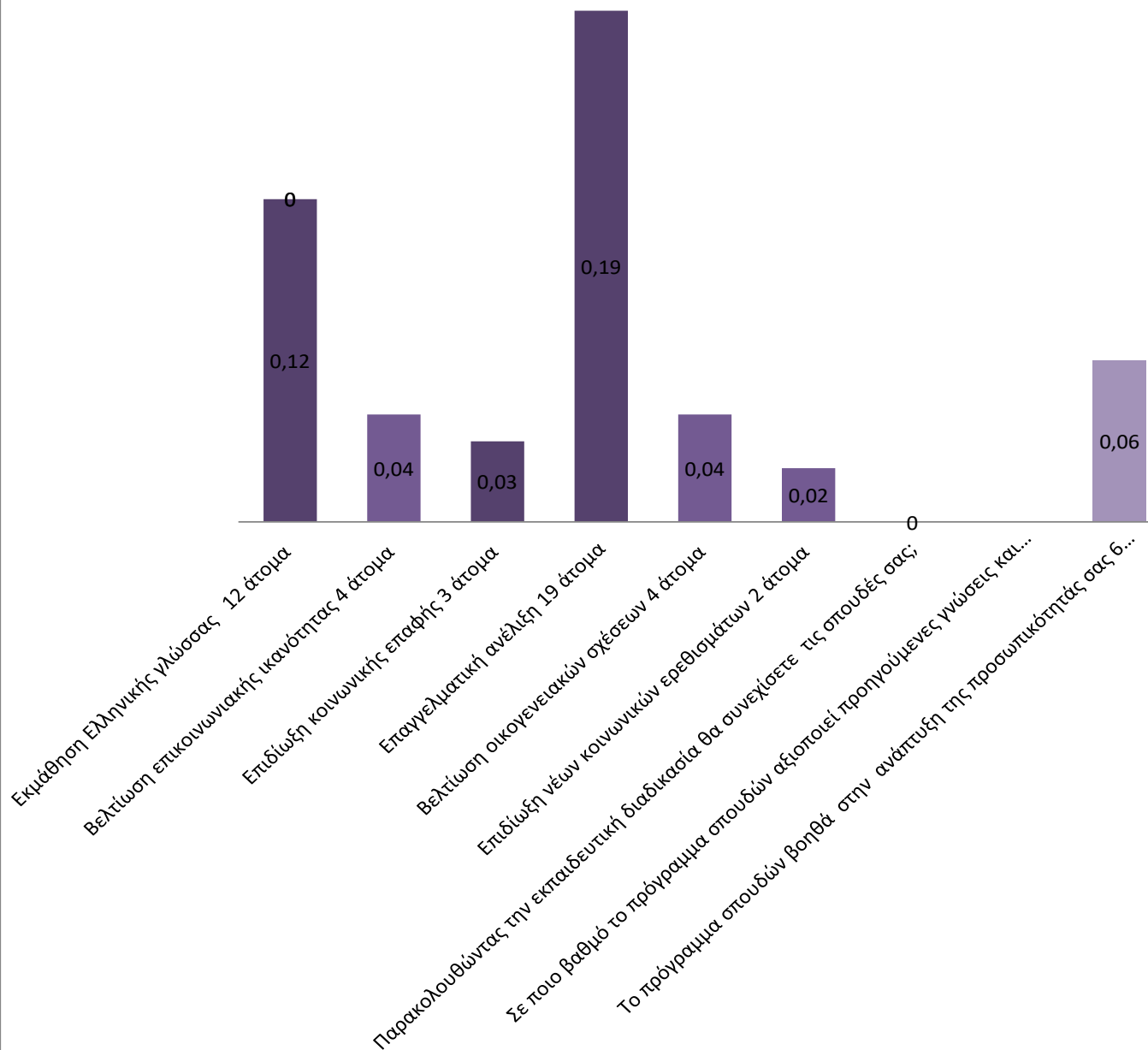
Η τέταρτη ομάδα αποτελείται από έναν μόνο δείκτη, ο οποίος αναφέρεται στη «Βελτίωση οικογενειακών σχέσεων» Ο μέσος όρος του παραπάνω δείκτη δηλώνει ότι περισσότερο ενδιαφέρεται ο άνδρας (αρχηγός της οικογένειας) για την βελτίωση των οικογενειακών σχέσεων, σύμφωνα με την ανάλυση των μ.ό. κατά φύλο.

Σε ότι αφορά την κατά ηλικία ανάλυση, οι Ρομά της τρίτης ηλικιακής ομάδας έδωσαν τη χαμηλότερη βαθμολογία, σε σχέση με τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες, σχεδόν σε όλες τις παραμέτρους,

Τα άτομα της δεύτερης ηλικιακής ομάδας 25 έως 34 ετών έδωσαν γενικά τις υψηλότερες βαθμολογίες σε όλα τα ερωτήματα με ποιο υψηλή βαθμολογία μ.ό. στην ερώτηση για α) «Εκμάθησης ελληνικής γλώσσας» ώστε να μπορούν να χρησιμοποιούν σωστά το γραπτό και προφορικό λόγο ώστε να ανταποκρίνονται στην καθημερινότητά τους και στις συνδιαλλαγές τους με τους πολίτες και τις υπηρεσίες ώστε να διεκδικούν τα δικαιώματά τους και β) την «Επιδίωξη νέων κοινωνικών ερεθισμάτων» γιατί τους ενδιαφέρουν οι νέες κοινωνικές επαφές ώστε να τους βοηθήσουν να ενταχθούν στο σύνολο του κοινωνικού ιστού της πόλης χωρίς περιθωριοποίηση και κοινωνικό αποκλεισμό.

Γιατι παρακολουθείτε το εκπ. πρόγραμμα σε %

- Το πρόγραμμα σπουδών βοηθά στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς σας; 12%
- Σε ποιο βαθμό το πρόγραμμα σπουδών αξιοποιεί προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες
- Παρακολουθώντας την εκπαιδευτική διαδικασία θα συνεχίσετε τις σπουδές σας;
- Επιδίωξη νέων κοινωνικών ερεθισμάτων 4%
- Βελτίωση οικογενειακών σχέσεων 8%
- Επαγγελματική ανέλιξη 38%
- Γενικότερο ενδιαφέρον για μάθηση & γνώση
- Επιδίωξη κοινωνικής επαφής 6%
- Βελτίωση επικοινωνιακής ικανότητας 8%
- Εκμάθησης ελληνικής γλώσσας 24%

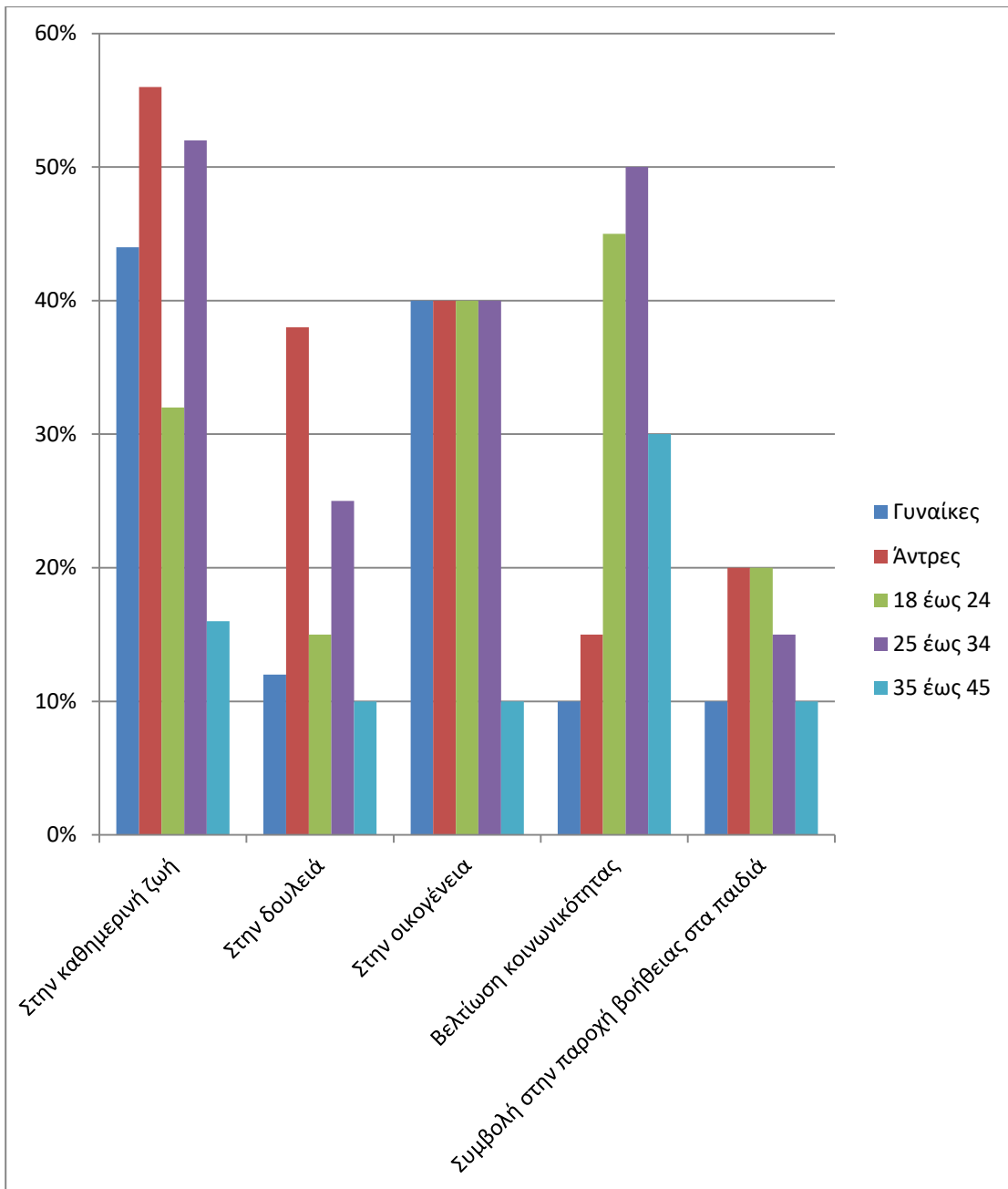
Γράφημα- Ραβδόγραμμα 5ο. «Γιατί παρακολουθείτε το εκπ. πρόγραμμα» (Απεικόνιση πίνακα 3)

Πίνακας 4^{ος}. κύρια πλεονεκτήματα της εκπαίδευσης σύμφωνα με τις απόψεις των συμμετεχόντων στην έρευνα.

Χρησιμότητα:	Σύνολο N	(%)	(%) Γυναίκες	% Άνδρες	18 Έως 24	25 Έως 34	35 Έως 45
α) στην καθημερινή ζωή	50	100%	44%	56%	32%	52%	16%
β) στη δουλειά	50	100%	12%	38%	15%	25%	10%
γ) στην οικογένεια	20	40%	40%	40%	40%	40%	10%
δ) βελτίωση κοινωνικό- τητας	50	100%	10%	15%	45%	50%	30%
ε) συμβολή στην παροχή βοήθειας στα παιδιά	50	100%	10%	20%	20%	15%	10%

Ανάλυση και απεικόνιση πίνακα 4.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που απεικονίζονται στον ανωτέρω πίνακα 4 στους δείκτες που αναφέρονται σχετικά με τα πλεονεκτήματα της εκπαίδευσης παρατηρούμε ότι, α) για τους δείκτες α, β, υψηλότερα ποσοστά έχουν οι άνδρες με 56% και 38% αντίστοιχα έναντι των γυναικών. β) η δεύτερη ηλικιακή ομάδα από 25 έως 34 ετών παρουσιάζει τα υψηλότερα ποσοστά και στους πέντε δείκτες. γ) τα ποσοστά στο δείκτη (γ) είναι 40% σε όλες τις παραμέτρους εκτός της τρίτης ηλικιακής ομάδας, δ) τα χαμηλότερα ποσοστά παρουσιάζονται στο δείκτη (ε) σε σχέση με τα προηγούμενα πλεονεκτήματα από την παρακολούθηση της εκπαίδευσης των συμμετεχόντων.

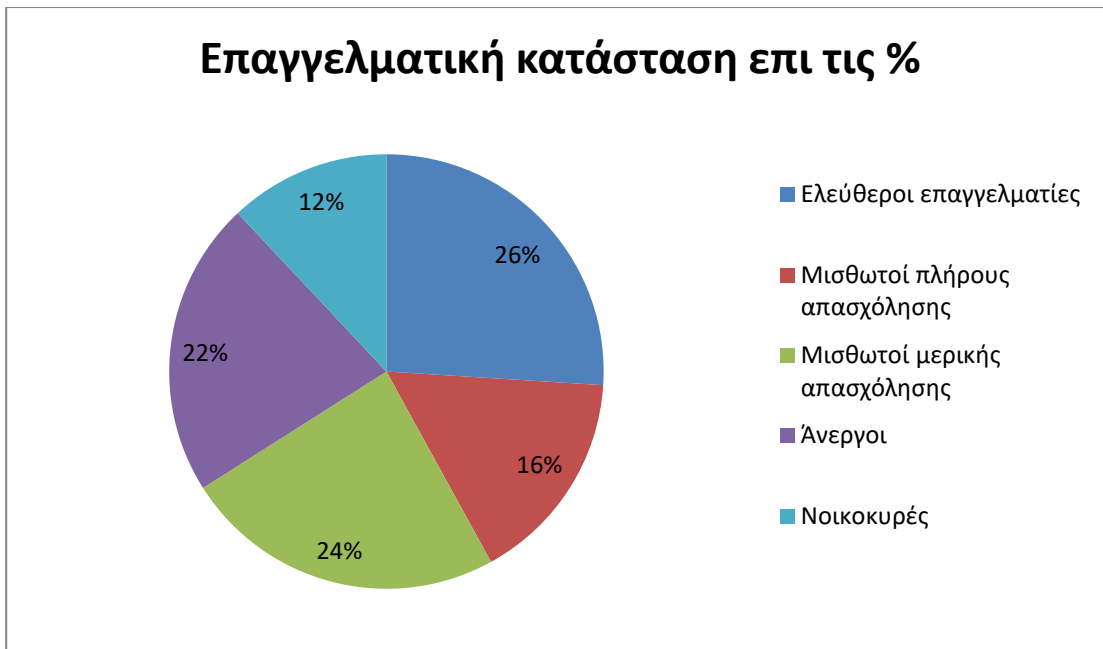
Γράφημα- Ραβδόγραμμα 6ο. «Πλεονεκτήματα εκπαίδευσης σύμφωνα με τις απόψεις των συμμετεχόντων στην έρευνα» (Απεικόνιση πίνακα 4)

Συμπερασματικά καταλήγουμε ότι, α) οι άνδρες και β) η δεύτερη ηλικιακή ομάδα παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά και στους πέντε δείκτες. Είναι η πιο δημιουργική και παραγωγική ομάδα και απολαμβάνουν τα πλεονεκτήματα της εκπαίδευσης γιατί τους παρέχει καλύτερη ποιότητα ζωής και επαγγελματικής αποκατάστασης. Επίσης ο δείκτης γ) η οικογένεια, παρουσιάζει υψηλό ποσοστό 40% σε όλες τις παραμέτρους εκτός της τρίτης ηλικιακής ομάδας. Αυτό ερμηνεύεται από την βαρύτητα που έχει η οικογένεια για τους ρομά.

Πίνακας 5^{ος} . Θέση στην απασχόληση των εκπαιδευόμενων .

Θέση στην Απασχόληση		
Ελεύθεροι Επαγγελματίες	13 άτομα	26%
Μισθωτοί πλήρους απασχόλησης	8 άτομα	16%
Μισθωτοί μερικής απασχόλησης	12 άτομα	24%
Άνεργοι	11 άτομα	22%
Νοικοκυρές	6 άτομα	12%

Σύμφωνα με τα στοιχεία που απεικονίζονται στο ανωτέρω πίνακα ένα ποσοστό 26% είναι ελεύθεροι επαγγελματίες οι οποίοι παρακολουθούν το πρόγραμμα εκπαίδευσης για να μπορούν να ανταπεξέλθουν στις επαγγελματικές τους δραστηριότητες αντιμετωπίζοντας τις καθημερινές προκλήσεις ώστε να είναι και να συμπεριφέρονται σαν νομοταγείς πολίτες. Ένα ποσοστό 16% είναι μισθωτοί πλήρους απασχόλησης σε δύσκολες και βαριές εργασίες οι οποίοι παρακολουθούν το πρόγραμμα εκπαίδευσης ώστε να μπορούν να βρουν εργασία με καλύτερες συνθήκες . Ένα ποσοστό 24% είναι μισθωτοί μερικής απασχόλησης οι οποίοι συνήθως είναι χαμηλά αμειβόμενοι, χωρίς ασφαλιστική κάλυψη και με δύσκολες συνθήκες εργασίας, οι οποίοι παρακολουθούν το πρόγραμμα ώστε να εξασφαλίσουν καλύτερες συνθήκες εργασίας με ικανοποιητικό μισθό και ιατροφαρμακευτική κάλυψη. Ένα ποσοστό 22% είναι άνεργοι, κυρίως γιατί δεν έχουν ούτε την βασική εκπαίδευση, οπότε παρακολουθούν τα προγράμματα ώστε να μπορούν να αποκατασταθούν επαγγελματικά και τέλος ένα ποσοστό 12% νοικοκυρές οι οποίες λόγω κουλτούρας γύρω από το θέμα οικογένεια –γάμος –παιδιά που χαρακτηρίζει την φυλή τους έμειναν χωρίς εκπαίδευση και προσπαθούν τώρα να ενταχθούν στα προγράμματα ώστε να βοηθούν τα παιδιά τους και την οικογένειά τους.

Κυκλικό διάγραμμα 1^ο. Επαγγελματική κατάσταση. (Απεικόνιση πίνακα 5)

Συμπερασματικά, αυτοί που είναι πλήρως απασχολημένοι και ικανοποιημένοι από την παρούσα εργασία τους είναι και πιο αισιόδοξοι σχετικά με την αποτελεσματικότητα της φοίτησής τους και πιο ικανοποιημένοι από τα εφόδια που λαμβάνουν από την εκπαιδευτική διαδικασία. Αντίθετα, όσοι δεν έχουν δουλειά ή δεν είναι ικανοποιημένοι από αυτή, δεν αξιολογούν με τον ίδιο τρόπο τα εφόδια που τους παρέχουν οι εκπαιδευτικές δομές .

Πίνακας 6^{ος}. Συγκριτικός πίνακας των συμμετεχόντων του δείγματος, κατά φύλο και ηλικία.

Ερώτημα: γιατί το ποσοστό ανεργίας είναι τόσο υψηλό ;	Φύλο		Ηλικία κατά τα έτη		
	Άνδρες	Γυναίκες	18 έως 24	25 έως 34	35 έως 45
	Μέσος όρος	Μέσος όρος	Μέσος όρος	Μέσος όρος	Μέσος όρος
Η εκπαίδευση σας βοηθάει να έχετε πρόσβαση στην εργασία	8,0	6,5	5,0	7,5	3,0
Η χαμηλή εκπαίδευση, ικανότητες και δεξιότητες συμβάλλουν στην ανεργία	6,75	6	4,25	6,5	3,0
Έχετε πρόσβασης στα κέντρα εύρεσης εργασίας	7,25	6,5	4,75	7,25	2,75
Υπάρχουν διακρίσεις από τους εργοδότες	8,0	6,5	5,0	7,5	3,0
Υπάρχουν διακρίσεις από τους συναδέλφους	7,25	6	5,0	7,25	2,75
Τα έσοδα από την απασχόληση είναι χαμηλότερα ή τα ίδια σε σχέση με την κρατική κοινωνική στήριξη	6,75	6	4,75	7,0	2,75
Η εργασία δεν ταιριάζει με τον τρόπο ζωής σας	7,25	5,5	4,75	6,0	3,0
Θέλετε να αναπτύξετε επιχειρηματική δραστηριότητα	8,0	6,0	3,5	6,75	3,0
Έχετε δυσκολίες με τη σωματική εργασία	4,25	3,5	4,5	3,0	2,25
Άλλο(να ασχολούνται με μουσική και χορό)	4,5	3,5	3,5	3,0	1,75

Ανάλυση και απεικόνιση πίνακα 6.

Από τη συγκριτική μελέτη του ύψους των τιμών του μ.ό. στους διάφορους δείκτες για την «αξιολόγηση γιατί παρακολουθούν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα από τους συμμετέχοντες του δείγματος» προκύπτει ότι οι τιμές των δεικτών μπορούν να ταξινομηθούν σε τέσσερις ομάδες:

Η πρώτη ομάδα αποτελείται από δύο δείκτες: α) «Η εκπαίδευση σας βοηθάει να έχετε πρόσβαση στην εργασία» η συμβολή των ατόμων ηλικίας 25 έως 34 ετών έχει το μεγαλύτερο μ.ό. και β) «η ίδια ηλικιακή κατηγορία έχει τους ίδιους υψηλούς μ.ό. στη ερώτηση αν

«Υπάρχουν διακρίσεις από τους εργοδότες» σχετικά με την ρόμικη καταγωγή τους το οποίο πιστεύουν ότι βαρύνει σε μεγάλο ποσοστό για την ανεργία που πλήττονται

Η δεύτερη ομάδα, σύμφωνα με το ύψος της τιμής των δεικτών, περιλαμβάνει όλους συνολικά τους δείκτες με τιμές οι οποίες μπορούν να χαρακτηρισθούν ικανοποιητικές.

Πρόκειται για όλους τους δείκτες: που παρατηρούμε, α) το ποσοστό μ.ό. ανδρών είναι υψηλότερο των γυναικών σε όλες τις ερωτήσεις του αρχικού ερωτήματος κατά πόσο η εκπαίδευση σχετίζεται με το υψηλό ποσοστό ανεργίας των Ρομά και β) «η ηλικιακή ομάδα 25 έως 34 ετών έχει τον υψηλότερο μ.ό. αυτό σημαίνει ότι η ομάδα παρουσιάζει υψηλότερο ενδιαφέρον για την εκπαίδευση και είναι ο βασικός λόγος για την συνεχή παρακολούθηση και την επαγγελματική τους αποκατάσταση .

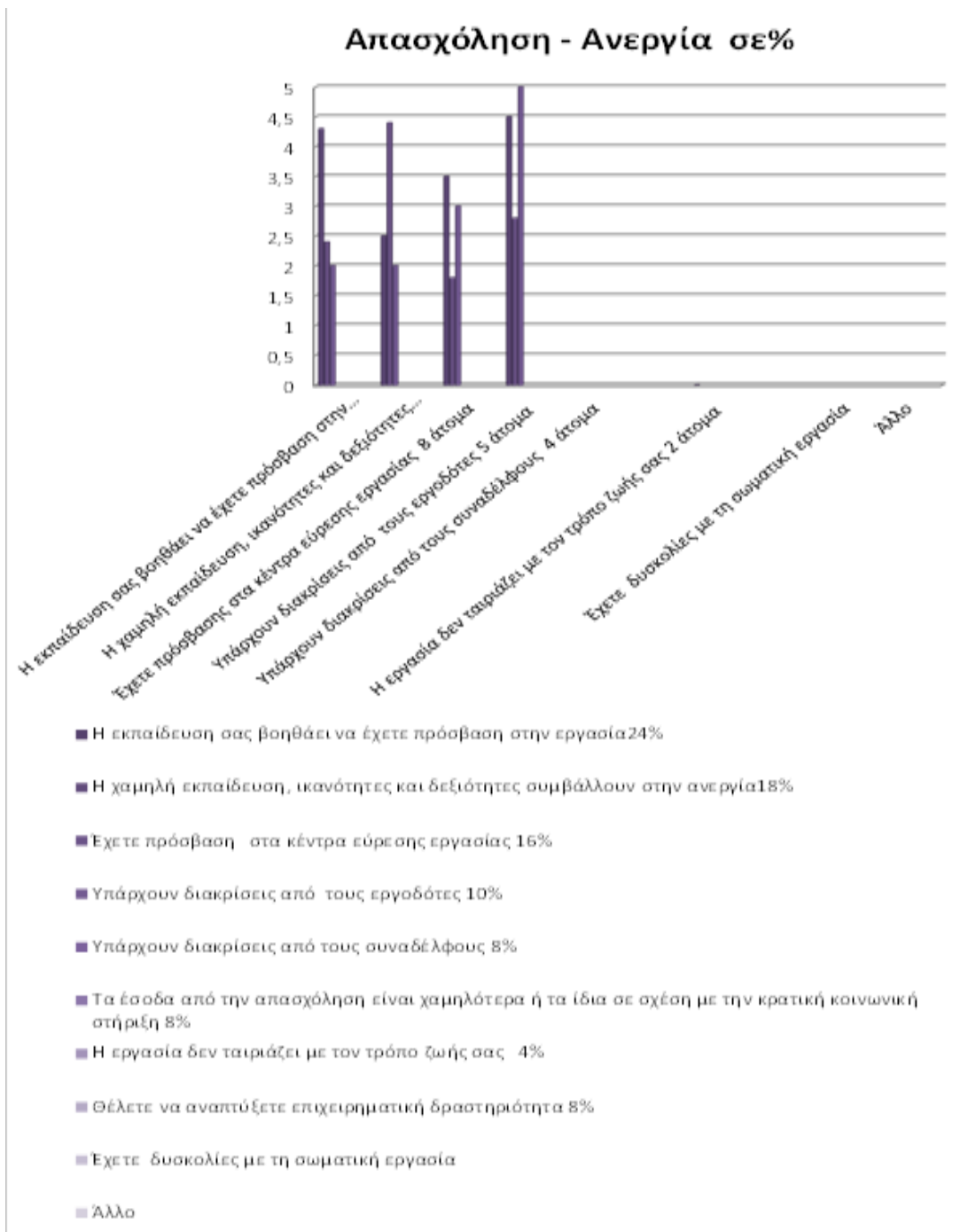
Η τρίτη ομάδα αποτελείται από τρεις δείκτες με τους χαμηλότερους μέσους όρους, παρατηρούμε στο δείκτη α) «Άλλο(να ασχολούνται με μουσική και χορό) οι μ.ό. είναι αρκετά χαμηλοί σε όλες τις ομάδες, αυτό σημαίνει ότι δεν τους απασχολεί η περεταίρω εκπαίδευση β) η τρίτη ηλικιακή ομάδα έχει τα χαμηλότερα ποσοστά μ.ό. στο σύνολο των ερωτήσεων αυτό σημαίνει ότι δεν πιστεύουν ότι η εκπαίδευση είναι η αιτία των υψηλών ποσοστών ανεργίας και δεν έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για επιπλέον εκπαίδευση πέραν του αρχικού στόχου τους δηλαδή να μάθουν καλά το γραπτό και προφορικό λόγο για τις καθημερινές συνδιαλλαγές τους. γ) στο ερώτημα «Έχετε δυσκολίες με τη σωματική εργασία» παρατηρούμε και εδώ ότι τα ποσοστά των μ.ό. είναι πολύ χαμηλά κυρίως γιατί είναι φυλή με ταπεραμέντο και δεν τους αρέσει ο περιορισμός και η ζωή σε καλούπια δηλαδή στον περιορισμό σε ένα χώρο με συγκεκριμένο ωράριο και υποχρεώσεις, κυρίως θέλουν να νοιώθουν ελεύθεροι οπότε δεν πιστεύουν ότι η εκπαίδευση έχει να κάνει με την ανεργία.

Η τέταρτη ομάδα αποτελείται από τους μ.ό. μεταξύ φύλων ο οποίος δηλώνει ότι και οι δύο ομάδες χωρίς σημαντική διαφορά πιστεύουν ότι η εκπαίδευση είναι η βασική αιτία των υψηλών ποσοστών ανεργίας

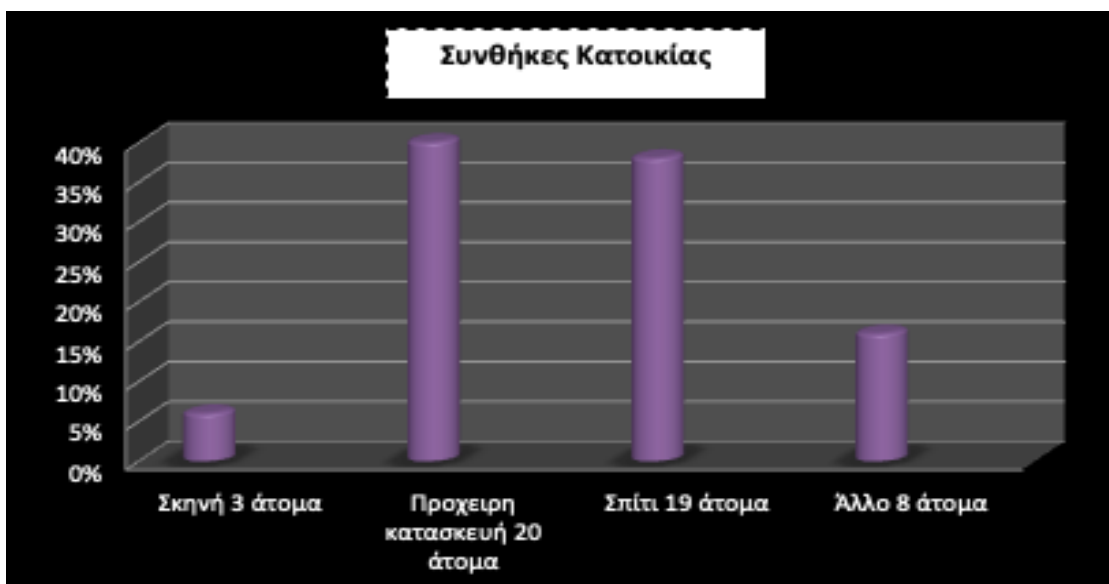
Σε ότι αφορά την κατά ηλικία ανάλυση, οι Ρομά της τρίτης ηλικιακής ομάδας έδωσαν τη χαμηλότερη βαθμολογία, σε σχέση με τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες, σχεδόν σε όλες τις παραμέτρους,

Τα άτομα της δεύτερης ηλικιακής ομάδας 25 έως 34 ετών έδωσαν γενικά τις υψηλότερες βαθμολογίες σε όλα τα ερωτήματα με ποιο υψηλή βαθμολογία μ.ό. στην ερώτηση για α) «Η εκπαίδευση σας βοηθάει να έχετε πρόσβαση στην εργασία» ώστε ολοκληρώνοντας τα εκπαιδευτικά προγράμματα να έχουν την δυνατότητα να διεκδικήσουν θέσεις εργασίας στον ιδιωτικό ή δημόσιο φορέα ως ίση πολίτες με ίσα δικαιώματα και ίσες ευκαιρίες στην

ζωή και στην επαγγελματική αποκατάσταση και β) υψηλοί ήταν οι μ.ό. στην παράμετρο «Υπάρχουν διακρίσεις από τους εργοδότες» διαπιστώθηκε ότι, οι Ρομά ανήκουν μεν στις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, αλλά δεν είναι η ομάδα εκείνη για την οποία η πολιτεία νιώθει πως είναι στις προτεραιότητές της να τους αποκαταστήσει, και πάντα υπάρχουν οι διακρίσεις από τους εργοδότες μεταξύ Ρομά και μη Ρομά εργαζομένων γιατί οι ίδιοι συνήθως δεν είναι συνεπείς και αξιόπιστοι και από προσωπικές τους μαρτυρίες φαίνεται ότι ενώ στην αρχή συμφωνούν και αποδέχονται τους όρους εργασίας αργότερα γίνονται πιο διεκδικητικοί απέναντι στα δικαιώματά τους, ανεβάζουν τις απαιτήσεις τους για μισθολογικές απολαβές, για το ωράριο εργασίας, κλπ., νιώθοντας θύματα σε συμφωνίες των οποίων τους όρους αρχικά οι ίδιοι είχαν αποδεχτεί.

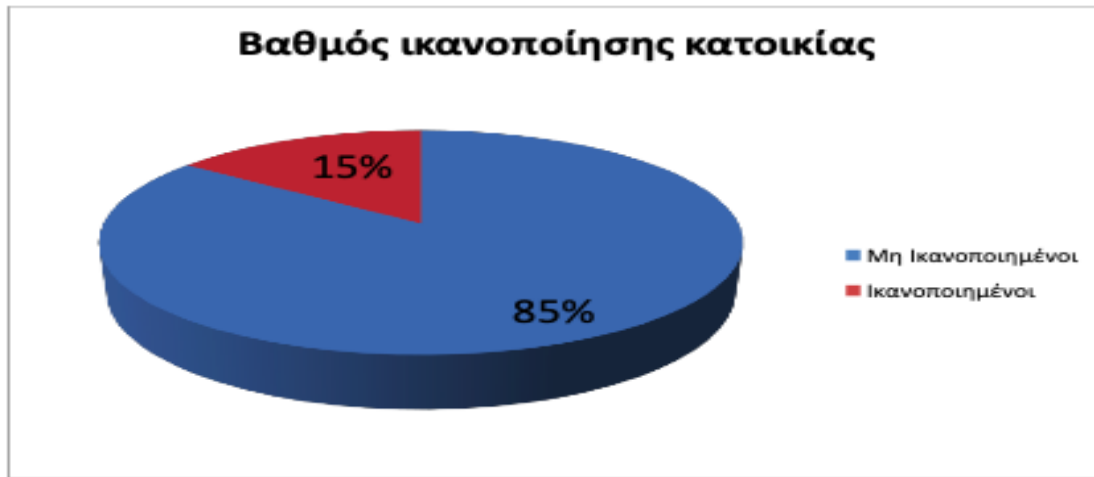

Γράφημα -Ραβδόγραμμα 7°. Απασχόληση – Ανεργία σε % (Απεικόνιση πίνακα 6)

Γράφημα –Ραβδόγραμμα 8^ο . Συνθήκες κατοικίας

Από το ανωτέρω ραβδόγραμμα παρατηρούμε ότι είκοσι (20) άτομα δηλαδή ένα ποσοστό 40% έχουν μόνιμη διαμονή σε πρόχειρη κατασκευή η οποία κυρίως βρίσκεται κοντά στην πατρική οικία και η προέκταση έχει γίνει με παραπήγματα και πρόχειρη κατασκευή χωρίς την νόμιμη διαδικασία. Μια άλλη μερίδα των ερωτώμενων δεκαεννέα (19) άτομα έχουν μόνιμη κατοικία σε σπίτι ενοικιαζόμενο ή ιδιόκτητο ένα ποσοστό 38% το οποίο είναι κυρίως ελεύθεροι επαγγελματίες η μισθωτοί με μόνιμη εργασία ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες στέγασης της οικογένειάς τους. Οκτώ (8) από τα άτομα τις έρευνας μας ποσοστό 16% διαμένουν σε λύμενες κατοικίες ή σε πρόχειρες κατασκευές τύπου διαμορφωμένα αυτοκίνητα με δύσκολες συνθήκες υγιεινής και καθαριότητας και ένα ποσοστό τριών (3) ατόμων δηλαδή ένα ποσοστό 6% έχει μόνιμη κατοικία σε σκηνή με ακόμη πιο δύσκολες συνθήκες καθημερινής επιβίωσης σε θέματα υγιεινής και καθαριότητας.

Κυκλικό Διάγραμμα 2^ο. Βαθμός ικανοποίησης κατοικίας.

Το υψηλότερο ποσοστό 85% στην ερώτηση αν είναι ευχαριστημένοι από την κατοικία τους απάντησαν όχι και σχεδόν όλοι θέλουν να αλλάξουν κατοικία και κυρίως περιοχή, γιατί η περιοχή τους είναι υποβαθμισμένη . Η συγκέντρωση της φτώχειας και της παραβατικότητας που απλώνεται στους οικισμούς, συχνά ωθεί ολόκληρο το προάστιο να περιέλθει σε κατάσταση αστικού μαρασμού. Οι επιπτώσεις του μαρασμού έρχονται σε αντίθεση με τα αναπτυξιακά μοντέλα στις πόλεις της ανεπτυγμένης Ευρώπης.

3.12. Όψεις και εκφάνσεις του κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομά

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας που συλλέξαμε από τις συνεντεύξεις και με δεδομένο ότι οι Ρομά έχουν μια δική τους κουλτούρα γύρω από τα θέματα εκπαίδευση, υγεία, οικογένεια –γάμος –παιδιά, τα οποία θα πρέπει να αντιμετωπισθούν με πολιτικές αποφάσεις σε κεντρικό κυβερνητικό επίπεδο. Συγκεκριμένα θα παραθέσουμε ορισμένα αποσπάσματα από επιλεγμένες συνεντεύξεις Ρομά επί του συνόλου, με στόχο να συνεισφέρουμε στην ανάδειξη βασικών προβλημάτων και παθογενειών που ενυπάρχουν διαχρονικά στην εν λόγω κοινότητα και κυρίως να αναδείξουμε ένα στίγμα των απόψεων που οι ίδιοι έχουν σχετικά με τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Είναι προφανές πως σε καμία περίπτωση τα αποσπάσματα αυτά δεν αποτελούν μια αντιπροσωπευτική εικόνα του δείγματος και δεν προσφέρονται για γενίκευση. Ωστόσο συμβάλουν στην αναστοχαστική και κριτική προσέγγιση του φαινομένου.

Έλλειψη κρατικής παρουσίας

Αναφορικά προς το ζήτημα της κρατικής παρουσίας επισημαίνεται μια σημαντική έλλειψη η οποία εδράζεται κατά τη γνώμη τους στην αδιαφορία και τη γενικότερη απουσία των επίσημων θεσμών. Όπως επισημαίνει και ο Σ1, *«Κρατική παρουσία υπήρχε -σπάνια- τις περιόδους των Χριστουγέννων και του Πάσχα, προκειμένου να δοθούν στα παιδιά κάποια δώρα ώστε να καταλάβουν κι αυτά «θείες ημέρες».* Επιπροσθέτως ο Σ2 για το ίδιο ζήτημα, επαναλαμβάνει πως μέσω των κατάλληλων εφοδίων και της ουσιαστικής στήριξης από το κράτος όλα μπορούν να δρομολογηθούν με λύσεις. Συγκεκριμένα αναφέρει πως: *«Οι Ρομά έχουν φιλότιμο. Πρέπει να στηριχθούν ηθικά και να ενσωματωθούν με την υπόλοιπη κοινωνία. Και αυτό δεν είναι μόνο στο χέρι τους»,* σχολιάζει ο ίδιος επισημαίνοντας πως υπάρχουν και στοιχεία που τους κάνουν να ξεχωρίζουν και θέλουν να τα διατηρήσουν. *«Έχουμε παράδοση στη δημοτική μουσική. Παίζουμε όλα τα σχετικά μουσικά όργανα και είμαστε όλοι αυτοδίδακτοι. Είμαστε φυλή που μας αρέσει η οικογένεια και τα πολλά παιδιά».* Στο ίδιο μήκος κύματος και ο Σ3 δίνει μια ακόμα διάσταση για την αξία της κοινότητας και επικαλείται την ανάγκη βοήθεια από πλευράς πολιτείας. Συγκεκριμένα επισημαίνει πως: *«Οι Ρομά είναι οι καλύτεροι εργάτες. Ζητάμε ουσιαστική στήριξη, να μη μας βλέπουν πια σαν ψήφους. Θα θέλαμε να βρεθεί μια φόρμουλα ώστε να ρυθμιστούν να χρέη μας, γιατί είμαστε ευπαθή ομάδα και χρειαζόμαστε μια βοήθεια παραπάνω»*

Επιδοματική πολιτική

Σχετικά με το θέμα της επιδοματικής πολιτικής διακρίνεται μια αξιοσημείωτη έλλειψη η οποία προσδιορίζεται κατά τη άποψή τους στην αδιαφορία και τη καθολική απουσία του κρατικού μηχανισμού . Όπως επισημαίνει ο Σ4, *«Το επίδομα που δινόταν στους Ρομά για να στέλνουν τα παιδιά στο σχολείο, τα τελευταία δύο χρόνια δεν παρέχεται. Οι Ρομά φωνάζουν πως η βοήθεια και τα επιδόματα από το κράτος και τους φορείς, έρχονται ως δια μαγείας κάθε τέσσερα χρόνια, πριν τις εκλογές. Αυτό που ζητάμε είναι να ενταχθούν επιδόματα στέγασης, ιατρικής περίθαλψης, προγράμματα στον Δήμο που να μπορούν να απασχοληθούν και Ρομά. Επειδή αποτελούμε δυναμική ομάδα ψηφοφόρων λόγω του αριθμού μας και μόνο, έχει παρατηρηθεί δυστυχώς, πως ουσιαστικά προβλήματα που αφορούν τους Ρομά, αντιμετωπίζονται βιαστικά και εντελώς ψηφοθηρικά, πολλές φορές σε προεκλογικές περιόδους».*

Εκπαιδευτική πολιτική

Όσον αφορά το θέμα εκπαιδευτικής πολιτικής διακρίνεται αδυναμία, η οποία καθορίζεται κατά την άποψή τους από την αμέλεια και τη γενικότερη απουσία του κράτους. Όπως επισημαίνει και ο Σ5, *«Τα παιδιά μας πρέπει να μορφωθούν, το 90% των Ρομά αυτή τη στιγμή θέλει να μορφώσει τα παιδιά του. Υπάρχουν πολλά παιδιά Ρομά που έχουν τελειώσει το λύκειο και δεν μπορούν να σπουδάσουν λόγω οικονομικών. Ως απόφοιτοι λυκείου, λόγω και του ρατσισμού φυσικά δεν μπορούν να βρουν δουλειά. Συμπληρωματικά ο Σ6 για το ίδιο ζήτημα επισημαίνει «η σωστή αντιμετώπιση στα όποια προβλήματα θα πρέπει να είναι κοινωνικού χαρακτήρα και από πλευράς των Ρομά πρέπει να μπουν κάποια όρια και κάποιες υποχρεώσεις, διατηρώντας πάντα τα δικαιώματά τους. Αυτό που εγώ θέλω να τονίσω είναι η ανάγκη για εκπαίδευση των Ρομά. Να πάνε τα παιδιά μας στο σχολείο. Να μιλάμε δηλαδή σε μια νέα βάση, όχι μόνο για ίσα δικαιώματα, αλλά και για ίση αντιμετώπιση σε όλους τους τομείς της δημόσιας ζωής, με ίδιες υποχρεώσεις, ποινές και κυρώσεις με εκείνες που θα είχαμε όλοι μας αν για παράδειγμα δεν στέλναμε τα παιδιά μας στο σχολείο...».* Ο Σ6 επισημαίνει την αξία της εκπαίδευσης και επικαλείται την ανάγκη βοήθειας από πλευράς πολιτείας. Συγκεκριμένα μεταξύ άλλων ο Σ6 υποστηρίζει: *«πως η εκπαίδευση αποτελεί και για τους Ρομά την αρχή της λύσης όλων των προβλημάτων.»*

Στεγαστική μέριμνα

Σχετικά με το θέμα της στέγασής τους επισημαίνεται η παντελής απουσία του κρατικού μηχανισμού και σύμφωνα με τη γνώμη τους, όσες προσπάθειες έγιναν κατά το παρελθόν απώτερο στόχο είχαν την απομάκρυνσή τους από το κέντρο της πόλης για την αποφυγή συγκρούσεων με τους κατοίκους. Όπως επισημαίνει ο Σ7, «*Οι διαμαρτυρίες είναι συνεχόμενες για παραβάσεις και προκαλούν πανικό στους κατοίκους. Η συμβίωση μας μαζί τους δεν είναι η καλύτερη δυνατή. Παραπονούνται για προβλήματα θορύβου φασαρία, για κλοπές, χωρίς βέβαια πάντα να έχουν χειροπιαστά επιχειρήματα*» Συγκεκριμένα αναφέρει πως: «*δεν μπορεί να χρεώνεται σε όλους η παραβατική συμπεριφορά ορισμένων και υποστηρίζουν ότι οι ίδιοι και οι οικογένειές τους δέχονται καθημερινά προπηλακισμούς από κάτοικους*». Ο Σ7 χαμογελά και λέει: «*Καλώς ή κακώς είναι και αυτό μέσα στην κουλτούρα μας. Είμαστε λαός φασαριόζικος...*»

Όπως επισημαίνει η Σ8, κατά διαστήματα έχουν δράσεις για την κοινωνική ένταξη των Ρομά οι οποίες απέβησαν άκαρπες. Η Σ8 τονίζει: «*θα πρέπει να γίνουν συντονισμένα δράσεις, μαζικά από τους φορείς. Έγιναν πράγματα από το κράτος αλλά αποσπασματικά από διάφορους φορείς. Το πρόβλημα θα πρέπει να λυθεί με στρατηγική*».

Συμπερασματικά από τις συνεντεύξεις που πήραμε καταλήγουμε ότι,

α) Ως προς την κρατική παρουσία, η Τοπική Αυτοδιοίκηση στη χώρα μας άργησε πολύ να συνειδητοποιήσει την οξύτητα του προβλήματος των Ρομά. Αυτό είναι σαφές από τα λόγια των Τσιγγάνων αφενός και αφετέρου από τα έργα των Δήμων για την διευθέτηση της προβληματικής εγκατάστασης των Τσιγγάνων στα διοικητικά τους όρια.

Υπάρχει χαώδης κενό ανάμεσα, στο υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο, συμπεριλαμβανομένης της εθνικής στρατηγικής και της επιλογή επιχειρησιακών δράσεων για την κοινωνική ένταξη των Ρομά και την υλοποίηση της, σχετικά με τις πραγματικές ανάγκες των Ρομά. Με την αποσπασματική χρηματοδότηση, του κράτους, το συγκεντρωτισμό, την άνιση ανάπτυξη των περιφερειών και την έλλειψη πόρων για την οικονομική, κοινωνική, πολιτισμική και εκπαιδευτική ανάπτυξη.

Ως προς την εκπαιδευτική πολιτική, η Πολιτεία δεν έσκυψε σοβαρά πάνω στο πρόβλημα των Τσιγγάνων, με αιτιολογία το υψηλό κόστος, γεγονός που λειτουργεί ως ανασταλτικός παράγοντας και συμβάλει στην καθολική απουσία τους από την εκπαιδευτική διαδικασία. Επίσης μπορεί να ενισχύσει την ένταξη και παραμονή των Ρομά στο σχολείο με δράσεις

ευαισθητοποίησης των ίδιων των Ρομά και η Τ.Α. να αναλάβει πρωτοβουλίες για την προώθηση τους στην αγορά εργασίας αξιοποιώντας Εθνικά και Κοινοτικά προγράμματα

Ως προς την οικονομική πολιτική, πρωταρχική σημασία είναι η λήψη οικονομικών μέτρων για βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου, η συμμετοχή τους στην κοινωνική ζωή του τόπου κατοικίας τους και η ενθάρρυνσή τους για συνεισφορά στα κοινά, χωρίς σκοπιμότητες ψηφοθηρικής συναλλαγής.

Ως προς τη στεγαστική μέριμνα, η στέγαση των Ρομά αποτελεί τον πυρήνα για την κοινωνική τους ένταξη εφόσον επηρεάζει άμεσα όλους τους άλλους τομείς της ζωής τους. Επιδρά άμεσα στην κοινωνικοποίησή τους και λειτουργεί καθοριστικά στην παραμονή των παιδιών στο σχολείο, στην εύρεση εργασίας και στην κοινωνική τους αποδοχή. Παράλληλα, οποιαδήποτε παρέμβαση μετεγκατάστασης γινόταν, ουσιαστικά δεν έλυνε τα προβλήματα, αφού οι χώροι στους οποίους οι Τσιγγάνοι θα έπρεπε να μεταβούν, ήταν απομακρυσμένοι και άκρως ακατάλληλοι για διαμονή

Όσοι διαμένουν σε μόνιμες κατοικίες σε μεγάλο ποσοστό έχουν κοινωνικοποιηθεί και συμβιώνουν αρμονικά με τους υπόλοιπους κατοίκους. Αρκετοί από αυτούς δημιουργούν προβλήματα με αποτέλεσμα, οι κάτοικοι να διαμαρτύρονται για τη μη αστυνόμευση της περιοχής, υποστηρίζοντας ότι οι κλοπές σε σπίτια, ποδήλατα, οικιακό εξοπλισμό, κτηνοτροφική παραγωγή, αποτελούν καθημερινό φαινόμενο ενώ πολλαπλασιάζονται τα φαινόμενα προκλητικής συμπεριφοράς και απειλών από Ρομά που δρουν ανεξέλεγκτα.

Οι εντάσεις στο εσωτερικό μιας κοινότητας, ή μεταξύ μιας ευάλωτης ομάδας και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου πρέπει να εξετάζονται αναλυτικά και να λαμβάνονται υπόψη κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων κοινωνικής ένταξης. Αυτήν τη σχέση που αναστατώνει την κοινωνική συνοχή και δημιουργεί προβλήματα, από την μια στους Ρομά και από την άλλη στην ευρύτερη τοπική κοινότητα, καλείται η Τοπική Αυτοδιοίκηση να ισορροπήσει, διαμορφώσει και να σχεδιάσει δράσεις που επιλύουν το σύνολο των προβλημάτων.

Για όσα πάντως και αν κατηγορούνται οι Ρομά, δίκαια ή σύμφωνα με τους ίδιους πολλές φορές άδικα, ποιος είναι εκείνος που έστω και για λίγο δεν ζήλεψε τη μισθωμένη ζωή τους, την ανεμελιά, τα τραγούδια τους.

Κεφάλαιο . 4°.

Συμπεράσματα – συζήτηση

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα από το δείγμα της έρευνας, είναι εμφανή τα υψηλά επίπεδα αναλφαβητισμού αυτών που έχουν εγκαταλείψει την υποχρεωτική εκπαίδευση, και αυτών που δεν την ολοκλήρωσαν. Η διακοπή της εκπαίδευσης είναι ένα φαινόμενο που παρουσιάζει προοδευτική μείωση από γενιά σε γενιά, παρά ταύτα η συμμετοχή τους στην εκπαίδευση δεν παρουσιάζεται επαρκής, έτσι ώστε να ενισχύει και να βελτιώνει την επαγγελματική τους αποκατάσταση.

Οικογένεια και έμφυλες σχέσεις.

Μεγάλο ποσοστό είναι έγγαμοι, φαινόμενο που συνδέεται με τα ιδιαίτερα ήθη και έθιμα της συγκεκριμένης φυλής, σύμφωνα με τα οποία οι Ρομά παντρεύονται σε πολύ μικρή ηλικία. Ο πρόωρος γάμος των Ρομά γυναικών και η ανάληψη συζυγικών και οικογενειακών υποχρεώσεων από την εφηβική τους ηλικία, στέκονται εμπόδιο στην πρόθεση τους να τελειώσουν το σχολείο. Αποτέλεσμα των πρώιμων γάμων, είναι, οι γυναίκες που μένουν στο σπίτι, να ασχολούνται με τη φροντίδα των παιδιών τους, κατά συνέπεια είναι αναλφάβητες και δεν είναι σε θέση να παρέχουν τον αναγκαίο σχολικό προσανατολισμό στα παιδιά τους.

Οι Ρομά πιστεύουν ότι η οικογένεια είναι ο καλύτερος εκπαιδευτής για κάθε καινούργιο μέλος της. Αναλαμβάνει τη διαπαιδαγώγηση των νέων μελών και μέσα στους κόλπους της πλάθεται άψογα ο χαρακτήρας των παιδιών τους. Κοινωνικοποιούνται, καθώς τους παρέχεται ομαδική και συλλογική εκπαίδευση σε όλους τους τομείς. Κυρίως γιατί στον ίδιο συνήθως χώρο συγκατοικούν τρεις ή τέσσερις γενιές και κάθε μία φέρει τα δικά της χαρακτηριστικά.

Τα παιδιά, που μεγαλώνουν κάτω από αυτές τις συνθήκες, συνειδητοποιούν από πολύ νωρίς τη συνοχή και τους δεσμούς της οικογένειας και βιώνουν την ασφάλεια που τους εξασφαλίζει το οικογενειακό περιβάλλον. Είναι ελεύθερα να εξερευνήσει το χώρο και το περιβάλλον τους. Αναλάβουν πρωτοβουλίες και καλλιεργούν το αίσθημα της υπευθυνότητας. Πηγαίνουν με την οικογένεια τους για δουλειά, έρχονται σε άμεση επαφή με άτομα μη ρόμικης φυλής και εκπαιδεύονται στις δεξιότητες του επαγγέλματος που ίσως μελλο-

ντικά ακολουθήσουν, ενώ το σχολείο δεν συνδέεται άμεσα με την επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Η μάθηση έρχεται μέσα από την πράξη και τα παιδιά ωριμάζουν πολύ νωρίς καθώς αποκτούν εμπειρίες σε νεαρή ηλικία. .

Κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα.

Οι περισσότεροι διαμένουν σε χαμηλής ποιότητας καταλύματα, σε υποβαθμισμένες περιοχές με σοβαρές ελλείψεις στις υποδομές όπως ηλεκτροδότηση ύδρευση, αποχέτευση, κλπ, και δημιουργούν ένα ακατάλληλο περιβάλλον για όλους .

Το ποσοστό συμμετοχής των ανδρών Ρομά στα εκπαιδευτικά προγράμματα ήταν μεγαλύτερο. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να ερμηνευτεί ότι οι άνδρες ως αρχηγοί της οικογένειας ενδιαφέρονται περισσότερο και συμμετέχουν στα προγράμματα για επαγγελματική αποκατάσταση και κοινωνική ανέλιξη. Μικρό ποσοστό γυναικών εργάζεται περιστασιακά και οι περισσότερες γυναίκες δήλωσαν, πως συμμετείχαν στα συγκεκριμένα προγράμματα για να βοηθήσουν τα παιδιά τους στο σχολείο, να ξεφύγουν από την καθημερινότητα και να καλύψουν τον ελεύθερο χρόνο τους. Τα προγράμματα μπορεί να αποτελέσουν σημαντική διέξοδο, από την καθημερινή ρουτίνα με ουσιαστικά και εποικοδομητικά συμφέροντα για τους εκπαιδευόμενους, σύμφωνα και με διεθνείς οργανισμούς, που καταρτίζουν εκπαιδευτικά προγράμματα και προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης κοινωνικά στερημένων και απομονωμένων –αποκλεισμένων ατόμων (UNICEF:2011).

Η δεύτερη ηλικιακή ομάδα 25 έως 34 ετών ανέφερε, με μεγαλύτερη συχνότητα ότι, παρακολουθούν τα εκπαιδευτικά προγράμματα για να βελτιώσουν την καθημερινή τους ζωή. Αυτό μεταφράζεται από τις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές τους ανάγκες, τα όνειρα και τις φιλοδοξίες τους για την ζωή και το μέλλον τους.

Σtereότυπα και προκαταλήψεις.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός, η περιθωριοποίηση τους και η κοινωνική τους απομόνωση είναι από τα πιο βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Αποτέλεσμα αυτού είναι τακτικά να ενστερνίζονται επιθετικές πρακτικές για να υπερασφύονται στην ιδιαιτερότητα της πολιτισμικής τους ταυτότητας, της μη αποδοχής της διαφορετικότητας τους και των αρνητικών στερεοτύπων που τους επιρρίπτονται . Έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, δεν κατανοούν

τις υποχρεώσεις τους και τη λειτουργία των κανόνων Δικαίου ώστε να διεκδικούν τα δικαιώματά τους.

Ο ρατσισμός με τον οποίο κατ' επανάληψη αντιμετωπίζονται και το γεγονός ότι είναι αποκλεισμένοι από την αγορά εργασίας, τους οδηγούν σε παρεκκλίνουσες και παραβατικές συμπεριφορές. Οι συμπεριφορές αυτές αποτελούν έκφραση διαμάχης και συγκρούσεων μεταξύ Ρομά και μη Ρομά τοπικού πληθυσμού ως σχέση ανοχής, με διακρίσεις σε βάρος των Τσιγγάνων.

Ιδιαιτερότητες στην εκπαιδευτική διαδικασία

Οι πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, η κουλτούρα τους, τα ήθη και οι παραδόσεις τους, ο τρόπος ζωής τους, οι επαγγελματικές τους δραστηριότητες, αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα για την εκπαίδευσή τους.

Ένα μεγάλο ποσοστό εγκαταλείπουν το σχολείο για να εργαστούν προκειμένου να συμπληρώσουν το εισόδημα της οικογένειάς τους. Η φοίτηση είναι εξαιρετικά ευάλωτη από εξωτερικούς παράγοντες, όπως η μετακίνηση, τα οικονομικά προβλήματα που οδηγούν στην παιδική εργασία, η απόσταση από το σχολείο η έλλειψη κατάλληλης και μόνιμης στέγης κλπ

Αποτέλεσμα αυτού είναι, ότι τα παιδιά προτιμούν να πηγαίνουν στη δουλειά και όχι στο σχολείο, αφού το πρώτο τους εξασφαλίζει χρήματα ενώ το δεύτερο τους είναι δυσπρόσιτο και αδιάφορο. Ιδιαίτερα τα παιδιά που ξεκινούν το σχολείο και δεν γνωρίζουν τη γλώσσα του σχολείου, το οποίο αξιώνει την εκμάθησή της και απορρίπτει τη δική τους.

Για τα κορίτσια λόγος για τη διακοπή του σχολείου κυρίως είναι ο γάμος, παντρεύονται σε πρώιμη ηλικία, ως τα δεκατέσσερα, και αποκτούν την οικογένειά τους. Αυτό λειτουργεί ως ανασταλτικός παράγοντας για την ολοκλήρωση της εκπαίδευσής τους.

Επίσης ένας λόγος που δυσφορούν με το σχολικό περιβάλλον είναι η πειθαρχία. Οι Ρομά είναι ένας νομαδικός λαός που χαρακτηρίζεται από το στοιχείο της ελευθερίας το οποίο είναι έκδηλο σε κάθε πτυχή της ζωής τους. Τα σχολεία βρίσκονται συνήθως μακριά από τους καταυλισμούς και αυτό δυσκολεύει την πρόσβαση των παιδιών, απαιτεί πειθαρχία, τη

συμμόρφωση στους κανόνες του και την εφαρμογή τους. Η πειθαρχία έρχεται σε αντίθεση με την τσιγγάνικη κουλτούρα τους, γίνεται καταπιεστική καθώς αποδοκιμάζει τη συμπεριφορά τους, απορρίπτει το ντύσιμο τους, τη γλώσσα τους και κάθε άλλο στοιχείο της κουλτούρας του. Βασική αιτία του αναλφαβητισμού τους.

Το γεγονός αυτό αποδεικνύει τις τεράστιες ανάγκες εκπαίδευσης των Ρομά και κατά συνέπεια οφείλουμε να κατανοήσουμε την ανάγκη για την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τα οποία να απευθύνονται, κυρίως, σε άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, που ζουν και εργάζονται κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες.

Η ανταποδοτικότητα της εκπαίδευσης.

Οι περισσότεροι θεωρούν χάσιμο χρόνου την εκπαίδευση από τη στιγμή που δεν τους εξασφαλίζει καλύτερη δουλειά. Ακολουθούν μόνο τη βασική εκπαίδευση, δηλαδή εκμάθηση γραφής, ανάγνωσης και αριθμητικής, ώστε να μπορούν να συναλλάσσονται με άνεση και να διευκολύνονται στη καθημερινότητά τους.

Οι εκπαιδευόμενοι που φοιτούν σε όλες τις δομές εκπαίδευσης έχουν ως στόχους το ενδιαφέρον για μάθηση και γνώση. Την βελτίωση της επικοινωνιακής τους ικανότητας, την προετοιμασία και την βοήθεια από τις δομές εκπαίδευσης της πόλης για την επαγγελματική τους ανέλιξη με αποτέλεσμα οικονομική ευμάρεια και κοινωνικές απολαβές. Αρκετοί έχουν ενδοιασμούς κατά πόσο η εκπαίδευση μπορεί να αναβάθμιση της ζωής τους και αν επαληθεύεται ο αρχικός τους στόχος στο να ενισχύσουν τη θέση τους στην αγορά εργασίας.

Οι απόψεις πολλών σύγκλινου ότι η εκπαίδευση και οι γνώσεις που απέκτησαν τους βοηθούν ώστε να μπορούν να ανταπεξέλθουν στην καθημερινότητά τους. Υποστηρίζουν με ενθουσιασμό τη δεύτερη ευκαιρία που τους προσφέρεται μέσα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα για την κοινωνική τους ανάπτυξη και επαληθεύεται ότι νιώθουν την ανάγκη για συμβουλευτική και ηθική υποστήριξη, επικεντρωμένη στις ατομικές ανάγκες, και τις ικανότητές τους.

Θεωρούν ότι με την εκπαίδευση τους θα βοηθηθούν στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους, ώστε να αντισταθμίσουν τις μορφωτικές τους ελλείψεις και τους βοηθά στην ενεργή

συμμετοχή τους στο κοινωνικό γίνεσθαι. Αποδίδουν ικανοποιητική κριτική για το επίπεδο εκπαίδευσης, τις σχέσεις με τους εκπαιδευτές ώστε να υπερβούν τις όποιες δυσκολίες για την ολοκλήρωση της εκπαίδευσής τους, καθώς πιστεύουν ότι, αυτά που τους προσφέρει η εκπαίδευση, βελτιώνουν τη ζωή τους, ενισχύουν την αυτοπεποίθησή τους και την εικόνα που έχουν για τον εαυτό τους. Ελπίζουν ότι θα βελτιώσουν τον τρόπο ζωής τους, θα μεταβιβάσουν στα παιδιά τους με επαρκή τρόπο την κουλτούρα και την πολιτισμική τους ταυτότητα, και θα αναπτύξουν διαπροσωπικές σχέσεις αυξάνοντας έτσι το κοινωνικό τους κεφάλαιο.

Από τα ανωτέρω συμπεραίνουμε ότι, τα εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται σε Ρομά θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις συγκεκριμένες οικογενειακές συνθήκες των εκπαιδευομένων (πχ απασχόληση, οικογενειακές υποχρεώσεις- προγραμματισμός, στέγαση, ατομική υγιεινή, κ.α.).

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, είναι ενημερωμένη για τα τοπικά θέματα και βρίσκεται δίπλα στους πολίτες. Είναι αρμόδια για την εξεύρεση τρόπων και διαδικασιών, που θα διασφαλίζουν την αρμονική και αποτελεσματική λειτουργία των τοπικών κοινωνιών, αλλά και ευρύτερα της ελληνικής Κοινωνίας ώστε να διασφαλίζει στα μέλη της, ίση μεταχείριση και προστασία από το νόμο (Ιωακείμογλου 2001: 81). Οφείλει να παρέχει ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση, την αγορά εργασίας, να ενθαρρύνει τη συμμετοχή όλων των πολιτών στην οικονομική, κοινωνική, και πολιτισμική ζωή των τοπικών κοινωνιών, διατηρώντας την πολιτισμική τους ταυτότητα.

Έχει την δυνατότητα να κινητοποιήσει ομάδες πολιτών, συλλογικών φορέων και ευρύτερων θεσμών. Να αναλάβουν δράσεις που θα καταπολεμήσουν τους φόβους και τη μεροληψία τους, να προβάλλουν τις ιδιαιτερότητες των ευάλωτων ομάδων και γενικά να καλλιεργήσουν την ιδέα για κοινωνική συνοχή.

Ως τοπική κοινωνία έχουμε υποχρέωση να αποδεχτούμε την χαρακτηριστικά της ρόμικης καταγωγής, την κουλτούρα τους, την αξία της συμμετοχής τους στην οικονομική ζωή της χώρας, να αξιολογήσουμε αυτά που προσφέρουν στην πατρίδα, και την συνεισφορά τους στην πολιτιστική ζωή του τόπου μας.

Να υποστηρίξουμε και να παρέχουμε την ανάλογη προσοχή και την ευαισθησία στα θέματα που τους απασχολούν, για την αποδοχή και κατανόηση των προβλημάτων τους, με

επιδίωξη την αναγνώριση της τσιγγάνικης προσωπικότητας και να προωθήσουμε σχέσεις και σύμπραξης με φορείς και τον κοινωνικό περίγυρο.

Έργο της Τ.Α είναι να προωθεί τα ανθρώπινα δικαιώματα και να ενισχύει το σεβασμό, την αλληλεγγύη, να προάγει πνευματικά την ενσυναίσθηση, και να απομακρύνει τα φαινόμενα ρατσισμού, στερεοτύπων και προκαταλήψεων (Παπαχρήστος 2009: 278-286).

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση στη νέα της μορφή, οφείλει να αναδείξει τον κοινωνικό και ουσιαστικό της ρόλο, πάνω από τις όποιες διαχειριστικού χαρακτήρα αρμοδιότητες έχει στον τομέα της εκπαίδευσης και στα δρώμενα των τοπικών κοινωνιών.

Η συνεργασία Εκπαίδευσης και Τ.Α. ήδη τα τελευταία χρόνια συνεχώς αναπτύσσεται με προγράμματα για την Εκπαίδευση των Ρομά, την προώθηση της Ισότητας των Φύλων στην εκπαίδευση και τις τοπικές κοινωνίες, με τα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας (εκπαίδευση ενηλίκων), κ.ά..

Η παροχή ίσων ευκαιριών, ο σεβασμός και η καλλιέργεια της εθνικής ταυτότητας, των τοπικών πολιτισμών και των αξιών της δημοκρατίας, της αλληλεγγύης, της ανεκτικότητας, της κατανόησης του πολιτισμού τους είναι θέματα που έχουν άμεση σχέση με την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Πολιτικές, που προωθούν την ισότιμη συμμετοχή όλων των πολιτισμικών αναφορών στο κοινωνικό γίγνεσθαι, με απόλυτο σεβασμό στην ταυτότητα του καθενός.

Καθοριστικός είναι ο ρόλος του σχολείου, της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, των τοπικών κοινωνιών και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην ανάληψη πρωτοβουλιών για την αναγνώριση των προβλημάτων των Ρομά, την προώθηση καλών πρακτικών και την αποφυγή των φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού.

Δίνεται η δυνατότητα στην Τοπική Αυτοδιοίκηση και το σχολείο να αναπροσαρμόσουν τις πολιτικές τους στην κατεύθυνση της ομαλής ένταξης. Να πρωτοστατεί στη διαμόρφωση κοινωνικών και πολιτικών πρακτικών διαπαιδαγώγησης των τοπικών κοινωνιών σε θέματα που αφορούν την αποδοχή του άλλου, την άρση των στερεοτύπων και προκαταλήψεων, την αποφυγή ρατσιστικών φαινομένων και διακρίσεων. Έχει διαπιστωθεί ότι φορείς της επίσημης εκπαίδευσης, (π.χ. εκπαιδευτικοί), με τη στάση τους εκδηλώνουν τις ρατσιστικές τους διαθέσεις και απορρίπτουν τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των Ρομά, με συνέπεια να μην συμβάλλουν στην αποδοχή τους από τα υπόλοιπα παιδιά.

Προβλήματα που υπήρξαν στη συνεργασία Τ.Α. με τις εκπαιδευτικές αρχές. Μεταξύ άλλων:

1. μη παραχώρηση χώρων συχνά από τους Δημάρχους για τη φοίτηση των μαθητών, με πρόσχημα αντίδρασης των γονέων.
2. συνεπώς στερούμε από ορισμένες ομάδες πληθυσμού, Ελλήνων πολιτών, το δικαίωμα στη φοίτηση και τη μόρφωση
3. αδυναμία συντονισμού και συνεργασίας της Τ.Α και των τοπικών φορέων εκπαίδευσης, όσον αφορά τη φοίτηση των Ρομά
4. αντιρρήσεις και διαφωνίες εφαρμογής από δημοτικές αρχές, της κεντρικής εκπαιδευτικής πολιτικής,
5. η εκπαιδευτική νομοθεσία, προωθεί «την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών για εκπαιδευτική εξέλιξη και κοινωνική ολοκλήρωση ίση εκπαιδευτική μεταχείριση όλων των μαθητών ανεξαρτήτως κοινωνικής προέλευσης.» (Παπαχρήστος, 2008).
6. ανύπαρκτες γνώσεις των υπαλλήλων, που χειρίζονται θέματα σχετικά με την εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική. Οι γνώσεις των δημοτικών υπαλλήλων και η αντιμετώπιση των δημοτικών υπηρεσιών, ήταν και εξακολουθεί να είναι σε αναντιστοιχία με αυτές του Προγράμματος για την ένταξη των Τσιγγανοπαίδων. (Γκότοβος 2000:35-39).

Από τα ανωτέρω διαπιστώνουμε, την άμεση ανάγκη επιμόρφωσης των υπηρεσιών της Τ.Α. σε θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής. Το σχολείο και οι εκπαιδευτικοί στην πράξη, στο χώρο της τάξης, οι δημοτικές αρχές στον κοινωνικό περίγυρο και όλοι μαζί, να αντιπαλεύουμε το ρατσισμό, τις προκαταλήψεις, τις διακρίσεις και τη μάστιγα του κοινωνικού αποκλεισμού, που σχετίζεται άμεσα με τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού.

Προτάσεις δημιουργίας εκπαιδευτικών προγραμμάτων

Το εκπαιδευτικό σύστημα φαίνεται αδύναμο να ανταποκριθεί στις ανάγκες των Ρομά. Ο τρόπος με τον οποίο παρέχεται η εκπαίδευση, οι στόχοι, οι μέθοδοι, το περιεχόμενο των μαθημάτων δεν προσελκύει το ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων. Η εκπαίδευση απευθύνεται αποκλειστικά, στην πλειοψηφία μη τσιγγάνικου πληθυσμού και αποκλείει τις άλλες ομάδες. Με τα στοιχεία που συλλέξαμε από την έρευνα καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι

τα εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται στους Ρομά θα πρέπει να συμπεριλαμβάνουν και άλλες παραμέτρους για την αποτελεσματική εφαρμογή τους. Δηλαδή να θεσπιστεί διαδικασία με γνωσιολογικά τεστ, ώστε κάθε άτομο να εισάγεται ανάλογα με το επίπεδο των γνώσεων στο αντίστοιχο τμήμα. Η ηλικία και το φύλο να λαμβάνεται υπόψη κατά την σύσταση των τμημάτων, γιατί είναι συντελεστές που προσδιορίζουν τις εκπαιδευτικές ανάγκες. Να γίνει προσθήκη μαθημάτων στα εκπαιδευτικά προγράμματα, τα οποία να ανταποκρίνονται στις σύγχρονες απαιτήσεις π.χ. Αγγλικά, η Πληροφορική καθώς αποτελούν σημαντικό εφόδιο για την αγορά εργασίας. Απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων, οι οποίες θα συμβάλλουν σημαντικά στην άρση του κοινωνικού τους αποκλεισμού και τη βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου. Να λαμβάνονται υπόψη τα χαρακτηριστικά της ρόμικης καταγωγής τους και μέριμνα διατήρησης των παραδόσεων και των αντιλήψεων τους. Συνεχής επιμόρφωση και κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε θέματα εκπαίδευσης Ρομά και τέλος καλές πρακτικές οι οποίες ισχύουν στην ευρύτερη κοινωνία.

Σε πολλές περιπτώσεις έχει διαπιστωθεί ότι άτομα που έχουν ανάγκη άμεσης βοήθειας των κοινωνικών δομών και παροχών, είναι αποκομμένα από τον κοινωνικό ιστό. Στερούνται την πρόσβαση σε βασικές δομές, λόγω έλλειψης γνώσεων και δυνατότητας χρήσης των παροχών.

Η εκπαίδευση απευθύνεται σε όλα τα άτομα και ομάδες που ζουν σε μια κοινωνία και αναζητά λύσεις. Συμβάλει μέσα από την γνώση, να απαλλαγούν από τις στερεότυπες αντιλήψεις τους, να βελτιώσουν τις μεταξύ τους σχέσεις στη βάση της ισοτιμίας, της αμοιβαίας κατανόησης και της αλληλοαποδοχής.

Δίνεται η ευκαιρία μέσα από την επιστήμη και την εκπαίδευση, να προβληθούν τα κοινά στοιχεία που συνυπάρχουν στους πολιτισμούς. Να επικρατήσουν τα θετικά της σύγχρονης κοινωνίας και να διερευνηθεί η δομή της κοινωνίας, ως στοιχείο της διαφορετικότητας.

. Η εκπαιδευτική πολιτική, απαιτείται να λειτουργήσει ως πολιτική για την κατάργηση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων και ως πολιτική μεγέθυνση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Να σχεδιαστεί ο συντονισμός, και η αποδοτικότητα των υπηρεσιών που είδη υπάρχουν και όχι η δημιουργία νέων φορέων.

Πολλά από τα μέτρα που έχουν εφαρμοσθεί κατά το παρελθόν δεν είχαν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, αφενός λόγω του «περιθωριακού» ή του «προσθετικού» χαρακτήρα

τους, και αφετέρου, των αντιφάσεων εφαρμογής τους, που συσχετίζονται με την οργάνωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Συμπεραίνουμε, ότι ο τρόπος που ασκείται η Εκπαιδευτική πολιτική σε σχέση με τον τρόπο που προσεγγίζει την πολιτισμική μειονότητα των Ρομά αδυνατεί να τους επηρεάσει να συμμετάσχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία. Οι ίδιοι είναι πρόθυμοι να κάνουν υποχωρήσεις και να θυσιάσουν πολλά από τα χαρακτηριστικά τους, ώστε να ενσωματωθούν στον κοινωνικό ιστό. Αισθάνονται απομονωμένοι, εγκαταλειμμένοι και αφημένοι στην τύχη τους. Ο αναλφαβητισμός τους είναι τροχοπέδη σε όλες τις πτυχές της ζωής τους και λειτουργεί ως αρνητικός παράγοντας διεκδίκησης των δικαιωμάτων τους.

Η έρευνά έδειξε ότι οι εκπαιδευόμενοι ανεξαρτήτως φύλου, οικονομικής κατάστασης κλπ., είναι θετικοί στο θέμα της εκπαίδευσης, με έντονη διάθεση κοινωνικής ένταξης και επικοινωνίας με τους υπόλοιπους πολίτες.

Η Εκπαιδευτική πολιτική, χρειάζεται πολιτειακή κρίση, κοινωνική σύμπραξη, μεθόδευση και οργάνωση για την απόδοση κοινωνικών αξιών. Συνέργεια με επιστημονική γνώση, και όχι μόνο χρηματοοικονομικό σχεδιασμό και χρηματοδοτικά προγράμματα. Προϋποθέτει πολιτική βούληση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και χάραξη κοινωνικής και εκπαιδευτικής πολιτικής. Πολιτικές που εστιάζονται όχι μόνο σε τοπικό επίπεδο αλλά σε συνεργασία με τους φορείς για τη διαμόρφωση αποτελεσματικής και ολοκληρωμένης Εθνικής Εκπαιδευτικής πολιτικής.

Πηγές - Βιβλιογραφία

Βασιλειάδου, Μ. (1987). *Μελέτη για την αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών προβλημάτων των Τσιγγάνων* Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ-Γ.Γ.Λ.Ε.

Βασιλειάδου, Μ. & Παυλή –Κορρέ,Μ. (1998). *Η εκπαίδευση των Τσιγγάνων –Όποιος ξέρει πολλά, πολλά τραβάει αλλά επίσης Όποιος τραβάει πολλά, πολλά ξέρει.* Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ. –Γ.Γ.Λ.Ε.

Βεργίδης, Δ.(1995). *Νεορατσισμός και σχολείο. Η περίπτωση των τσιγγάνων στην Ελλάδα.* Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Γ.Γ.Λ.Ε.

Δημουλάς, Κ.(1998). *Κοινωνικός Αποκλεισμό. Η ελληνική εμπειρία.* Αθήνα: Gutenberg

Γκότοβος, Α.(2002). *Εκπαίδευση και Ετερότητα. Ζητήματα Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής.* Αθήνα: Μεταίχμιο.

Έξαρχος, Γ.(1998). *Κοινωνικός αποκλεισμός των τσιγγάνων. Η ελληνική εμπειρία.* Αθήνα: Gutenberg.

Ευστράτογλου, Α.(1999). *Οικονομικές και κοινωνικές διαστάσεις του αναλφαβητισμού στην Ελλάδα.* Αθήνα: Τυπωθήτω.

Ίσαρη, Φ.(2015). *Συμβουλευτική Ψυχολογία.* Τμήμα ΦΠΨ, ΕΚΠΑ

Ιωσηφίδης, Θ.(2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες.* Αθήνα: Κριτική.

Καλούτση, Α. (1993). *Παιδί και πληθυσμιακές μετακινήσεις.* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Καραθανάση, Ε. (2000). *Το κατοικείν των Τσιγγάνων. Ο βιο-χώρος και ο κοινωνικός χώρος των Τσιγγάνων.* Αθήνα: Gutenberg.

Κάτσικας, Χ. & Πολίτου, Ε. (1999). *Τσιγγάνοι, Μειονοτικοί, Παλινοστούντες και Αλλοδαποί στην Ελληνική Εκπαίδευση. Εκτός Τάξης το Διαφορετικό.* Αθήνα: Gutenberg.

- Κόκκος, Α. (2005), Εκπαίδευση Ενηλίκων: *Ανιχνεύοντας το πεδίο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κόμης, Κ.(1998). *Τσιγγάνοι Ιστορία, Δημογραφία, Πολιτισμός*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κιόχος, Π. (1993). *Περιγραφική Στατιστική*. Αθήνα: Interbooks.
- Κυρίδης, Α.(2014). *Ευπαθείς Κοινωνικές Ομάδες και Δια Βίου Μάθηση*. Αθήνα: Gutenberg
- Λάμνιαν, Κ.(2001). *Κοινωνιολογική θεωρία και εκπαίδευση: Διακριτές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Λαμπρίδης, Ε.Α. (2006). *Σtereότυπο –Προκατάληψη –Κοινωνική Ταυτότητα*. Μελετώντας τις δυναμικές της κοινωνικής αναπαράστασης για τους Τσιγγάνους. Αθήνα: Gutenberg.
- Μαντούβαλου, Μ. & Μαυρίδου, Μ.(2007). *Ο κοινωνικός αποκλεισμός μέσα από το παράδειγμα των τσιγγάνων*.
- Μαραγκουδάκη, Ε. (1998). Δίγλωσση εκπαίδευση και εκπαίδευση των Ρομ: *απ' την πλευρά των γονέων*. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων ΕΠΕΑΕΚ: Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων.
- Μάρκου, Γ. (2008). *Η προσπάθεια ανάπτυξης μιας εθνικής πολιτικής για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των Τσιγγάνων*.
- Μάρκου, Γ. (2013). *Μια ελπιδοφόρα προοπτική στη διαπολιτισμική ένταξη των Τσιγγάνων: Στοχασμοί μέσα από την εμπειρία του προγράμματος για την εκπαίδευση των Τσιγγανοπαίδων*.
- Μήτσης, Ν. (2004). *Η Διδασκαλία της γλώσσας υπό το πρίσμα της επικοινωνιακής προσέγγισης*. Αθήνα: Gutenberg
- Μουχελή, Α. (1996). *Τσιγγάνοι και κοινωνικός αποκλεισμός*. Αθήνα: Ε.Κ.Κ.Ε.

Μωραΐτου, Μ. (2013). *Η υγεία των Ρομά που ζουν στην Ελλάδα. Μελέτες και Εφαρμογές*. Στο Α. Λυδάκη *Ρομά. Πρόσωπα πίσω από τα Στερεότυπα* (σ. 131-150). Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Ντούσας, Δ. (1997). *Rom και Φυλετικές Διακρίσεις*. Αθήνα: Gutenberg.

Παπακωνσταντίνου, Γ.(2000). *Οικονομική, κοινωνική, πολιτισμική κατάσταση των Τσιγγάνων στην Ελλάδα. Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στην εκπαίδευση των Τσιγγάνων*. Αθήνα: Γ.Γ.Λ.Ε. (Πρακτικά συνεδρίου).

Παπακωνσταντίνου, Γ. Βασιλειάδου, Μ. & Παυλή-Κορρέ, Μ. (2004). *Οικονομική Κοινωνική-Πολιτισμική κατάσταση των Τσιγγάνων στην Ελλάδα*. Πρώτη (1998) και δεύτερη (1999) στο Πρόγραμμα: Ένταξη Τσιγγανοπαίδων στο Σχολείο. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Παρθένης, Χ. & Φραγκούλης, Γ.(2016). *Η Διαπολιτισμική εκπαίδευση απέναντι σε νέες προκλήσεις. Ρομά μια θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση*. Πανεπιστήμιο Κρήτης: Τμήμα ΠΤΠΕ,

Πουρκός, Μ. Δαφέρμος, Μ. (2010). *Ποιοτική έρευνα στις κοινωνικές επιστήμες*. Επιστημολογικά, μεθοδολογικά και ηθικά ζητήματα. Αθήνα: Τόπος,

Παπαδημητρίου, Γ. Φλώρου, Γ. Αναστασιάδου, Σ. (2001). Κλίμακες αξιολόγησης:

Η περίπτωση της κλίμακας Likert. Οι κλίμακες Likert (Likertscale).

Πρόκου, Ε. (2004), *Παγκοσμιοποίηση, Κοινωνία της Γνώσης και Δια Βίου Μάθηση*. Εκπαίδευση Ενηλίκων. Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ.

Σπανού, Ε. (1999). *Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Σπυριδάκης, Μ. Λεοντίδου, Λ. Ιωσηφίδης, Θ. (2006). *Ποιοτική κοινωνική έρευνα*. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις και ανάλυση δεδομένων. Αθήνα: Κριτική.

Συλλογικό έργο, Πολίτου, Ε. Μάρκου, Γ. Τρουμπέτα, Σ. Μαυρομμάτης, Γ. Κουτσακιώτης, Γ. Ράντης, Μ. Αθανασοπούλου, Ι. (2008). *Οι Ρομά στο σύγχρονο ελληνικό κράτος*. Αθήνα: Κριτική.

Τερζοπούλου, Μ. & Γεωργίου, Γ. (1998). *Οι Τσιγγάνοι στην Ελλάδα. Ιστορία-Πολιτισμός*. Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ.- Γ. Γ. Λ. Ε.

Τρουμπέτα Σ.(2008). *Οι Ρομά στο σύγχρονο ελληνικό κράτος: Συμβιώσεις-Αναιρέσεις-Απουσίες*. (σ. 153-188). Αθήνα: Κριτική.

Τσιώλης, Γ. (2014). *Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.

Τσιάκαλος, Γ. (1998). *Κοινωνικός Αποκλεισμός. Η Ελληνική Εμπειρία*. Αθήνα: Gutenberg.

Χαλκιώτης, Δ. (2000). *Η πολιτική του ΥΠ.Ε.Π.Θ. για την Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων. Ο Ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Εκπαίδευση των Τσιγγάνων*. Αθήνα: Γ. Γ.Λ.Ε. Πρακτικά Συνεδρίου

Ξενόγλωσση

Bogdan, R. & Biklen, S. (2003). *Qualitative Research for Education: An introduction to Theory and Methods*. Boston.

Bartolome, L. (1994). *Beyond the methods fetish: Toward a humanizing pedagogy*. Harvard. Αθήνα: Δελφίνι.

Bourdieu, P.(2004). *Για την εκπαίδευση του μέλλοντος* Οι προτάσεις του Πιερ Μπουρντιέ. Αθήνα, Νήσος.

Bourdieu, P. (2005). *Για την επιστήμη και τις κοινωνικές χρήσεις της*. Αθήνα: Πολύτροπον.

Bourdieu, P. & Passeron, J.(1977). *Reproduction in Education, Society and Culture*. London: Sage.

Cambell, D. (1999). *Σtereότυπα και αντίληψη των διαφορών μεταξύ των ομάδων*. Αθήνα: Οδυσσέας.

Dikaiou, M.(1990). *Illiteracy and Tsigani minority children in Northern Greece: An exploration of parents' and children's views*. International Migration.

Jarvis, P.(2004), *Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Κατάρτιση: Θεωρία Εισαγωγή στην εκπαίδευση ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Plc.Edwards, R., & Holland, J. (2013). *What is qualitative interviewing?* London: Bloomsbury Publishing.

Φεντ, Χ.(1989). *Κοινωνική ένταξη και εκπαίδευση*. Μια εισαγωγή στην έρευνα της κοινωνικής ένταξης. Αθήνα: Καστανιώτη.

Fraser, A.(1992). *The Gypsies*. Oxford, Blackwell Publishers. Αθήνα: Οδυσσέας.

Liegeois Jean Pierre, (1987). *School Provision for Gypsy and Traveller Children of the European Communities*. Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Mariro, A. (1996). *Η UNESCO και η εκπαίδευση των εθνικών και γλωσσικών μειονοτήτων*. Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Γ.Γ.Λ.Ε.

NUI Maynooth., April,1-3, 2004.Planet. (2007). *Ανάλυση των μετρήσεων της σχολικής διαρροής και καταγραφή υπαρχόντων συστημάτων, απόψεων και προτάσεων καταπολέμησης της σχολικής διαρροής*. Αθήνα: Planet.

Rogers, A.(1999). *Η εκπαίδευση ενηλίκων* . Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ηλεκτρονικές Πηγές

Πολίτου, Ε.(1996). *Τσιγγάνοι και σχολείο. Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*.
www.heromact.gr

Παπαγεωργίου, Ι. (2015).*Θεωρία δειγματοληψίας* κεφ 3. Στρωματοποιημένη Δειγματοληψία. Αθήνα: Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/1302> εκδόσεις Καλλιπος.

Σαρακινιώτη, Α. & Παπαδοπούλου, Α. (2008). Η εκπαιδευτική πολιτική για τους Έλληνες τσιγγάνους ως έκφραση κοινωνικής δικαιοσύνης: *Πολιτικός σχεδιασμός, εκπαιδευτική εφαρμογή, σχέσεις και ανασχέσεις*. WWW.eriande.elemedu.upatras.gr

Φουσκάκης, Δ.(2013). *Ανάλυση δεδομένων με τη χρήση R*. Κεντρική-Διάθεση
Bookstation.gr

Νομοθεσία

Εγκύκλιοι

- Εγκύκλιος της Δ/νσης Σπουδών Π.Ε. του ΥΠΕΠΘ – 14.4.1987
 - Η εκπαίδευση των παιδιών των τσιγγάνων
- Εγκύκλιος της Δ/νσης Σπουδών Π.Ε. του ΥΠΕΠΘ – 16.9.1992
 - Αλφαριθμητισμός Τσιγγανοπαίδων και δημιουργία προπαρασκευαστικών τμημάτων διδασκαλίας στα σχολεία
 - 1994 εισαγωγή διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στα σχολεία
- Εγκύκλιος της Δ/νσης Σπουδών Π.Ε. του ΥΠΕΠΘ – 22.8.1995
 - Εγγραφή και φοίτηση Τσιγγανοπαίδων στο νηπιαγωγείο και στο δημοτικό σχολείο
- Εγκύκλιος της Δ/νσης Σπουδών Π.Ε. του ΥΠΕΠΘ – 22.8.1995
 - Απόκτηση τίτλου σπουδών δημοτικού σχολείου από όσους συμπλήρωσαν το όριο ηλικίας της υποχρεωτικής εκπαίδευσης
- Υπουργική Απόφαση Φ 4/155/Γ 1/1257/11.9.1996
 - Καθιέρωση κάρτας φοίτησης τσιγγανοπαίδων- μετακινούμενου μαθητή για την μείωση της σχολικής διαρροής
- Εγκύκλιος της Δ/νσης Σπουδών Π.Ε. του ΥΠΕΠΘ – 1.9.1999
 - Φοίτηση Τσιγγανοπαίδων- στόχος του υπουργείου είναι η ένταξη των Ρομά μαθητών στις κανονικές τάξεις των σχολείων και όχι στις προπαρασκευαστικές τάξεις
- Υπουργική Απόφαση – Φ 10 / 20 / Γ 1 / 7.9.1999
 - Ίδρυση και λειτουργία Τάξεων Υποδοχής και Φροντιστηριακών Τμημάτων
- Εγκύκλιος της Δ/νσης Σπουδών Π.Ε. του ΥΠΕΠΘ – 6.3.2000
 - Όριο ηλικίας για φοίτηση μαθητών στο δημοτικό σχολείο –να γίνονται θετικές εξαιρέσεις για την εγγραφή των παιδιών στο σχολείο ασχέτως ηλικίας ή διαθέσιμων εγγράφων
- Εγκύκλιος του Υπουργείου Εθν. Οικονομίας και Οικονομικών – 8.7.2002

- Εισοδηματική ενίσχυση οικογενειών με τέκνα υποχρεωτικής εκπ/σης και χαμηλά εισοδήματα- το μέτρο αφορά κυρίως μαθητές Ρομά

• Εγκύκλιος της Δ/σης Σπουδών Π.Ε. του ΥΠΕΠΘ – 17.9.2003

- Εφαρμογή προγράμματος « Ένταξη τσιγγανοπαίδων στο σχολείο »

• Έγγραφο του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας – 5.9.2006

- Εφαρμογή προγράμματος « Ένταξη τσιγγανοπαίδων στο σχολείο »

• Εγκύκλιος της Δ/σης Σπουδών Π.Ε. του ΥΠΕΠΘ – 10.9.2008

- Εγγραφή και φοίτηση Ρομά

• Εγκύκλιος της Δ/σης Σπουδών Π.Ε. του ΥΠΕΠΘ – 3.10.2008

- Προγράμματα για την ενεργό ένταξη Παλιννοστούντων, Αλλοδαπών και Ρομά μαθητών στο εκπαιδευτικό μας σύστημα

• Εγκύκλιος Δ/σης Σπουδών Π.Ε. ΥΠΑΔΒΜΘ αρ. 102679/Γ1/20-8-2010

- Εγγραφή και σχολική παρακολούθηση των παιδιών Ρομά 2010-2011

• Εγκύκλιος Περιφερειακής Δ/σης Π.Ε. & Δ.Ε. Κεντρικής Μακεδονίας αρ. 12061/1-10-2010

- Αναφορά για εκπαιδευτικό αποκλεισμό παιδιών Ρομά

• Εγκύκλιος Δ/σης Σπουδών Π.Ε. ΥΠΑΔΒΜΘ αρ. 123316/Γ1/4-10-2010

- Εισοδηματική ενίσχυση οικογενειών με τέκνα υποχρεωτικής εκπαίδευσης και χαμηλά εισοδήματα

• Εγκύκλιος Δ/σης Σπουδών Π.Ε. ΥΠΑΔΒΜΘ αρ. 132975/Γ1/21-10-2010

- Τήρηση των διατάξεων σχετικά με την εγγραφή και σχολική παρακολούθηση των παιδιών Ρομά

• Εγκύκλιος Δ/σης Σπουδών Π.Ε. ΥΠΑΔΒΜΘ αρ. 39563/Γ1/31-3-2011

- 8η Απριλίου 2011 Παγκόσμια Ημέρα των Ρομά - εκστρατεία DOSTA στην Ελλάδα

- Εγκύκλιος Δ/νσης Σπουδών Π.Ε. ΥΠΔΒΜΘ αρ. 18357/Γ1/21-2-2012
- Πρόγραμμα – «Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά, Δράση 5 ψυχοκοινωνική στήριξη»

- Εγκύκλιος Δ/νσης Σπουδών Π.Ε. ΥΠΔΒΜΘ αρ. 29346/Γ1/19-3-2012

- Υπουργική απόφαση, αρ. 2/46354/0026/20.7.2012 (Φ.Ε.Κ. 2204 τ.Β΄/26-7-2012)Καθορισμός διαδικασίας & δικαιολογητικών για την πληρωμή της εισοδηματικής ενίσχυσης οικογενειών με τέκνα υποχρεωτικής εκπαίδευσης και χαμηλά εισοδήματα

- Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης. (2013). *Πλαίσιο Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά*. Αθηνά: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης

Παράρτημα 1ο.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Φύλο.....

2. Ημερομηνία γέννησης.....

3. Τόπος διαμονής /Καταυλισμός.....

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Α. Άγαμη/ος β. Έγγαμη/ος Γ. Χήρα/ος

δ. Σε διάσταση Ε. Διαζευγμένη/ος στ. Άλλο.....

Έχετε παιδιά; ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ΝΑΙ συμπληρώστε: Αριθμός:

Ηλικίες : Από Έως

Είστε Εργαζόμενος Αυτοαπασχολούμενος Άνεργος

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Γνωρίζετε Γραφή	ΝΑΙ		ΟΧΙ	
Ανάγνωση Γλώσσα:	ΡΩΜΑΝΙ		ΕΛΛΗΝΙΚΑ	
Δημοτικό	ΝΑΙ		ΟΧΙ	
Γυμνάσιο - Λυκείο	ΝΑΙ		ΟΧΙ	

Γιατί παρακολουθείτε το Εκπαιδευτικό πρόγραμμα ;

Παρακαλούμε αξιολογήστε στην κλίμακα 1-5 τους λόγους για τους οποίους παρακολουθείτε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα (1 έχει μικρότερο αντίκτυπο, 5 έχει μεγαλύτερη επιρροή) και παρακαλούμε απαντήστε σε όλες τις προτάσεις.

	1	2	3	4	5
Εκμάθησης ελληνικής γλώσσας					
Βελτίωση επικοινωνιακής ικανότητας					
Επιδίωξη κοινωνικής επαφής					
Γενικότερο ενδιαφέρον για μάθηση & γνώση					
Επαγγελματική ανέλιξη					
Βελτίωση οικογενειακών σχέσεων					
Επιδίωξη νέων κοινωνικών ερεθισμάτων					
Παρακολουθώντας την εκπαιδευτική διαδικασία θα συνεχίσετε τις σπουδές σας;					
Σε ποιο βαθμό το πρόγραμμα σπουδών αξιολογεί προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες					
Το πρόγραμμα σπουδών βοηθά στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς σας;					

Απασχόληση- Ανεργία

Παρακαλούμε αξιολογήστε στην κλίμακα 1-5 τους λόγους για τους οποίους το ποσοστό ανεργίας στους Ρομά είναι τόσο υψηλό (1 έχει μικρότερο αντίκτυπο, 5 έχει μεγαλύτερη επιρροή) και παρακαλούμε απαντήστε σε όλες τις προτάσεις.

	1	2	3	4	5
Η εκπαίδευση σας βοηθάει να έχετε πρόσβαση στην εργασία					
Η χαμηλή εκπαίδευση, ικανότητες και δεξιότητες συμβάλλουν στην ανεργία					
Έχετε πρόσβασης στα κέντρα εύρεσης εργασίας					
Υπάρχουν διακρίσεις από τους εργοδότες					
Υπάρχουν διακρίσεις από τους συναδέλφους					
Τα έσοδα από την απασχόληση είναι χαμηλότερα ή τα ίδια σε σχέση με την κρατική κοινωνική στήριξη					
Η εργασία δεν ταιριάζει με τον τρόπο ζωής σας					
Θέλετε να αναπτύξετε επιχειρηματική δραστηριότητα					
Έχετε δυσκολίες με τη σωματική εργασία					
Άλλο					

Μπορείτε να αναφέρετε δύο θετικά στοιχεία του προγράμματος εκπαίδευσης;

Μπορείτε να αναφέρετε δύο αρνητικά στοιχεία του προγράμματος εκπαίδευσης;

ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ- ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Περιγράψτε την κατοικία σας σύμφωνα με τις παρακάτω επιλογές:

σκηνή

πρόχειρη κατασκευή

σπίτι

άλλο.....

Υπάρχουν διαμορφωμένοι δρόμοι στην περιοχή Διαμονής σας;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Υπάρχει υδροδότηση στην περιοχή διαμονής σας;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Υπάρχει ηλεκτροδότηση στην περιοχή διαμονής σας;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Υπάρχει αποχετευτικό σύστημα στην περιοχή Διαμονής σας;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Είστε ευχαριστημένη από την κατοικία σας;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Αν όχι τι θα θέλατε να αλλάξετε;.....

Σας ευχαριστούμε πολύ για τη συνεργασία σας!!!

Παράρτημα 2ο.

Περιεχόμενα Προγραμμάτων Γλωσσικής Εκπαίδευσης Προγράμματα

Γλώσσα Ι Ωρες:50

Βασικοί στόχοι:

Ενίσχυση του αλφαριθμητισμού των ενηλίκων τσιγγάνων, ώστε να ανταποκρίνονται σε καταστάσεις της καθημερινής ζωής και να καλυτερεύσουν τη θέση τους στο κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον.

Συμμετέχοντες Ενήλικες: Ενήλικες Τσιγγάνοι, που δεν έχουν φοιτήσει καθόλου στο σχολείο ή έχουν παρακολουθήσει ορισμένες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου.

Ενότητες:

- Γράμματα και Λέξεις,
- Χαιρετισμοί και Συστάσεις,
- Προσωπικές Σχέσεις,
- Καθημερινή Ζωή,
- Κοινωνική Ζωή,
- Διατροφή,
- Ενδυμασία,
- Διαμονή,

Επανάληψη: Ενότητες 1-8.

- Εκπαίδευση,
- Επαγγέλματα,
- Αγορά,
- Υπηρεσίες.

Εκπαιδευτικά Υλικά: «Ταξίδι στη Γλώσσα ΙΙ» Ωρες:50, Ενότητες1-13.

Βασικοί στόχοι: Ενίσχυση του αλφαριθμητισμού των ενηλίκων τσιγγάνων, ώστε να ανταποκρίνονται σε καταστάσεις της καθημερινής ζωής και να καλυτερεύσουν τη θέση τους στο κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον.

Συμμετέχοντες Ενήλικες: Ενήλικες Τσιγγάνοι, που δεν έχουν φοιτήσει καθόλου στο σχολείο ή έχουν παρακολουθήσει ορισμένες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου, η έχουν ολοκληρώσει επιτυχώς το πρόγραμμα «Ταξίδι στη Γλώσσα Ι».

Ενότητες:

- Υγεία,
- Μετακινήσεις,
- Μικρές Αγγελίες,

Επανάληψη Ενότητες:1-16.

- Τελετές,
- Κοινότητα,
- Ρόλοι Φύλων,
- Ενημέρωση,
- Γιορτές,
- Δικαιώματα-Υποχρεώσεις,
- Ρομά και Ελληνικός Πολιτισμός,

Επανάληψη Ενότητες :18-24.

- Γενική Επανάληψη.

Εκπαιδευτικά Υλικά : «Ταξίδι στη Γλώσσα », Ενότητες 14-26.

Αναλυτικότερα, τα συγκεκριμένα εκπαιδευτικά προγράμματα παρέχουν τη δυνατότητα στους εκπαιδευόμενους να αναπτύξουν νέες δεξιότητες και ικανότητες, για οικονομική, τεχνολογική, πολιτιστική και κοινωνική ανάπτυξη.

Ενθαρρύνουν, ακόμη, τη διαδικασία απόκτησης νέων γνώσεων, ανοίγουν νέους δρόμους για συνεχή μάθηση και διαμορφώνουν προϋποθέσεις για προσωπική ανάπτυξη και βελτίωση της επαγγελματικής ζωής και του βιοτικού επιπέδου των ατόμων.

Το βιβλίο ήταν εμπλουτισμένο με φωτογραφικό υλικό προερχόμενο, κυρίως, από εικόνες του διαδικτύου. Κι εδώ έγινε προσπάθεια ώστε οι εικόνες, που επιλέχθηκαν, να παραπέμπουν στο περιεχόμενο κάθε ενότητας και να ενισχύουν το ενδιαφέρον για την παρακολούθηση του κάθε μαθήματος.

Τέλος, τόσο οι δραστηριότητες, όσο και οι φωτογραφίες, παρακινούσαν τον εκπαιδευτή να ασχοληθεί περαιτέρω με την ανεύρεση παράπλευρου υλικού από τον τύπο και τις τρέχουσες πρακτικές της καθημερινότητας.

Συμπερασματικά, τα ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα, που είχαν καταρτιστεί από το Ι.Δ.ΕΚ.Ε. και μέσω του Κ.Ε.Ε. απευθύνονταν στους Ρομά, στόχευαν, ιδιαίτερα, στην ενίσχυση του αλφαριθμητισμού των ενηλίκων Ρομά, ώστε να ανταποκρίνονται σε καταστάσεις της καθημερινής ζωής και να βελτιώνουν τη θέση τους στο κοινωνικό-οικονομικό περιβάλλον.

Εξάλλου, τα χαμηλά ποσοστά φοίτησης των παιδιών των ενηλίκων Ρομά στο σχολείο και τα υψηλά ποσοστά απουσιών τους, δείχνουν αφενός, μεν, ότι οι μαθητές και οι γονείς δεν είναι πεπεισμένοι για τη σημασία της εκπαίδευσης και αφετέρου, δε, ότι τα σχολεία τείνουν να έχουν μια πιο απαισιόδοξη στάση απέναντι στη φοίτηση των συγκεκριμένων μαθητών.

Άλλωστε, το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο των ίδιων των γονέων επιδρά στην ικανότητά τους να υποστηρίξουν τα παιδιά τους στη μάθηση και περιορίζει τις φιλοδοξίες τους, όπως, επίσης και οι εμπειρίες διακρίσεων και προκατάληψής τους, τους εμποδίζουν να κατανοήσουν πως τα τυπικά εκπαιδευτικά προσόντα μπορούν να μετουσιωθούν σε καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και ευκαιρίες απασχόλησης.

Κατά συνέπεια, η υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων δύναται να οδηγήσει σε αλλαγή σκέψης και αντιλήψεων πρώτα των ενηλίκων Ρομά, ώστε να αντιληφθούν τη σημασία της εκπαίδευσης, τόσο για τους ίδιους, όσο και για τα παιδιά τους.

Παράρτημα 3^ο

Το ΟΠΔ του Δήμου Ι.Π. Μεσολογγίου

Ενσωμάτωση των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων Ρομά.

Κέντρο στήριξης και δημιουργικής απασχόλησης Ρομά & Ευπαθών Κοινωνικά Ομάδων

ΔΡΑΣΕΙΣ:

- Ενίσχυση της πρόσβασης και φοίτησης στην προσχολική αγωγή.
- Ενδοσχολικές παρεμβάσεις για την σχολική ένταξη και την υποστήριξη της τακτικής φοίτησης.
- ενίσχυση της πρόσβασης στα κέντρα εκπαίδευσης Ενηλίκων και στα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας
- παροχή συμβουλευτικής ψυχολογικής στήριξης
- Επιμορφωτική υποστήριξη των εκπαιδευτικών και στελεχών κοινωνικής Προστασίας & Πρόνοιας.
- Σύνδεση σχολείου, οικογένειας και τοπικής κοινωνίας.
- Πρόγραμμα μουσικών θεατρικών εργαστηρίων ανάδειξης πολιτισμού και διαπολιτισμικότητας Ρομά
- Δικτύωση σχολείων και βέλτιστων καλών πρακτικών με άλλες δομές
- Καταπολέμηση των διακρίσεων λόγου φύλου, φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.
- Προγράμματα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών, κυρίως μαθητών και νέων, σχετικά με τα δικαιώματα των ευπαθών κοινωνικά ομάδων.
- Δημιουργία Συμβουλευτικού Τοπικού Κέντρου για την στήριξη πληθυσμιακών ομάδων που βιώνουν διακρίσεις και αποκλεισμό, για την παροχή υπηρεσιών κοινωνικής στήριξης

Η ανάλυση SWOT είναι ένα εργαλείο στρατηγικού σχεδιασμού το οποίο χρησιμοποιείται στην προκειμένη περίπτωση για την ανάλυση των στοιχείων της Κοινωνικής υπηρεσίας του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος ώστε να πάρει απόφαση σε σχέση με τους στόχους που έχει θέσει για την κοινωνική ένταξη των Ρομά .

Αναλυτικά παρουσιάζονται και μελετώνται τα δυνατά (Strengths) και αδύνατα (Weaknesses) σημεία της Κοινωνικής Υπηρεσίας καθώς και οι ευκαιρίες (Opportunities) και οι απειλές (Threats) που υπάρχουν.

Τα δυνατά και αδύνατα σημεία αφορούν το εσωτερικό περιβάλλον της υπηρεσίας καθώς προκύπτουν από τους εσωτερικούς πόρους που αυτή κατέχει (π.χ. ικανότητες προσωπικού και στελεχών, τεχνογνωσία, ικανότητα να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις, κλπ.).

Αντιθέτως οι ευκαιρίες και οι απειλές αντανακλούν σε μεταβλητές του εξωτερικού περιβάλλοντος στην ομάδα στόχου που απευθύνεται. Η ανάλυση SWOT είναι ένα χρήσιμο και συμπληρωματικό μέσο που βοηθά στην εξαγωγή βασικών συμπερασμάτων και κατά την εφαρμογή της επιχειρείται να απαντηθούν ερωτήματα όπως:

Ανάλυση SWOT Πλεονεκτήματα Αδυναμίες, Ευκαιρίες, Απειλές

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ
<ul style="list-style-type: none"> • Αστικοδημοτική τακτοποίηση της πλειονότητας του πληθυσμού. • Υψηλό ποσοστό εμβολιασμού των παιδιών. • Συμμετοχή στην άσκηση των εκλογικών δικαιωμάτων. • Τοπικός Σύλλογος Ρομά. • Εύκολη πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες • Εύκολη πρόσβαση στην εκπαίδευση • Λειτουργία κοινωνικών δομών και υπηρεσιών στο Δήμο, πχ Κοινωνικό Ιατρείο/ Κοινωνικό Παντοπωλείο και άλλα • Υπαρξη ΑΦΜ και ΑΜΚΑ από τους ΡΟΜΑ • Υγειονομική Φαρμακευτική κάλυψη • Λειτουργία Κέντρου Κοινότητας Παράρτημα ΡΟΜΑ 	<ul style="list-style-type: none"> • Χαμηλά εισοδήματα συχνά κάτω από τα όρια της φτώχειας • Υπαρξη φαινομένων παιδικής επαιτείας • Κακές συνθήκες στέγασης- ύπαρξη παραγκών • Καταπατημένες ιδιωτικές εκτάσεις εκτός σχεδίου πόλης • Έλλειψη διαμορφωμένων κοινόχρηστων χώρων • Ανυπαρξία αποχετευτικού δικτύου. • Ανεπαρκής κάλυψη οικισμού με κάδους απορριμμάτων • Υψηλά ποσοστά ανεργίας • Χαμηλή πρόσβαση γυναικείου πληθυσμού στην αγορά εργασίας • Πρόβλημα στην πρόληψη και φροντίδα σε θέματα υγιεινής και προσωπικής φροντίδας. • Χαμηλό ενδιαφέρον, αμέλεια γυναικείου πληθυσμού για τεστ ΠΑΠ και μαστογραφίες • Μεγάλο τμήμα του πληθυσμού είναι αναλφάβητο • Παρατηρούνται φαινόμενα μαθητικής διαρροής • Αρνητικά στερεότυπα και προκατάληψη απέναντι στην κοινότητα των ΡΟΜΑ • Χρήση ναρκωτικών ουσιών από τμήμα του πληθυσμού • Πλειονότητα οικογενειών έχει ως μοναδικό εισόδημα τα επιδόματα πρόνοιας • Έλλειψη κατάρτισης/ δεξιοτήτων
ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	ΑΠΕΙΛΕΣ
<ul style="list-style-type: none"> • Βούληση της δημοτικής αρχής για επίλυση του ζητήματος • Βούληση της πλειοψηφίας του πληθυσμού ΡΟΜΑ για βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και μετεγκατάστασης • Δυνατότητα υλοποίησης προγράμματος επιδότησης ενοικίου μέσω διαρθρωτικών ταμείων. • Πρόθεση της δημοτικής αρχής για δημιουργία θέσεων εργασίας στις ανταποδοτικές υπηρεσίες του Δήμου και χορήγηση αδειών λαϊκής αγοράς • Χαμηλή κινητικότητα, που δημιουργεί προϋποθέσεις εδραιοποίησης - ένταξης και κοινωνικής ενσωμάτωσης. • Αξιοποίηση της δυνατότητας ίδρυσης και λειτουργίας Κοιν.Σεπ με αντικείμενο την ανακύκλωση • Εφεση τοπικού πληθυσμού στην άσκηση αυτοαπασχολούμενης εργασίας • Ενέργειες υποστήριξης ωφελουμένων από στελέχη του Παραρτήματος ΡΟΜΑ • Δυνατότητα πρόσληψης εκπαιδευτικών για προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας • Ιατρική παρακολούθηση ωφελουμένων (ιατρικό ιστορικό-checkup, γυναικολογικές εξετάσεις, εμβολιασμοί παιδιών) • Δυνατότητα υλοποίησης προγραμμάτων κατάρτισης 	<ul style="list-style-type: none"> • Κοινωνικός αποκλεισμός • Απροθυμία ιδιωτών ενοικίασης ακινήτων στους ωφελουμένους του προγράμματος • Καταπατημένες ιδιωτικές εκτάσεις σε κυριότητα ιδιωτών (κίνδυνος διοικητικής απομάκρυνσης από το χώρο) • Αδυναμία εύρεσης οικοπέδων για τοποθέτηση οικίσκων • Πιθανότητα μη χορήγησης αδειών λαϊκών αγορών από την περιφέρεια • Μη δυνατότητα πρόσληψης στις ανταποδοτικές υπηρεσίες του Δήμου • Μη δυνατότητα τακτοποίησης των φορολογικών εκκρεμοτήτων • Ελάχιστες ευκαιρίες για επαγγελματική εξέλιξη - εγκλωβισμός σε περιορισμένες επαγγελματικές ενασχολήσεις, λόγω έλλειψης ικανών επαγγελματιών δεξιοτήτων • Μεγάλη απόσταση

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- Γ.Γ.Λ.Ε. Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης
Γ.Γ.Ε.Ε. Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων
Γ.Γ.Δ.Β.Μ. Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης
Ε.Ε.Τ.Α.Α. Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης
Ε.Π. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ε.Σ.Π.Α. Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς
Ι.Δ.ΕΚ.Ε. Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων
Κ.Ε.Ε. Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων
Κ.Λ.Ε. Κέντρο Λαϊκής Επιμόρφωσης
ΚΕ.Π.Υ.Τ. Κέντρα Πληροφόρησης και Υποστήριξης Τσιγγάνων
Λ.Ε. Λαϊκή Επιμόρφωση
Ν.Ε.Λ.Ε. Νομαρχιακή Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης
Ο.Π.Δ. Ολοκληρωμένο Πλαίσιο Δράσης
Σ.Δ.Ε. Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας
Τ.Α. Τοπική Αυτοδιοίκηση
ΥΠ.Ε.Π.Θ. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων
Υ.Π.Δ.Β.Μ.Θ. Υπουργείο Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων
DROM Δίκτυο Ρομά
I.R.U. International Romani Union